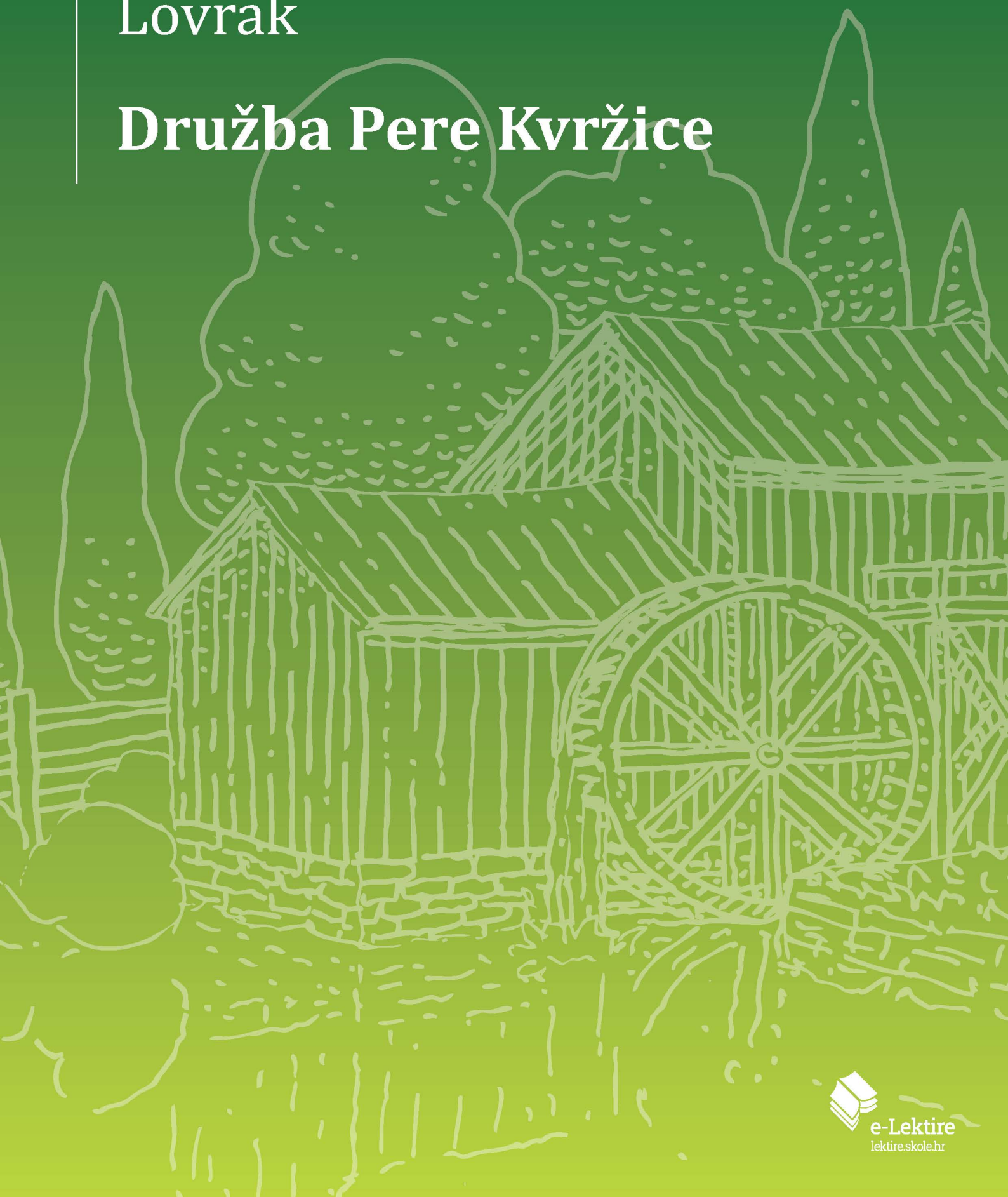

Mato
Lovrak

Družba Pere Kvržice

e-Lektire
lektire.skole.hr

Mato
Lovrak

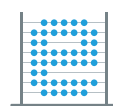
Družba Pere Kvržice

e-Lektire
lektire.skole.hr

CARNET

e-Škole
USPOSTAVA SUSTAVA RAZVOJA
DIGITALNO ZRELIH ŠKOLA
(PILOT PROJEKT)

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.
Više informacija o EU fondovima možete naći na web stranicama Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije:
www.strukturnifondovi.hr

Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost Hrvatske akademske i istraživačke mreže – CARNET.

Sadržaj

Mato Lovrak	4
Prije čitanja.....	9
Družba Pere Kvržice	10
Kad je dječak u vrućici	11
Školski se nadzornik proslavio.....	19
Palača na jezeru.....	26
Družba pod zemljom i pod oblakom.....	39
Krasno je biti poglavica	46
Jedan slavni dan.....	52
Družbu je obasjalo sunce i zvijezda Danica.....	59
Milo dijete se proslavio.....	67
Družbini crni dani.....	71
Svi su u vrućici	76
Metodički instrumentarij.....	83
Poticaji za daljnji rad	87
Rječnik.....	89
Impresum.....	90

Mato Lovrak

Veliki Grđevac pokraj Bjelovara,

8. ožujka 1899.

– Zagreb, 14. ožujka 1974.

Trideset ih je. Svaki nešto vrijedi. Neki se odlikuje u svemu, neki u mnogom, po nekoji u samo jednom i to jako, upravo genijalno, a nekoji ni u čemu. Jedan te osvoji srcem, drugi umom.

Mato Lovrak, o svom razredu

Klasik hrvatskog dječjeg romana, Mato Lovrak, rodio se 1899. u Velikom Grđevcu kraj Bjelovara. Otac Matko mu se u početku bavio prodajom muške odjeće po sajmovima u okolini Bjelovara, no potom se nastanio u Velikom Grđevcu sa suprugom. Imali su osmero djece, od kojih su preživjela četiri sina. Lovrakov otac izgradio je s gostioničarem Dobrovićem novu ciglanu. Kuće su se morale graditi od cigle, pa im je posao dobro napredovao. Stoga je mogao školovati djecu. Mato Lovrak završio je Učiteljsku školu u Zagrebu i čitav svoj radni vijek posvetio je učiteljskom pozivu. Bio je jedan od najboljih učitelja koje smo imali u povijesti. U vrijeme dok je još kao jedanaestogodišnji dječak odlazio u školu u Bjelovar, upoznao je da ljudi u gradu katkad žive i lošije nego na selu, a da su djeca slabijeg imovinskog stanja ponekad zlostavljana i zanemarena. Kasnije, kao učitelj, naročito je pazio na ravnopravnost djece u svom razredu. Za Prvog svjetskog rata bio je vojnik u Sisku. Nakon rata, mladi ljudi koji su završili školovanje morali su ići raditi, prema odredbi vlade, u manja mjesta. Prvo učiteljsko mjesto Mato Lovrak dobio je u Kutini (1919.). Mnogi nastavnici uglavnom su radili tako da su diktirali djeci, pa drugi dan tražili da ona te sadržaje napamet izgovaraju. Mato Lovrak nije želio tako poučavati, već uz razgovor, uz igru i uz razumijevanje. Zato je ubrzo bio premješten u još manje mjesto – Iločki Klokočevac. Tamo je trebao voditi razred sa četrdesetoro muške i ženske djece! U tom razredu neki su išli u drugi, neki u treći, a neki u četvrti razred (kombinirani razredni odjel). Uz veliki napor da se osmisli takva kombinirana nastava, Mato Lovrak je imao velikih muka da preplašenu djecu oslobodi za nastavu kakvu je želio provoditi. Evo kako on govori o tim, za njega prijelomnim, učiteljskim danima: (...) *đaci se dižu kruto, disciplinirano, bez životnog izraza na licu i pozdravljaju novog nastavnika čudno, monotono, »pjevujući« neki pozdrav svi u jedan glas. Nastavnik odmah ulazi k njima*

između klupa i zapitkuje ih, želi s njima razgovarati, a oni sjede ukrućeni kao panjevi, kao od kamena isklesani. Lica nisu dječja, nisu mila, nisu prirodna. Iz očiju izbija izraz straha i grozne pokornosti, bezvoljnosti i neke apatije, da ne kažem zaglupljenosti. Novi učitelj odmah opaža, u kakvu je školsku sredinu upao. Duša hoće da mu svisne od jada, kad pomisli, koliko će vremena, muke i truda trebati, da se ova djeca smekšaju, zagriju i ožive. (...) On sada obilazi pojedince, pa ih toplo, očinski pita nešto iz njihovog privatnog života. Nekoji od njih ustaju i samo stoje, a gledaju ne u učitelja, već u prvi zid, u sliku kralja ili u raspelo. Oni stoje kao da ne znaju lekciju i čekaju strpljivo na kaznu. Novi nastavnik obilazi svakog pojedinog učenika. Svakog nešto pita. Ima li kravu kod kuće? Ide li s tatom kada na sajam? Vozi li vreće sa žitom u mlin? Đaci ili ne odgovaraju ili se smiju. Valjda im novi nastavnik izgleda malo budalast. Kakva su to pitanja? Pa kako on ta pitanja izgovara? Ne kao učitelj, nego kao otac đaka, kum ili susjed. (...) Učitelj prolazi između redova klupa, nekome đaku stavlja ruku na rame, nekoga i pomiluje po kosi. Ne, to ne može biti pravi učitelj. To se netko zaletio u razred u zabuni. Pravi će učitelj doći iza ovog. Taj će biti onakav, kakav je bio njihov prijašnji, koji ih nikada ništa nije pitao, nije obilazio oko njih. Sjedio je samo za stolom, vikao je i udarao debelom batinom ili jakim ravnalom po stolu. Mato Lovrak se nakon ovoga iskustva zarekao da će biti učitelj kakvoga djeca trebaju, kojega se neće bojati nego će ga voljeti i poštovati, smatrajući svoj posao svetim. Zalagao se za dobro, za pravičnost, za ravnopravnost dječaka i djevojčica i odavanje priznanja onima koji ga zaslužuju. Više puta tijekom godine priređivao je i predstave u kojima su đaci glumili. Nije išlo lako. Učitelj i đaci razgovaraju cio dan neusiljeno, prirodno, dakle kao ljudi u domu i na ulici. Učitelj galami i jadikuje, djeca isto tako. U razredu se i šuti i s lakoćom radi. Posao se voli i ne voli. Smijeh i plač. Buka i tišina. Duhovi se prijetnjom moraju umirivati. Sve u svemu, u razredu je pravi život, sa svim svojim manama i vrlinama jedne skupine, zajednice ljudi. Jedno naglašavam: više je buke, nego tišine, a one tišine, kroz koju bi se mogla »muha čuti da leti«, uopće nema. Prirodan razgovor je glavni temelj svemu radu. Sada đaci više zbore, sada učitelj, već prema potrebi. Učitelju nije posao lak, naročito ako njegov školski nadzornik zahtijeva da mora djeci pružiti svo ono znanje i vještine koje propisuje nastavni plan... Lovrakov sjajan rad s djecom u razredu ubrzo je ipak zapažen, pa je počeo dobivati odlične ocjene od školskih nadzornika, i druga priznanja.

Ponekad je smetao odraslima u mjestu gdje je učiteljevaio, jer se borio protiv opće-prihvaćenih poroka. Jednom je poveo akciju protiv nekontroliranog pijenja alkohola, u mjestu gdje je gostioničar rakijom stvarao ovisnike i od odraslih i od djece. Poticao je seljake da se više bave pčelarstvom, a manje kotlovima s rakijom. Prva supruga Mate Lovraka Helena umrla je na porođaju zajedno s djetetom. To je za njega bilo vrlo teško razdoblje. Nakon nekoliko godina oženio se po drugi puta, a njegova supruga Zora bila je također uspješna učiteljica. Kad su oboje dobili premještaj u Velike Zdenice (1926.), dobili su kćer Đurđicu. U tome mjestu nije bilo struje, pa je Mato Lovrak, uz svjetlo lampe na petrolej, na katu škole u kojoj je stanovao, pisao roman *Vlak u snijegu*. Trideset i pet godina radio je kao učitelj, pa je i njegova proza tematski vezana uz školsko dijete i

školski život. Nije priznavao bajkovitu i fantastičnu literaturu, niti razumio njenu umjetničku i životnu vrijednost, pa je protiv nje čak vodio i polemike preko časopisa, što današnjem čitatelju izgleda pomalo smiješno. Smatrao je da književnost koju čitaju djeca treba isključivo biti o njihovom životu i pisana realistično. Taj njegov stav danas nije održiv. U svakome slučaju, razvio je dječji realistični roman, udaljavši ga od pomalo bajkovite osnove kakvu ima, primjerice, roman Ivane Brlić-Mažuranić *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Najvažnija djela su mu: *Slatki potok i druge priče za djecu* (1930.) u kojima opisuje doživljaje maloga Vlade koji je iz grada došao stricu na selo i tamo se zbližio s dječakom Milanom s kojim upoznaje prirodu; *Vlak u snijegu* i *Družba Pere Kvržice* (1933.) objavljeni su iste godine i to su najpoznatija djela Mate Lovraka; *Divlji dječak* (1934.), antialkoholičarski roman nastao u vremenu akcije hrvatskoga liječnika Andrije Štampara koji se borio za prosvjetljivanje i zdraviji život stanovništva; *Neprijatelj br. 1* i *Micek, Mucek i Dedek* (1938.) o djeci koja rastu u Zagrebu pred početak Drugoga svjetskoga rata i kojima roditelji rade do večeri a ona su prepuštena sebi, ili bakama i djedovima; *Francek Drugi Hrabri* (1938.) govori o sedmodnevnom izletu na koji vodi učitelj svoje prvašice iz Zagreba u Veliki Grđevac; *Anka Brazilijanka* (1939.) je dirljivi roman o djevojčici bez roditelja koja se zbližava s radnikom u ciglani koji je imao vrlo težak život (radio je kao sezonski radnik čak u Brazilu) i on je na kraju posvaja; roman *Prijatelji* (1941.) govori o tome kako je prijateljstvo važnije od novca i kako novac može imati poguban utjecaj na ljude.

Mato Lovrak je za vrijeme Drugog svjetskog rata bio učitelj u Topuskom i u Zagrebu. Održavao je nastavu u svakojakim improviziranim prostorima (Dom za starije osobe, privatni stanovi), a djeca su dolazila privučena njegovim pričama, čak i u danima kad je Zagreb bio bombardiran od savezničkih zrakoplova. O životu u Zagrebu u vrijeme Drugoga svjetskoga rata napisao je roman *Iskrica* (1959.). Budući da mu je kuća srušena u bombardiranju 1945. godine, Mato Lovrak je uselio u zgradu Učiteljskoga doma u Zagrebu. Kad je otišao u mirovinu, između ostalih djela napisao je i roman *Devetorica hrabrih* (1958.), u kojemu govori o samostalnom izletu djece iz jednoga razreda u Patkovac (kod Samobora) i njihovim doživljajima. Jedno od djece je i dječak u kolicima koji boluje od paralize. Pokazuje se da djeca mogu samostalno odlučivati, potaknuta vjerom učitelja u njihov razbor i zaštitničkim pokroviteljstvom podvornika škole.

Osim romana i zbirki pripovijedaka, za potrebe nastave napisao je i pedesetak igrokaza (često jednočinki), koji su sačuvani u rukopisu u Hrvatskom školskom muzeju, te radio-igrokaze (*Paviljon najmlađih*, *Zimski sladoled*, *Milom ili silom*).

Radnja Lovrakovih djela događa se u njegovoj sadašnjosti, a djeca uvijek imaju središnje uloge. U njima se Lovrak nije samo pokazao kao dobar književnik i pedagog, već i kao dobar psiholog. Osim toga, znao je poticajno razmišljati o društvenim problemima svoga vremena. Kad uzmemo u obzir da pojam »njegovo« vrijeme znači raspad Austro-Ugarske monarhije, Kraljevinu Jugoslaviju, Banovinu Hrvatsku, socijalističku Jugoslaviju i mnoge promjene društveno-političkih sustava – jasno je da je riječ o složenim prilikama. U godinama kad počinje objavljivati, romane i pripovijetke za djecu

pišu, primjerice, Ivana Brlić-Mažuranić, Vladimir Nazor i Jagoda Truhelka. Njegov je vršnjak proslavljeni Erich Kästner. U Lovrakovim djelima možemo naći poveznicu s Kästnerovim ako obratimo pažnju na stil pisanja (kratke i jasne rečenice, fina duhovitost u opisivanju odnosa među likovima, iskrenost i udubljivanje u način razmišljanja djeteta, povjerenje u samostalnost i zdrav razum najmanjih).

Mato Lovrak se među književnicima svoje generacije izdigao sposobnošću doživljavanja djeteta i svog učiteljskog poziva, stvarajući u svojim knjigama uvjerljive likove i dječje družbe. U dramatična zbivanja unio je sav svoj optimizam, zagledanost u sve srećice i nevoljice naših školaraca, te nepokolebivi humanizam koji nikakve nedaće, ni bijeda ni rat, ni kakva bilo nevolja, nisu mogle poljuljati. Nije bilo pravog romanesknog nasljednika Ivani Brlić-Mažuranić dok se nije tridesetih godina pojavio Mato Lovrak. Njegovom pojavom hrvatski dječji roman nastavio se na vrijednosti koje je zacrtala Ivana i ušao u zreli tijek.

Umro je u Zagrebu 1974. godine.

Mnoga Lovrakova djela za djecu su dramatizirana, a najpoznatiji romani su mu ekranizirani i danas svima dostupni (*Vlak u snijegu* režirao je Mate Relja 1976. godine, *Družbu Pere Kvržice* Vladimir Tadej 1970.). Djela su mu prevođena na strane jezike, doživjela su i brojna domaća izdanja, kao i tiskanje sabranih djela. U njegovu čast i sjećanje ustanovljena je značajna manifestacija *Lovrakovi dani kulture*, koja se svake godine održava u njegovom rodnom Velikom Grđevcu u školi koja i nosi njegovo ime, i kojom se prilikom proglašava i godišnja državna Nagrada »Mato Lovrak« za najbolji objavljeni dječji roman.

* * *

Roman *Družba Pere Kvržice* vjerojatno je nastao u Velikom Grđevcu. Prema knjizi *Tragovi vremena u djelima Mate Lovraka* Mire Kolar-Dimitrijević, na tom području postojao je stari ketuški mlin (vodenica više vlasnika), a i Lovrakovi su posjedovali mlin na potoku u Staroj Kataleni. To je bilo područje prepuno voda i šuma, s brojnim vodenicama. One su bile jako važne stanovništvu, jer su seljaci mogli samljeti žito u vodenici, a nisu ga morali nositi u parni mlin (gdje je bilo skuplje, a i teže je bilo do njega doći). Vodenice je Mato Lovrak jako volio, jer je veliki dio svoga djetinjstva provodio u njima i oko njih. U doba kad je pisao ovaj roman, brojne su vodenice već bile zapuštene i propadale, pa mu je to bilo žao. U njegovom romanu Pero Kvržica okuplja djecu kako bi obnovili zapuštenu vodenicu i tamo boravili za vrijeme ljetnih praznika. Osim toga, djeca žele učiniti korisnu stvar za selo. Najljepše je u romanu što djeca u početku nisu niti svjesna koliko toga su sposobna uraditi i koliko su hrabra i snalažljiva. Mato Lovrak sa svakom stranicom romana pokazuje kako su djeca spremna i na različite žrtve ako pred sobom imaju vrijedan cilj: mogu istrpjeti batine, vrijeđanja vršnjaka, težak rad. Mogu

čuvati tajnu i onda kad to postaje sve teže. Pisac pokazuje da djeca mogu puno više nego što mislimo, da mogu aktivno sudjelovati u poboljšanju svoje sredine. Ponekad su oni u tome i bolji od odraslih.

Najljepše je kad se igra poveže s korisnim radom – kao da želi reći pisac.

U romanu *Družba Pere Kvržice* likovi dječaka su jako uvjerljivi, jer svaki ima svoj poseban karakter, svoje ime ili nadimak, svoju ulogu u družbi. Ni jedan od likova nije samo pozitivan ili samo negativan. Kao i u životu, svi imaju svoje pozitivne i negativne osobine. U romanu *Vlak u snijegu* suprotstavljaju se djeca međusobno, a u ovome romanu djeca se suprotstavljaju odraslima. I sami odrasli su razjedinjeni, pa im stoga ne uspijeva dogovoriti se oko obnove mlina. Na kraju, Perin otac priznaje da ih je Pero sa svojom družinom naučio pameti. Pisac nam poručuje da treba imati povjerenja u snage mladih, oni su spremniji za velika djela nego njihovi preci.

Veliko je povjerenje koje Lovrak ima u djecu i njihove mogućnosti. To je pokazivao i u stvarnome životu. Primjerice, dok je krajem Drugoga svjetskoga rata trajalo učestalo bombardiranje grada Zagreba, u trenucima predaha on je okupljao djecu iz svoga razreda u improviziranim prostorima gdje je održavao nastavu. Pričao im je priče iz svoga života, kako bi zaboravili na strah i nevolju oko sebe. Tko god bi mogao, dolazio je slušati. Jednom prilikom bomba je pala i na Lovrakovu kuću u Zagrebu, no on je s obitelji na vrijeme pobjegao. Kada se vratio da vidi kolika je šteta nastala, vidio je da je među polomljenim stvarima zasutim ciglom i žbukom čitav ostao samo klavir. Improvizirao je ležaj pod klavirom, da pokuša spasiti još nešto stvari od krađe. Drugoga dana djeca iz njegovog razrednog odjeljenja čekala su ga na dogovorenome mjestu. Pala je vlada dotadašnje države, nova vlast je ulazila u grad, no djeca su čekala svoga učitelja. Znala su da će biti nastave, ako ikako učitelj uspije doći. Ovaj nepokolebljivi duh ugrađivao je Mato Lovrak u djecu koju je poučavao. Ona su i na taj način spoznavala koliko su mu vrijedna. Dio te energije i vedrog pogleda na stvari svakako je unio u svoja djela. Spomenimo i da je u Drugom svjetskom ratu *Družba Pere Kvržice* stavljena na popis nepoželjnih knjiga zbog svojih naprednih misli i poruka. Tako se našla se na popisu zabranjenih knjiga u časnom društvu s djelima mnogih velikih pisaca svijeta!

U romanima *Družba Pere Kvržice*, *Vlak u snijegu*, *Devetorica hrabrih*, *Iskrica*, *Anka Brazilijanka* – i u većini drugih djela Lovrak djecu postavlja u središte pažnje, i daje im sve svoje povjerenje. Na njegovim zasadama pisat će romane Ivan Kušan, Milivoj Matošec i drugi, koji će dalje razvijati suvremeni dječji roman u Hrvatskoj.

Igrani dugometražni film prema romanu *Družba Pere Kvržice* nastao je u režiji Vladimira Tadeja 1970. godine.

dr. sc. Diana Zalar

Prije čitanja...

- Na portalu e-Lektire za ovo djelo pripremili smo [audiomamac](#). Poslušajte ga, ili pogledajte njegov prijevod na hrvatski znakovni jezik.

- Ideja za ovaj roman rodila se prilikom vožnje čamcem po rijeci Ilovi. Na tom putu, kako bilježi sam pisac, on i njegovi učenici zamijetili su napuštene vodenice te su djeca izrazila želju da poprave mlinove.

Istražite gdje još u Hrvatskoj postoje mlinovi – vodenice? Jeste li već bili u nekom mlinu? Potražite opise raznih vodenica. Možete izdvojiti nekoliko fotografija i opisati ih samostalno ili u suradnji s drugim učenikom.

- Što znači riječ *družba*?

Koje vam sve riječi padnu napamet kad izgovorite tu riječ? (*igra asocijacija*)

Kako se još može reći *družba*?

Poznajete li neke družine ili družbe?

Čime se bave članovi družbe?

Kako se postaje članom neke družbe?

Tko je obično vođa družbe? Kako se on odabire? Kakav mora biti vođa?

Družba Pere Kvržice

Kad je dječak u vrućici

Bilo je to prvog lipnja. Na katoličkom kalendaru toga je dana stajalo štampano: Gracijan. Pravoslavni je kalendar bilježio Patrikija. Sutradan je bio kod katolika Erazmo, a kod pravoslavnih Talalej. A i kako će drukčije? Valjda neće biti zapisani Joco, Bačo i Dida! To ne bi bio kalendar.

Sve se ovo događa u selu. U nizini uz rijeku.

Prvi je dan u mjesecu lipnju. Rano ujutro. Lastavice su izletjele iz staja. Pjevaju na granama oraha u oborima. U jednoj maloj seoskoj kući, slamom pokrivenoj, mračno je. I sparno. Diše mnogo ljudi. Spavaju. Na postelji uz oca leži Pero. Odjednom skoči sav znojan. Sjedi na postelji kao mjesečar. Ponad blijeda mu lica gusta kosa. Visok je i tanak dječak.

Upiljio oči u kut sobe. Desnom rukom kruži zrakom. Govori:

— Vidno je! Baš je vidno! — Tako se on svako jutro teško budi od sna.

Glas mu je kao u svih seljačkih dječaka u oboru, na njivi, u livadi.

Otac ga kori:

— Spavaj još!

U sobi je nastalo gibanje. Sva sila ukućana spava u toj maloj i niskoj sobici. Bude se redom. Pero je potpuno razbuđen. Zavikne odlučno:

— Znam što je! Tu nema kisika! Svršeno! Moraš se ugušiti!

Skače s postelje i otvara mali prozorčić. Oblači se.

Baka ne trpi otvoren prozor. Mrzi Perin kisik. Stenje na svojoj postelji i tuži se:

— Propuh je! — Pero se nasmije:

— Znao sam, bako, da ćete prigovoriti. Ne može biti propuha. Ta samo je jedan prozor otvoren!... U školi učimo da je soba puna ugljične kiseline. I to znam da ima ljudi na svijetu, koji spavaju samo po jedan u sobi...

Baka počne kihati. Da li na silu ili od zbilje, Pero nije siguran. Majka mu zapovjedi da zatvori prozor. On posluša, a onda viknu:

— Idem od vas! Na pašu!

— Na kifik! — veli krezuba baka.

Pero se na dvorištu slatko protegnuo i zijevnuo tri puta. Onda skoči k prozoru i viknu u kuću:

— Jao! Kolikog li vani pro-pu-ha!!! — Onda potrči na bunar. Izvadi kablič vode i napije se na prazan želudac. Izlije zatim vodu u kopanj te se umije.

Zemlja je u dvorištu bila mekana i vlažna. Lišće na vočkama čisto. Nebo kao oprano staklo. Pero kucne svojim a prozor:

— Narode! Noću je kiša padala!... Onda znajte još i to da je zrak pun ozona! Razumijete li? O-zo-na!

Baka opet kihnu.

— Nazdravlje, bako, i na dugo življenje! — kliče Pero kroz prozor. — Pa, ostanemo li živi od propuha i dobijemo li za doručak žgance, onda molim da ih zalijete vrućim mlijekom!

— Ne može biti — odgovara mu majka. — Mlijeko prodajemo da dobijemo koji dinar. Da kupimo soli i petroleja. Da tebe obujemo za zimu...

Za kratko je vrijeme Pero vodio kravu u polje. Treba s njom poći od kuće do šume uskim travnim puteljkom. Krava pase na tom putu. Pero mora paziti na nju da ne zagrije ni lijevo ni desno od puta, jer bi to onda bio kvar.

Kravino se puno vime gotovo vuklo po zemlji. Majka kravu dvaput na dan pomuze, a nitko u kući i ne okusi mlijeka. Sve tuđi ljudi popiju! Tko? Pero ih ne pozna. Samo zna da su daleko. Negdje u velikom gradu.

Polje je bilo još mokro od kiše. Pero gazi vlažnu travu bosim nogama. To mu je go-dilo. Imao je vrućicu. Sjećao se svega, što je sinoć otac majci govorio dugo u noć:

»Ljudi su u našem selu nerazumni. Na rijeci imamo od vjkada stari mlin, vodenicu. Mlin je seoski, zadružni. Zajedničko je to imanje svih nas. Pa što je s mlinom? Eno ga već šest godina svega zarasla u drač. Trune. A zašto? Samo zato, što se most preko potoka, koji utječe u rijeku, provalio i ne može se kolima prijeći preko jarka u mlin. Neki su seljaci bili zato da se most popravi, a drugi su se tome protivili. Bogati vlasnik parnog mlina spretno je to iskoristio. Podmitio je neke ljude u selu rakijom i drugim mitom. Ovi su stvorili stranku koja nije htjela popravljati most. Svi su prešli mljeti u parni mlin, a svoju zadružnu vodenicu ostaviše. I mlinar je napokon morao napustiti mlin. Odselio se u drugo selo. Zašto? Zato što je rakija tako razjarila ove dvije stranke u selu da je pola sela mljelo u jednom, a pola u drugom susjednom parnom mlinu, a u svom zadružnom nitko živ! Kad bi mlinar sam i popravio most, seljani opet ne bi kod njega mljeli, pa on ne bi mogao živjeti. Zato ni jedan mlinar nije više htio zadružni mlin. Bojali su se mržnje u selu. Nahuckani su seljani ratovali jedni protiv drugih. U isto su vrijeme dvostruko skuplje mljeli u susjednim parnim mlinovima, a naš je zadružni mlin do krova obrastao u korov.«

Pero je jutros na paši stalno o tom razmišljao.

Krava se sporo vukla. Pero joj reče:

— Miči se, kravo, malo brže! Da stignemo na brijeg. Da vidimo mlin na vodi!

S brijega, preko sela, daleko na drugoj strani, vidio se stari mlin na rijeci u gustom šikarju. Naličio je iz ove daljine na ruševine staroga grada usred šume.

Vuče Peru želja već odavno onamo. Da preskoči jarak. Da se provere kroz grmlje. Da zaviri u napuštene prostorije. Da opipa teško mlinsko kamenje.

Vrućica mu još jače poraste. On kliknu:

— Sam ne idem onamo! Skupit ću ja društvo!

Okrenu se kravi te joj govori kao kakvu čeljadetu:

— Tako je, kravo moja! Odlučeno je! Skupit ću ja svoju družbu. Osvojiti ćemo stari mlin!

Radost ga obuzela. Ogleda se na sve strane. Šaljivo stavi prst na usta, i šanu kravi na uho:

— Samo, stara moja, treba čuvati tajnu!

Krava kimnu kao kad se od muhe brani. Pero je u vrućici. Veseo je, skoči u kukuruze i otrgne snop zelenih stabljika da njima počasti kravu.

Kad se Pero vratio s paše, baka mu je dala crnu kavu. On je prigovarao:

— Ta grka crna tekućina nije za djecu. U njoj se nalazi kofein. Ja ću od nje dobiti najmanje — koleru!

Baka se opet počela uzrujavati. Pero nastavlja:

— Nema vam pomoći, bako! Đaci mnogo toga znaju. A sve je to zanimljivo. Zamislite samo ovo: kofein, alkohol, pa temperatura i... ps... ps... ps... ps...

Dozove tako psa i izlije crnu kavu u njegov lončić. Ovaj ni da lizne. Mrko je pogledao Peru. Pero se ispričava:

— Izvolite, vjerni čuvaru ove kuće, prigovarati na pravom mjestu, a to je kod bake...

Pogleda na zidni sat. Pokazivao je devet. Pero se trgnu i stade se užurbano spremati. Viče:

— Ako je ovdje devet, onda je to zapravo već osam sati u školi!

Traži šešir. Ljuti se. Onda ne može pronaći torbu. Tu je! Sreća! Ali gdje su sada knjige? Istina, učitelj stalno govori: »Ponesite, djeco, knjigu i na pašu, pa ispred krave čitajte.« Pero je mislio: To je pametno, da je činio tako, sada bi mu bila pri ruci.

Sat na zidu udara devet. Pero je našao na klupi hrpu knjiga. Odrezao je komad kruha, uzeo šaku soli i glavicu crvena luka, i sve to užurbano trpa u torbu.

Onda se približi mačku. Zažmiri jednim okom. Nacilja i stane palcem mačku na rep. Mačak dreknu.

— Slavno! — zaviče Pero.

Baka ga ispračuje. Tepa mu koreći ga kroz nekoliko zuba, što joj ostadoše na uspomenu:

— Sad će se barem kuća smiriti! Idi! Sretan ti put!

Na cesti je Peri prva briga da natrpa pune džepove kamenja. On opet govori sam sebi:

— Ako želiš mir, spremaj se za rat! To sam negdje čuo.

Na šljivinoj grani uz cestu nakostrušila se dva vrapca. Svađaju se. Pero baci kamen na njih, a ovaj udari o tarabe. Dotrči pas. Uzbudio i druge susjedne pse. Pero je skočio nasred ceste i boj započe. Šestoro pasa odbija on kamenjem. Sve ih odbija junački, samo jednog ne može. Taj baš navalio da podere Perine gaće.

Onda Pero posegnu u torbu, izvadi luk i baci ga psu. Ham! Uхватило i zagrizlo prevareno pseto, pa stade pljuvati i haktati, te se vrati nazad.

Tako se oslobodio pasa pa se smješka. Iz dvorišta ispadaju njegovi drugovi. Čuvši uzbunu pasa, znadu oni, Pero to ide cestom. Trči ih pet. Umiveni su i začesljani. Zovu se sličnim imenima poput Pere, ali osim toga imaju nadimke koje su stekli u školi. Jednom vele *Budala*, drugog zovu *Šilo*. Trećemu govore *Medo*. Četvrtom viču *Divljak*. A peti, onaj najmanji, ima lijep nadimak. Zovu ga *Milo dijete*. U školi je najlakše steći nadimak. Tako im se jedan đak zove *Subjekt*, jer stavlja točke u pisanju i ondje, gdje ne treba. To zovu bolest točka. Kad se potpisuje, stavlja točku iza prezimena. Ljuti se učitelj:

— Ti si onda čisto prosta rečenica. Ivan je subjekt, a Katić predikat.

Samo Pero još nije imao nadimka.

Njih šestoro krenulo je posred druma u školu. Divljak jede velik komad gibanice sa sirom. Pero gleda, gleda, šuti i čeka. Onda stade pred njega i kaže mu:

— Budi čovjek!...

I razumije ovaj. Trga ostatak kolača i dijeli svima po komadić.

— Jesmo li za slogu? — pita Pero.

— Jesmo! — odgovaraju oni. Skupiše se u hrpu na cesti. Pero ih poziva prigušenim glasom:

— Družbo čestita! Noćas je kiša oprala od prašine gazda-Markovu trešnju. Grijech bi bio da se ne popnemo na nju.

Oni pristaju.

— Stoj! — veli Pero. — Nećemo kusati ništa. Nešto drugo. Popeti se, da vam nešto pokažem iz visine!

Zamakla družba u sokak i poljem dođoše do voćnjaka gazda-Marka. Rana je trešnja blizu ceste. Potrbuške puzahu u visokoj travi voćnjaka. Na trešnju se popelo najprije Milo dijete. Za njim Divljak i drugi. Pero ostao zadnji. Onda prigušeno zavikne:

— Sluga pokoran, gospodo! Ja idem. — Dignu kapu i pođe prema cesti. Zajauknuše oni gore, a Milo dijete skoro zaplakalo.

— Pssst! — ušutkuje ih Pero, zakvačio se za stablo i penje se kao vjeverica. Gore je. Tješi ih:

— Našalio sam se. Nikad toga ne bih uradio. Nisam izdajica!

Svaki sjedi na jednoj grani. Šapćući razgovaraju. Pero im pokazuje stari mlin.

— Tko će sa mnom onamo?

— Ima ondje zmijsa! — tuži se Šilo.

— Probodi zmijsu! — govori Pero opet u vrućici i nagovara družbu da svi zajedno pođu onamo što prije. Pero im obećava da će ondje u gušticama vidjeti svakojaka čuda neviđena. I njegovo društvo pristaje.

— A sad u berbu! Na trešnje! — zapovjedi Pero. — Naberimo ih gazda-Markovu sinu i odnesimo mu ih u školu za poklon.

— Za naplatu što mu beremo treba da se dobro i mi najedemo! — veli Divljak.

— Kao da je to tako lako i jednostavno brati trešnje! — kaže opet Budala. Tužili su se jedan drugom zbog naporna posla. Raspričali se. Milo dijete i Medo gutaju trešnje s košticama. Drugi koštice izbacuju. Budala gađa košticama svoje drugove. Pogođeni ga psuju, a Pero se ljuti. Galama je velika. Čut će ih tkogod.

Stazom prolaze pandur i činovnik, oni kupe zaostali porez. Djeca se prestrašila da će ih pandur opaziti. Sreća u nesreći! S protivne strane dolazi seljak i vodi konja kovaču na potkivanje. Kad je konj došao blizu ove dvojice, skoči činovnik u stranu i poviče:

— Kakav je to red! Zar se konji vode stazom za ljude!

— A zašto se bojite, moj gospodine?! — čudi se seljak.

— Kako da se ne bojim konjskih kopita?! — uzrujava se činovnik.

— Ali ja garantiram! — uvjerava seljak.

U taj čas puče grančica na trešnji. Konjče se brecnu. Zbaci gazdu u jarak, okrenu se nazad i u divljem trku otrči cestom kući.

— Smiluj se, Savo, Dravo i Dunave! — zavapi Budala na grani. I, ne znajući ni sam kakvom snagom, ali on je već obujmio stablo i strelovito se spušta dolje. Svi padaju za njim. Bježe. Neko vikanje čuli su iza svojih leđa, ali ne razumješe ništa. Jure poljem i začas su u livadi.

Pero ih zaustavi:

— Stoj! Nitko nas ne progoni! Ovamo u hrpu da vidimo jesmo li svi živi?!

— Jesmo!

— Noge su na mjestu?! Što je rasklimano?! Haj! Haj! Jedino nosovi nisu u redu! Malo krvavi! Malo, pa ništa!

Baciše se potrbuške i oprašne nosove i lica u jarku.

Pero pita dalje:

— A trešnje za gazda-Markova sina?!

Drugovi pokazuju na trbuhe:

— Samo ovdje. Dobro spremljeno!

— Dosta! — viknu Pero. — Vi ste prostaci! To ne ide! Sramota!

Cvik!!! — zabode se Peri jedna koštica u lice.

— Tko me je? — viče on.

— Ja sam! — isprsi se Divljak. — Ne bojim te se! Nisi moj gospodar!

Ostali ih stadoše huckati, jedino Milo dijete vidi u tom veliko zlo. On već cmizdri i navaljuje da se pođe u školu.

Pero i Divljak bacaju torbe na livadu. Kosa im se naježila. Nasrnuo jedan na drugoga. Pograbili se ispod pazuha. Zamahuju jedan drugim. Stenju. Žuljaju se. Podmeću noge. Grizu se. Znoj ih oblio. Izbečili oči. I jezike već plaze, hvataju dah. Divljak zavitla Perom, sad će ga tresnuti o zemlju.

— Majko moja! — škrgutnu Pero. Istrgnu se u zadnjem času, vješto kao zmija, i svali Divljaka na zemlju. Prignječi ga koljenom i pljune u stranu.

— Baš si Divljak! — hukne Pero i diže se.

Uza svu tu nevolju začu se iz sela vika. Viče neka žena na njih:

— Ne gazite livade! Otale, vragovi! Sad ću tamo s batinom!

Pokupila družba svoje stvari i krenula još jedan komad puta livadom. Svrnuše na cestu, a onda stazicom kroz žito. Još prije ceste sjeli su pod jedan grm. Milo dijete je nezadovoljno. Strah ga je. On je za to da se ide u školu. Pero se izdere na njega:

— Nimalo pametno! Ništa slavno! Proboraviti čitav dan samo u školi! Vrlo jednostavno. Ali biti u jednom danu i u školi i pod oblakom? Što na to kažete?

Njegova ga družba nije u početku razumjela. Pero ih upita:

— Tko je za to, da se popnemo na crkveni zvonik, ako je crkva otvorena?

Milo dijete nije za to, ali sam se ne usuđuje zakasniti u školu. Sa crkvenog zvonika — obećava Pero — vidi se stari mlin najljepše.

Ali sada ne smiju cestom, da ih ljudi ne vide. Pretrčali su preko ceste na drugu stranu polja. Putuju ispod žita, da ih ne opaze seljaci što kopaju kukuruz. Šilo i Budala zaostali su u žitu. Nedorazrele trešnje uzbuniše im se u crijevima. Milo dijete nagazilo opet na ježa. Nosio je stotinu metara čitavu četku bodljika zabodenu u bosu nogu. Bilo je muke s tim djetetom dok je pristalo da mu Pero izvrši operaciju na nozi. Odmah zatim morade i Milo dijete u žito. Neće biti zbog operacije. Ta njegova su crijeva puna koštica!

— Zar je čudo?! — ljutio se na njih Pero. — Vi ste prava djeca! Jedete zeleno voće... Gutate i koštica... A povrh svega toga, Milo dijete je i prilično razmaženo... No, bit će bolje! Naprijed! Popet ćemo se sad nebu pod oblake!

Dospjeli su iza crkve. Već su pred vratima. Otvorena su. Crkva se zrači. Penju se na zvonik. Popeše se do tavana. Milo dijete vrisnu. Pero ih umiruje i hrabri:

— Uplašio se kipa.

Ogledavaju tajanstveni, stari svetački kip bez ruke, bačen na tavan. Milo dijete se uplašilo svečevih očiju. Bile su izbuljene.

— To je stara umjetnost! — reče im Pero važno. — A sad naprijed! Koga je strah neka ostane dolje.

Penjali su se visokim stepenicama do zvonâ. Sjedoše ispod njih. Srce im gotovo na jeziku od umora i jeze. Sva su četiri prozora otvorena. Silan propuh.

— Haj! Haj! Ovdje bi bilo mjesto za promjenu zraka mojoj baki! — vikne Pero. Šilo upita:

— Što bi bilo da se otkači teški bat iz zvona i da na nas padne?!

— Ja bih zažmirio — reče Budala.

— Juh pameti! — zgranu se Pero. — Ama, da mi nije... zamalo te ne bismo primili u družbu. Baš si prava budala!

— Zna li što bi Pero učinio? — priupita Divljak. — Ne znate? Čudim se. On bi rukom uhvatio bat u letu.

— I onda bi Divljaka njime pogladio po njegovoj mudroj glavi! — nasmija se Pero.

U taj čas zašumi iznad njihovih glava: ššššš!

Svi se oni baciše na daske. Začepili uši da ne čuju udarac bata. Budala broji, a da ni sam ne zna zašto.

Nema udarca. Pero podiže glavu. Smije se, ali je blijed. Govori.

— Družbo junačka! Pogledajte gore! Pa to vise šišmiši na gredi!

Zbog šišmiša pričinu im se zvonik još tajanstveniji. Pero zato preporučuje da gledaju radije kroz prozor. Na poljima vide stotine radnika-seljaka. Okapaju kukuruz. Sa sjevernog se prozora vidi pola sela. Kroza nj vodi cesta, a na njoj guske i mala djeca. Kroz južni prozor vidi se druga polovica sela. U njoj je škola.

— Što će biti danas s nama u školi? — zabrinuto pitaju svi Peru.

On ih poziva na istočni prozor.

— Stari mlin! — kliknu svi. Gledaju zadivljeni. Odavde se čini kao da bi ga mogao rukom dohvatiti... Dolje u daljini, u dubini činio im se kao divna dječja igračka. Šilo je ushićen. Okreće se Peri.

— Baš je lijepo!

Pero je gord. Uspravio se na prozoru. Lica mu gore. Zanosno govori.

— Dečki! Zamislite ovo! Kažimo: Mlin je naš!

Družba ga ne razumije pa ništa ne odgovara. Pero nastavlja.

— Jasno je. Vi ste zanijemjeli. Ta ja vam još nisam rekao što mislim. Neću se prena-gliti. Mozgam ovih dana. Dok smozgam, predložit ću vam nešto...

— A što?! Reci sada! — zapitkuju ga svi.

— Ne mogu. Nije dozrelo. Recite još jednom. Jesmo li složni?

— Jesmo! — potvrde svi.

— Da odemo u mlin što prije?!

— Jesmo i za to!

— Da dademo poštenu riječ? Zakunimo se!

— Sunca mi!

— Tako mi duše!

— Majke mi!

Pružiše ruke. Kao kad se klade o nešto. Milo dijete bio je svjedok. On im je presijecao ruke.

— A sad u školu! — viknu Pero razdragan.

— Nazdravlje! — veli Šilo — konac djelo krasi!

I ne mogavši odoljeti, nagne se kroz zapadni prozor i pljune iz visine na — Zemaljsku kuglu.

Školski se nadzornik proslavio

U školsku su zgradu ušli na prstima šuljajući se kao tati. Sada su u prizemnom hodniku. Pero se okrenu svima:

— Tu bi trebalo propuha sa zvonika! Recite sami: Što je ono prvo što nam u ovoj prastaroj školi veli »dobar dan«. Zna se! Smrad! A sad samo pamтите dobro sve redom. Dolazit će sve ljepše za ljepšim! Ali ipak, hrabro naprijed!... Stoj! Još jednom da ponovimo: Stari mlin!

Svi kao da se zaklinju:

— Stari mlin!

Budala piše olovkom po zidu te dvije riječi. Pero prigovara:

— To je divljačija! Ostruži to nožem sa zida, budalo!

Sad Pero stade pred vrata učiteljičinog razreda i očima upozoruje drugove na šutnju. Objavljuje im prigušenim glasom:

— Narode! Tu je nadzornik!

— Što ćemo sada?!

— Ako je već bio u našem razredu, onda smo propali!

— Ja najbolje računam, a nije me bilo ovdje! — tuži se Divljak.

— Pero opet najbolje znade povijest! — promumlja Medo.

— Da. Ali, ako nije bio u našem razredu, onda smo spašeni!! — kliknu Pero. — Nadzornik ide obično najprije rešetati onu šmrkavčad iz prvog razreda!

Popeli su se tiho u prvi kat. Školski sat na zidu pokazuje devet.

— Silno! Sve nam ide od ruke! Nije kasno! — veseli se Pero. Stade pred vrata razreda i udešava zabrinuto i tužno lice.

— Sat na zidu stoji! Ne kuca! — šapće Šilo.

— Probodi ga! — odgovori Pero i uhvati za kvaku. Svi uđoše za njim. Duboko se klanjaju.

— Dobar dan!

— Aaaa! — zinula sva djeca u razredu — kako samo kasno dolaze!!

Medo isplazi cijelom razredu jezik iza Divljakovih leđa.

Milo dijete šapće u strahu znatiželjnoj djevojčici u prvoj klupi:

— Bili smo pod oblakom. Eto, da znaš!

Ona razrogači oči. Druga je brbljava, pa je Milo dijete uštkava:

— Š... š... šišmiš!!

Druga sjeda od čuda. Trećoj, najbrbljavijoj šapće:

— Rekao sam: Miš! Šiš! Iš! Uš! Kuš... Dobro jutarce, seoska brbljavice!

Ona, uvrijeđena, skače i tuži učitelju:

— Brbljaju nam sramotne stvari!

I tako su naljutili učitelja. Uz tolike brige on ima danas još i nadzornika u školi. Srdeći se, stao je učitelj pred đake koji su zakasnili. Pero pokaže rukom na djecu u razredu:

— Lako ovima. Sve sami jedinci i mazunci. Oni mogu spavati do osam sati. Ne dižu se na pašu ranom zorom kao mi.

Učitelj se udobrovoljio. Nato reče cijelom razredu:

— Eh, tako je! Lako se vama čuditi. Vi nemate druge brige, osim škole. Sjednite i smirite se. Nadzornik će za koju minutu doći u naš razred.

Pod je u sobi bio neobično čist. Nigdje ni truna praha. Prozori su s južne strane otvoreni. Lastavice se zalijeću prema njima. Peć je osvijetlana. Na stolu stolnjak. Na njemu vaza. Tko ju je samo donio?! Vaza je starinska (»Stara umjetnost«, rekao bi Pero). Na vazici je ukras s glavom vražićka. Izbočeni mu rošćići i isplažen jezik djeci u razredu. Medo se zagledao u vazicu i pokušava udesiti svoje lice kao vražićak na njoj. Spazili to đaci, pa se smiju.

— Oh, što radi Medo?! Oh, što radi, majko mila!

— Pssst! — umiruje učitelj. Utišava žamor. Poslije se hvata opet za glavu i više:

— Ne lupajte tim cipelama!

Odgovaraju đaci jednoglasno.

— Mi smo bos!... Sad je ljeto.

— Da. Nogama, htjedoh reći! — viče učitelj. — I opet ste noge ponijeli u školu, dakako! — šali se učitelj, ali nakon nekoliko minuta opet se uzrujavao.

— Djeco! Što to tako zaudara? Cvijeće ili zahodi?

— Mi mislimo, zahodi zaudaraju! — govore đaci.

— Zatvorite ih! Oni su otvoreni.

Odlazi nekoliko đaka. Vraćaju se.

— Zahodi su zatvoreni.

— Cvijeće zaudara! Boli od njega glava — govore djevojčice. Drugi viču.

— Zahodi su krivi! Osjećaju se kroz vrata. Barometar ide nalijevo. Bit će kiše.

— Ne! Cvijeće zaudara!

— Zahodi! — Cvijeće! — Zahodi! — Cvijeće!

Svađaju se. Vika u razredu. Učitelj lupnu šakom po stolu. Daje đacima lijek protiv nereda u razredu.

— Dijelit ćete broj od nekoliko milijuna na veliko djelilo sa četiri brojke!

— To je nešto za našeg Divljaka! Divljak naprijed — viknuše dječaci.

Uđe nadzornik. Rukuje se s učiteljem. Stane ispred djece, a onda će učitelj đacima.

— Djeco! Kod nas je naš gospodin nadzornik!

U razredu tajac. A i što će djeca na to?! Da kažu: Drago nam je! Hoćete li nam popodne dati odmor?... To ne smiju. Zato šute i čekaju.

— Izvolite sjesti! — reče učitelj. Mnogo zbunjenih đaka reklo je zajedno s nadzornikom: hvala, i svi sjedoše.

Nadzornik je izvadio lijepu džepnu maramicu. Razmotavao ju je dugo i s uživanjem. Sasvim ju je raširio i useknuo se. Onda je izvadio malu četkicu i prigladio brkove. Pri tom je govorio.

— Sprema se na kišu.

— Da. Zaudara... — reče učitelj. — Osjeća se iz hodnika...

— A, ne to! Osjećam ja u kostima — upadne nadzornik. — Pred kišu imam kostonbolju.

— Vi ste stari ratnik! — rekao je učitelj.

— Točno. Pogodili ste — odgovori nadzornik. — A sada, gospodine učitelju, izvolite dalje učiti djecu, što ste danas dopodne bili nakanili.

Učitelj se nakašljao par puta. Pitao je đake osjećaju li kako zaudara. Onda im je spomenuo kako imade u nas divnih krajeva u kojima je mirisan, svjež zrak. Ondje na gorama leži vječni snijeg, a u dolinama zru trešnje. Tamo žive ljudi čisti, rumeni i vole pjevati. Pružilo se tamo jedno krasno jezero. Oko njega su sazidane palače. Tu se ljeti ljetuje. Zimi se opet zimuje na snijegu i ledu.

Pero je slušao i mislio o tome, kako ondje sigurno spava sve po jedan čovjek u sobi.

Učitelj je pričao o tom našem kraju tako, kao da je to raj na zemlji. Pero je cijelo to vrijeme gutao učiteljevo pričanje. Zanio se pa je ovako razmišljao: To imamo i mi. Voda kod mlina divno je jezero. Palača je kuća kod mlina. Divne šume i gajevi, to je ono šikarje oko starog mlina.

I dok je učitelj pričao dalje, Pero se ogledavao i tražio očima članove svoje družbe.

— Što je to, Pero?! — pita učitelj.

— To je stari mlin! — odgovori on.

— Mlin? — čudi se učitelj. I nadzornik se čudi. I djeca. Svi.

— Propast! — jaukne Šilo prema Budali. Daje Šilu prstom znak. Probodi ga!

Ustaje Šilo i brani Peru.

— To se njemu samo tako pričinilo!

— Što mu se pričinilo?! — upita učitelj zgranut. Onda se, srećom, Pero osvijestio i branio.

— Ja zamišljam to jezero kao naš mlin!

Tim je bilo sve sretno riješeno. Učitelj nešto šapće nadzorniku. Milo dijete piše ceduljicu Divljaku: »Naš Pero ima veliku vrućicu.« Ovaj odgovara. »Kako tvoje koštice? Žuljaju li te u trbuhu?«

Kad se učitelj najljepše raspričao o bajnom jezeru, ustade Milo dijete: prekine ga.

— Molim van!

— Strpljenja malo više ne bi škodilo! — kori učitelj maloga — pa baš sada!

— Ne može biti drukčije! — izjavljuje Pero nepitan.

Šilo u užasnom strahu pogleda Budalu.

— Bodi! — govori ovaj prigušeno prema Šilu.

— On je jutros trešnje jeo! — izjavljuje Šilo. Svi su se tome nasmijali. I nadzornik. On opet vadi maramicu. Kad se uredio, smiješeći se reče:

— No dobro. Neka đaci malo računaju, s trešnjama, dinarima i kilogramima.

Kad su to završili, digne se nadzornik i reče:

— Sad ću vam ja zadati jedan zadatak. Slušajte! Pišite brojke! Neki ratar ima njivu dugačku četrdeset i dva metra, široku osamnaest metara. Na njoj je jedna bara. Površina joj je dvjesta i osamdeset četvornih metara...

Divljak izlazi pred veliku ploču. Uzima kredu. Zbunjen je. Jedna koštica doletje odostrag i pogodi ga u zatiljak. Srećom, nitko to drugi ne opazi a on razumije. To znači: Drži se! Treba se proslaviti! To družba traži od tebe!

Divljak se osvijesti i ponavlja zadatak. Ide sve lijepo, ali tamo kod bare stade. Nikako da kaže da na njivi leži bara. Okreće se đacima. Pogleda Peru. Pero je, znamo već, u vrućici. Diže se i govori:

— Narod se u našem kraju bavi naprednim ratarstvom. Gospodar taj ima na njivi možda jednu jamu.

— U nju baca stare lonce, razbito staklo i uginule mačke... — nadovezuje Medo.

— On će navesti zemlju i zatrpat će tu jamu — dodaje Šilo.

Nadzornik vadi opet maramicu i briše nos. Učitelj odlazi među đake. Kod jedne djevojčice kliknu:

— Naša Marica je već izračunala površinu!

— A neki zatrпали jamu, pa im i ne treba računati! — htjede reći Šilo više sam sebi, ali đaci zagrali. Divljak ide u klupu. Prolazi pokraj Milog djeteta. Šapće mu Milo dijete:

— Profućkao si slavu!

U tom metežu Divljak dobije pisamce od Pere. Na ceduljici je napisano: »Babama je svejedno. Baš da je palo i sunce na njivu, one bi i njegovu površinu izračunavale. Makar se i opekle. No, sve im badava. Tu je stari mlin! Imamo već skoro gotovu zamisao! Samo još malo strpljenja.«

Nadzornik ustade od stola i reče:

— No, dobro. Sada molim da dječica čitaju iz svojih čitanka!

Svi đaci izvadiše čitanke. Pero je zamišljen i miruje. Učitelj ga omjeri pogledom. Tad se Pero brecnu i izvuče knjigu na klupu. Čim ju je otvorio, počeo je mijenjati boju lica. Sad je crveno, sad blijedo. On je ponio od kuće bakinu sanjaricu.

Učitelj uzvikuje:

— Otvorite čitanku tamo gdje se nalazi lijepa priča o Pepeljuzi!

Pero se skamenio. Otvorio je jednu stranu. Prvi red. Početno slovo B. Kraj njega naslikana debela baba s brkovima. Pokraj slike piše: »Sanjati o debeloj babi s brkovima znači ogovaranje i klevetanje.«

Pomisli: Glupost — i strpa knjigu pod klupu. Učitelj se namrgodi na njega. Pero vadi ponovo sanjaricu na klupu. Otvara sredinu knjige. Ne varaju li ga oči? Ta, evo, tu je naslikana vodenica, mlin. Pokraj slike piše: »Sanjati o vodenici znači sreću i dobitak.«

Pero govori u sebi: Da. Sanjam ja o tebi i danju i noću.

Sva je sreća da Pero nije čitao. Prestadoše s čitanjem na vrijeme. Poslije toga zaželio je nadzornik da čuje kako đaci poznaju povijest svoga naroda. Učitelj pljesnu tripot rukama i namignu Peri:

— Deder, ispričaj nam nešto o vjerskoj borbi i o biskupu Grguru Ninskom! Onako lijepo i pametno, kako ti umiješ.

Pero ustade. U taj čas kao da mu je netko mozak izvadio ili klin zabio u glavu. U njoj samo šumi, posve je prazno. Poče:

— Bili su latinaši... Osim njih glagoljaši... Latinaši i glagoljaši... Latinaši...

Đaci se smijuckaju. Učitelj ih strogo umiruje i govori Peri:

— Samo mirno, dragi moj Pero! Ta što si se uznemirio pred gospodinom nadzornikom? Hajde, Pero!

Pero se staklenim očima zagleda u nadzornika i klikne:

— Kvržica!

Cio razred prasne u smijeh. Viču:

— Kvržica! Pero Kvržica!

Šilo se okreće Budali i dovikuje mu:

— Ovo neće moći podnijeti Zemaljska kugla!

— Probodi je! — dovikuje mu Budala.

Šilo više učitelju:

— Pero ima vrućicu!

— Kako znaš? — upita učitelj. On je još uvijek u čudu.

— Tužio nam se jutros! Jutrom rano ide na pašu bos po rosi. I tako svako jutro, a rosa je hladna.

— Zašto ne obuje cipele? — pita nadzornik.

— Cipele štedi za zimu! Mlijeko je jeftino. Litra pola dinara! — nadvikuje Šilo galamu u razredu.

— Dobro! — reče nadzornik učitelju. — Pustite djecu kući. Popodne ne trebaju doći u školu.

Pero skoči i kliknu:

— Slavno djelo!!!

— Kako? — zaprepasti se učitelj.

Pero se srećom snašao. Opravdava se:

— Grgur Ninski je učinio slavno djelo. Obranio je na crkvenom saboru u Splitu narodno bogoslužje!

— Neka! Dobro! Dosta, drago dijete! — govori nadzornik. — Vjerujem da znaš. Lijepo se spremi i pođi kući. Ako imaš vrućicu, legni u postelju. I ne zaboravi pozdraviti svoje drage roditelje!

Svi su se đaci spremili. Naklonili se učitelju i nadzorniku i spustili niza stepenice. Pero je išao sa Šilom. Ogrlio ga. Šapće mu vatreno u uho:

— Nadzornik se proslavio! Popodne nas pušta slobodne! Slavno djelo! Da on zna! Naša družba treba danas poslije podne otići prvi put u stari mlin.

Kad ispadoše na cestu, osmaknu se o Peru crvenokosi dječak, zvan Batina, i podrgnu mu se:

— Pero Kvržica!!

Pero se istrgnu iz zagrljaja Šila i potrči za Batinom. Uhvati ga za kaput. Zamahnu rukom i ćušnu ga. Crvenokosi se uhvati za nos.

— Sad je krštenje novog imena obavljeno. Tako žestoko ipak nisam htio, ali — izmaklo mi! — reče Pero, a onda se okrenu svima:

— Da znate svi! Odsad me možete tako zvati! Ostajem Pero Kvržica i ne vrijeđa me to više. A ovaj je prvi dobio svoje.

Onda on stade izvan reda i reče:

— Ne idem s vama. Tko će sa mnom, neka ostane!

Družba poletje Peri. Djevojčice zavikaše:

— Kući se mora ići u redu! Tužit ćemo učitelju.

— Najslavnije vaše djelo! — reče podrugljivo Budala.

Dugo su se na cesti svađali. Kad Pero ne htjede nikako s njima, đачki red dva i dva krenu dalje kući...

Družba Pere Kvržice ostade sama na cesti.

Sad tek Pero opazi da među njima nema Milog djeteta.

— Zašto ne htjede s nama? — zapita Pero očajan.

— Boji se — odgovoriše mu drugi. — Pa i ne trebamo ga! On je kao malo dijete. Mogao bi nam samo smetati.

Pero ostade neutješan. On voli svoga malog druga i više za djecom.

— Martine! Oj! Milo dijete! Vрати nam se!

Đачki red je stao i okrenuo se, ali nitko se ne vraća.

— Pričekajte me ovdje — reče Pero i zapraši bosim nogama za đacima.

Milo dijete ide u redu kući spuštene glave. Pero ga ogrli i stupa dugo uza nj. Nago-vara ga da se vrati. Onda izađe iz reda. Primi Peru za ruku i obojica sretni potrče nazad družbi.

Palača na jezeru

Opet su svi na okupu. Ovdje na cesti nije bilo zgodno mjesto za tajne dogovore. Zato krenuše prema prvom sokaku. Ulaz je bio zatvoren drvenom ljesom. Neće oni otvarati ljesu. Mili je im je skakati preko nje. Medo je zapeo nogom i pao na ledinu. Ne diže se. Ukočio se, a nos mu u travi.

— Jao! — zajauknula četvorica. — Slomio je vrat! No Pero ustanovljuje mirno:

— Probodi ga, Šilo, pa da vidiš, kako će skočiti!

Medo ne čeka da ga Šilo bode. Skače i smije se. Dotrča k njima i reče posve ozbiljno:

— Pero je opet pokazao da je najsposobniji u našoj družbi. Ne smijete odmah jaukati kao bebe! Da Pero bude vođa! Jeste li za to?

Milo dijete naglo odskoči i pobjegne u prvo žito.

— Malo strpljenja ne bi škodilo! — prigovara mu Budala. — Pa upravo sada, u tako svečan čas!

— Drukčije ne može biti! — ruga se Šilo.

— Da, slavna družbo, tako je! — podruguje se Divljak. — Tako je uvijek, kad se mala djeca najedu zelenih trešanja! Pero ga nije trebao vraćati. On je možda i morao kući zbog trbuha.

Pero dovikne Milom djetetu u žito:

— Mi idemo, a ti danas ostani. Idi lijepo kući. Ti ćeš drugi put s nama.

Družba je krenula ispod voćnjaka prema starom štaglju na ledini. Taj pust i gotovo prazan štagalj ostao je od nekog vlastinstva. Još uvijek u njemu leži nešto stare slame.

Družba je ušla u štagalj. Iz njega izletjela sova.

— Sova znači mudrost — reče Budala.

— Mudrost izletjela, budala uletjela! — primijeti nato Divljak.

Budala odlučno zahtijeva:

— Pero, ovako me više nećete nazivati! Idem radije kući.

No Pero će još odlučnije:

— Dobro! Pristajemo! Nećemo ga više tako zvati. On je za nas Vinca. To je njegovo pravo ime...

— Haj, haj, vinca-ca, vinca rumena! — zabruna Medo.

— Stoj! — viknu Pero. — Hoćemo li održati dogovor ili nećemo?

— Počni, Pero!

On sjedne na gredu i stade da govori opet kao da je u vrućici:

— Dečki! Slušao sam pažljivo učitelja kad je pričao o jezeru, o palačama i o divnim cvjetnim šetalištima. Hajde, načinimo i mi sebi iz našeg starog mlina ljetovalište!...

Pero je uzbuđen drhtao, a družba je zanijemjela.

Njegov ih je prijedlog zatekao nespremne.

U početku su prihvatili zamisao Perinu, ali se poslije svaki član dosjetio kojekakvih poteškoća, pa je nastala prepirka. Jednomu je mlin predaleko, drugi nije znao, gdje će smoći oruđe za taj posao, treći se bojao, da ih roditelji neće puštati da cio dan borave negdje na nepoznatom, daleko od kuće. I sve tako slično.

Prepirka je postala sve veća. Medo je galamio, posve jasno. Nije mumljao. Vinca, znate, bivša Budala, on je vrlo mudro govorio, a glas mu je odzvanjao kao iz bureta. Divljak je pak vrlo učtivo dokazivao nešto Šilu, a da ga ni jednom nije gurnuo u prsa.

Pero se u početku prepirke slatko smijao, a onda se zamislio i zagledao u jedno mjesto u slami. Družba se smiri. Gledaju Peru. Onda navalili na njega da on presudi.

— Pero! Što ti je? Reci ti!

Pero šuti, a oni još jače navališe. Medo trese njime uhvativši ga za ramena. Onda Pero reče zamišljeno:

— Kvržica!

Družba sad navali na Peru da im razjasni, što time misli. Veli Pero:

— Kad god čujete tu riječ, treba budalaste prepirke prekinuti. Poslije te riječi dolaze slavna djela!

Družba ga upita koje bi slavno djelo imalo sada doći, a on ih pozove jasno, glasno, kratko:

— Umjesto da se ovdje prepiremo, idemo u stari mlin! Tamo će se moći kazati možemo li iz njega stvoriti ljetovalište ili ne.

Svi su pristali, ali se nisu mogli složiti u tom treba li se prije ipak navratiti kući da nešto pojedu. Jedni su bili za to da se ide kući, a drugi nisu. I opet planu prepirka. Pero se zagleda u slamu i reče:

— Kvržica!

No sad se on ozbiljno zagleda u slamu, a ne znam nije li mu se kosa pod šeširom naježila. Iz slame je zaista niknula kvržica. Bio je to palac. Pravi ljudski nožni palac.

— Mrtvac! — kriknu Divljak kao lud i nagne bježati a za njim svi ostali. Udaraju bosim petama po leđima. Guraju se. Padaju. Dižu se i dalje jure kao divlji.

Kad su se našli u livatku pod hrastom, smiriše se i Pero reče:

— U bježanju i svađanju svakako smo složni. Priznajemo, ustrašili ste i mene i ja sam bježao, koliko su me noge nosile. Sad mi je žao. Budemo li takvi, nećemo biti sposobni da živimo u starom mlinu!

Pero ih nagovori da se vrate u štagalj. Da im očvrsnu živci.

Kad su stigli do štaglja i zavirili kroz rupe unutra, opaze poznatog starog prosjaka kako sjedi na slami i zijeva poslije spavanja.

Neki su bili žalosni što u štaglju nije bio mrtvac. Pero je bio radostan, jer da su našli mrtva čovjeka, svakako bi put u mlin bio odgođen. Ovako ih okupi iza štaglja i upita:

— Jesmo li za slogu? Ako jesmo, idemo danas bez jela u mlin! Što prije, to bolje!

— Idemo! — pristanu oni, i upute se kradomice ispod voćnjaka prema mlinskom putu. U jednom voćnjaku zaletio se ratoborni gusak na Divljaka i uhvatio ga za platnene gaće. Divljak vrisnu od užasa.

— Više hrabrosti ne bi škodilo — prigovara Šilo. — Ta zar da dječak vrišti pred gusakom?! Gusak će pričati svojim guskama kad se vrati. Bit će smijeha! Ga! Ga! Ga!

Medo prigovara Šilu:

— Deder, Šilo, otupi malo svoj šiljak i ne bodi kad ne treba! Razjurit ćeš nam družbu i prije reda!

Smiju se ostali, ali Pero viknu:

— Kvržica!

— Je li opet palac? — pita Divljak. Pero uzbuđeno odgovara:

— Drugovi! Evo mlinskog puta! Pogledajte kako je po sredini obrastao travom. Ovuda kola ne prolaze već nekoliko godina. Ni ljudske se stope ne vide. Dečki! Mi smo prvi poslije svega toga! Meni srce drhće! Izletjet će! Za mnom!

Podnevno je sunce žeglo. Užarena prašina pekla je bose dječje tabane. Kad su propješali dva kilometra, sjedoše pod hrast. Medo je ležao na trbuhu i turio nos u travu. On se najradije tako odmarao. Divljak je tvrdio da se u grmovima uz put nalaze ptičja gnijezda. Pretraživao ih je. Nije našao ništa do krepana mačka u jarku.

Krenuli su dalje. Kad su prešli četiri kilometra, dođoše do zadnjeg zavoja. Pero stade iznenada i vikne:

— Družbo, stoji! Šešire dolje! Tu je iza zavoja: mlin!

Krenuše dalje kao očarani. Svršava zavoj. Vidi se najprije guštik pun šikarja i visoka drača. I onda, napokon, iznad svega toga crni se krov od dasaka.

— Palača! — šapnu Pero. Blijed je i Medo već pomalo žali, što je pošao, jer Pero bu-lazni. Kvržica i palača! Kako da to složiš zajedno!

Došli su do jarka. Širok je dva metra. Pred njima je razrušen most, zbog kojega su seljaci napustili svoj mlin. Pero tumači družbi:

— Naši se ljudi u selu nisu mogli složiti da poprave ovaj most. Posvadili se i napustili svoj zadružni mlin, pa melju u parnim mlinovima. To ih dođe skuplje, a netko ih pri tom svemu vuče za nos.

Divljak se protivi:

— Znamo mi to. Ne soli nam pamet. Idemo dalje!

Preskočiše jarak. Put vodi do zgrade mlina. Vrbe su preguste, raširile se preko puta. Perina družba mora sebi krčiti prolaz kao u gustoj prašumi.

Pero gori od uzbuđenja. Pretrčao je ispod vrba. Onda jeknu krajem njegov uzvik divljenja. Stoje svi na širokom prostoru pred mlinom gdje su se nekad skupljala kola. Vrata su na mlinu debelim lokotom zaključana. Lokot je zarđao. Iz zidova raste drač. Na krovu je propalo nekoliko trulih dasaka.

— Palača! — podrugljivo će Šilo.

— A pred palačom jezero! — pokazuje Pero.

— Mrtvo jezero! — primjećuje Vinca.

Ispred mlina se dugi niz godina skuplja voda pred ustavom. Izjela je obale te se rijeka tu raširila kao jezero. Sada ima samo malo vode u njemu.

— Gdje je voda? — upita Medo, a Šilo mu odgovori:

— Zmaj dolazi noću iz dalekih planina i ovdje se napaja.

— Nećemo više natezati mrtvace i zmajeve! Tako se nismo pogodili! — odlučno će Pero. Šilo na te riječi stade ispred njega u stavu »mirno« i pozdravi po vojnički:

— Razumijem!

Onda se okrenuše da na istočnoj strani pogledaju veliku ustavu, sastavljenu od tri dijela. Voda je izjela zemlju oko nje. Zato se i ne zaustavlja. Otječe dalje. Jedna je ustava srušena i preko nje voda otječe.

Čitavo mrtvo jezero obraslo je vrbama, šašem i drugim dračem. Grane drveća i grmlja leže na površini niske vode. Voda je uz kraj smrdljiva, zelena, nečista.

— Bajno jezero! Taman za ljetovanje! — ruga se Divljak, ali Pero klikće u pravoj vatri:

— Mi ćemo ga učiniti bajnim za ljetovanje!... Idemo dalje!

Sad opaze zavoj rijeke. Gubi se u gustim granama drveća i grmlja. Moraju prijeći odvojak rijeke iz jezera. On je naveden na mlinski točak. Tu je opet druga ustava. Ali mala! Ova je čitava. Snaga vode na velikoj ustavi veća je, pa je provalila i srušila jedan dio.

Pred malom ustavom mora družba prijeći preko riječnog odvojka. Preko njega su položene duge daske po kojima se žure veliki crni mravi.

Pero stupi odvažno na dasku. Pras!! — pukne daska pri kraju i Pero pade u vodu. On se odmah baci potrbuške i zapliva. Glasno se sam sebi nasmija i ispravi se u vodi. Družba opazi sada da je odvojak dubok samo do koljena. Izvukoše Peru iz vode posve lako. Popevši se na obalu kliknu radostan:

— Družbo! Položio sam ispit. Sad sam tek u nuždi ustanovio da znam dobro plivati!

Šilo pita:

— Tko ne zna plivati, da ga bacimo u jezero? Da mu stvorimo malo nužde?

— Moram se svući i osušiti odijelo — reče Pero i skide sve sa sebe. Ostao je potpuno go. Okušava oprezno drugu dasku. Sretno prijeđe preko nje. Za njim družba. Šilo je posljednji. Eno ga nasred daske. Krh! — puče i ova popola.

— Ode i Šilo na ispit! — više družba.

Srećom, skočio je na noge i stoji u vodi do koljena ravno kao vojnik.

— Šilo se zabolio! — više on iz vode. Drugovi mu dodaju komad daske i izvlače ga napolje.

Tu se sada dalje dala naslutiti nekadašnja stazica. Bila je sva prekrivena grmljem i granjem od vrba te se družba morala verati kroz šikaru. Kad iziđoše na čistinu, pred njima je stajala kuća u kojoj su mlinari nekada stanovali.

Zasad nisu ušli u kuću, nego otrče prema velikoj trostrukoj ustavi. Jedna leži slomljena u rijeci i trune. Zemlja je s krajeva sva podrovana i voda buči i šumi. Ruši se kao kroz tjesnac u rijeku.

Medo sjedi na nasipu. Namače noge u vodi. Mora vikati, jer slapovi zaglušuju.

— Moje je ljetovanje počelo! Divni su to slapovi! Moramo ih opisati u novinama. Da inozemstvo sazna za njih.

— Zmija! — probode Šilo zrak svojim tankim vriskom, a Medo ustrašen skoči i pope se vješto kao majmun na gredu ustave. Drugi se skupili u hrpu i pitaju gdje je zmija.

— U našoj čitanci naslikana! — odgovara Šilo umirujući Medu. — Siđi mirno dolje i dalje peri noge u bisernim slapovima.

Pero vodi družbu dalje uz rijeku neznana toka. Idu stazom, koja je obrasla travom. Vraćaju se nazad. Pero govori:

— Sve je obraslo. Zaraslo. Zapušteno i divlje. No sve ćemo to mi preokrenuti! Uredit ćemo šetalište uz jezero i rijeku.

Družba ništa ne govori. Svi su zamišljeni. Tako dođoše do kuće.

Mlinareva je kuća zaključana. Obilaze je dječaci okolo-naokolo. Ne mogu u nju. Prozori su zatvoreni. Stakla su cijela. Ha! Sreća je bila, pa prozorčić na tavanu nije imao stakla. Brzo smisliše ovako. Medo i Divljak neka se sagnu. Tako. Na leđa im skoči Pero i evo piramide! Preko Perinih ramena skoči Vinca i uhvati se samo jednom rukom tavanskog prozorčića. Stenje, lomata bosim nogama, no onda se odupre prstima o zid. Uhvati se i

drugom rukom prozorčića i popne se. Provuče se kroz prozorčić i nestane u mraku tavana.

Pero skine šešir i čestita Vinci na tavanu:

— Želimo ti ugodno ljetovanje! A mi idemo kući.

Vinca pokaza na prozorčiću svoje prestravljeno lice i zajauče: — A joj! A joj! Majko moja!

— Ne idemo kući, pristaneš li da i dalje ostaneš Budala!

— Pristajem! — odgovara u suzama Vinca. Pero će nato:

— Htio sam nešto drugo. Po drugi put sam vas iskušao. Opet se pokazalo da ste plašljivi. Bojim se kako ćemo dovršiti naše djelo!

Ipak, Budala pretrči tavan i siđe po ljestvama u smočnicu, a odavde u kuhinju. Otvori teškom mukom prozor, jer je sve bilo zarđalo. Skoči kroz prozor pred kuću i odahnu kao da se oslobodio tamnice.

Pero je veseo, penje se kroz prozor u kuću i svi drugi za njim. Kuhinja je bila isprepletena paučinama, smočnica zaudaraše na plijesan i vlagu. U jednom kutu iza zida rasla je prava gljiva.

Dok su drugi razgledavali smočnicu i ljestve za tavan, Šilo znatiželjan, otvori vrata od sobe, a onda ih bučno zatvori.

— Što je? — skoče svi k njemu.

— Ne ulazite ovamo! Strašno je!

— Je l' zmija? Možda mrtvac?!... Kakav kostur?!

Šilo kimnu, a družba pojuri na onaj jedan jedini prozor. Svaki bi htio prvi van. Gaze jedan drugog. Guraju se nemilosrdno. Udaraju. A kad su se snašli vide: Šilo je ostao unutra i smije im se:

— Čestitam, družbo, na junaštvu!... Pero, zar i ti?!

Šilo se nasmije, skoči u onu strašnu sobu i otvori prozor na njoj. Stisne nos, pa će družbi:

— Samo malo prozračiti! Mrtvac zaudara!

Svi priskočiše prozoru i na podu, usred mlinareve sobe, opaze nečist.

— Sramota! — zgranu se Pero. Tješio ga Medo:

— Miruj, miruj! Kad se mi prihvatimo posla, nestat će svega toga. Bit će sve čisto, mirisno i lijepo!

I opet se svi vraćaju kroz prozor u mlinarevu kuću. Penju se na tavan. Tamo ne nađu ništa drugo do starih ljsaka od graha i crvenog luka te nekakav poderan prastari kišobran.

Uvlači se družba u sve mračne kutove tavana ne bi li što pronašla. Najednom Medo vrisnu i nestade. Propao je u nekakav ponor.

— Dečki! Ovamo k meni! — viče on družbi. Svi tabanaju tavanom do njega. Imaju što i vidjeti. Medo nabasao na čamac i uvalio se u njega. Sad se uspravi, prisloni uza se veslo iz čamca i reče:

— Poklanjam ljetovalištu naš prvi brod!

— Imenujemo te kapetanom! — veli Pero i pruža mu ruku. Medo prihvaća ruku i tako nehotice ispusti veslo, a ono svojom lopatom pljus Divljaka po glavi!

Glava je Divljakova, istina, tvrda, ali njemu je već dosta svega i on gori od želje da se na nekom iskali.

Za kratak čas evo opet nove nesreće. Budala stao tuliti. Pleše po tavanu, hvata se za glavu i tuli. Ostali vidjeli što se dogodilo, pa nagnuše opet svi u bijeg prema otvoru i sve se koturaju niza stepenice u smočnicu.

A što je bilo? Kad je Medo uspravio veslo, dirnuo je njime u osinje gnijezdo na gredi. Jedna je naletjela i ubola Vincu u čelo, a sve ostale navališe na družbu. Jedva su se spasili. Kad je Budala skočio kroz prozor, tulio je i dalje od boli. Potrči do rijeke. Tu se baci potrbuške, turnu glavu u vodu i opere je. Tako se smiri. Svi žale Budalu, te se drže uza nj. Samo Divljak nije s njima. Stoji po strani i misli: Koga da izaberem da se na njemu nasladim?! Svršeno! Medo mora izvući batina!

Šilo će Peri:

— Bilo bi vrijeme da se obučeš!

Pero skoči do male ustave po svoje rublje. Tu stade kao ukopan. Daske više ni jedne nema. Kako će prijeći nazad? Svi ne znaju plivati. Bit će zlo.

Pero skoči u odvodni rukav i zapliva u jezero. Tu osjeti pod sobom dubinu pa skupi sve svoje snage i snažno zareže po vodi. Dopliva do obale.

— Baš je bilo dobro! — reče sam sebi. — Rashladio sam se, a sparno je i vruće danas kao u krušnoj peći.

On smota svoju odjeću i baci je preko odvodnog rukava na drugu obalu. Onda opet otpliva natrag. Tu se moka obuče i odluči, da družbu ne podsjeti na to da nema prijelaza kod male ustave.

Kad se vratio, nađe Budalu i Šila pod dudom u hladu. Sjede i razgovaraju o tom kako su gladni kao kurjaci. No za to je lako, ali zlo je veće u tom, što su žedni, a pitke vode ni za lijek. Najednom su u dvorištu našli bunar te vode Peru k njemu.

— Bunar treba najprije očistiti! — veli Pero. — Ne smije se iz njega prije piti!

Vidjeli su uginula štakora kako pliva na površini vode.

Njih se trojica vratiše pod drvo. Sparina postaje sve jača.

— Idemo kući! — predloži Budala.

— Ne smijemo još! — odgovara Pero. — Sprema se na kišu. Uхватила bi nas na putu. Ovdje se imademo gdje skloniti dok prestane padati... Ali gdje su Divljak i Medo?

U taj čas banu Medo pod dud. Govori uplašeno:

— Divljak se zatvorio u smočnicu i reži na vrata.

— Budi pametan! — miri ga Pero. Ali Medo se opet vrati onamo. Ovi pod dudom legoše. Obuze ih drijem. Opet dojuri Medo. Sav je izobličen:

— Divljak ne pušta k sebi. Grebe, a pjena mu navire na usta. Pobjesnio je.

Smiju se ovi pod dudom i ne vjeruju. Medi se neće, ali opet, nešto ga vuče Divljaku.

Za nekoliko sekundi evo ga opet pod dud. Viče:

— Onda se Divljak jutros najeo sapuna!

— Nemoj nas buditi! — ljute se ovi. Medo se opet vraća. I sad se odande, od smočnice začu lupa, vika i stenjanje.

Skočili ovi ispod duda i ravno k prozoru. Imaju što i vidjeti: Medo se i Divljak rvu i nose po kuhinji. Udaraju sobom o zidove. Kakva tučnjava! Što će biti s njima?!

Uto iznenada prasnu grom. Prozori se na kući zatresli. Rvači se rastave. Cijela se družba penje kroz prozor u kuću. Pero pođe da zatvori prozor u sobi. Veseo se ogleda. Nečisti u sobi više nije bilo. Vidiš, valjana je njegova družba! Zatvori prozor i u kuhinji, jer je crni oblak strahovito naglo jurio sa zapada prema mlinu.

— Umrijet ćemo od žeđi! — potuže se rvači. U kući se i svud okolo zamrači kao da je večer. Munja bljesnu. Grom udari negdje blizu. Šilo se boji grmljavine. Stisnu se u kut. Pita ga Medo:

— Kako ćeš se ti tek bojati rata? — Nato će Pero:

— Šilo se ne boji rata. Zna li kako on priča da se ratuje?

— Kako?

— Sastanu se kraljevi zaraćenih država te se rvu...

Smije se družba, no grom prekida veselje. Poslije ovog groma pljusne gusta kiša, te se nije vidjelo ni nekoliko metara daleko. Cijela je družba najprije zanijemjela i problijedjela. Poslije su se privikli. Za nekoliko minuta opaze na stropu iznad svojih glava veliku rupu.

— Krov je šupalj. Treba ga popraviti.

Šilo pametno savjetuje:

— Treba poslati Medu na tavan da raširi onaj stari kišobran.

Budali je otjecala glava od osina uboda. Čelo i oba uha narasla mu gotovo dvostruko, a nos nabubrio kao golem krumpir. A oči? Baš je to bilo žalosno! Oči su mu nestajale. Svakih pet minuta bijahu mu sve dublje i dublje. Družba bi se bila smijala njegovoj glavi, no on je počeo plakati kad je sam sebe ugledao u staklu od prozora. Osim toga, i drugi bijahu tužni, jer su bili strahovito žedni.

— Popio bih sav onaj bunar!

— Pustio bih da kroza me rijeka teče!

— Ispio bih ocean do dna!

Šilo prekida:

— Prvo i drugo bi možda još išlo, ali ovo zadnje je pogreška. Morska je voda naime slana.

Pero se digao te se penje na tavan. Ljuti se na njih:

— Nemate strpljivosti ni za dvadeset i pet para!... Idem popraviti krov.

Na krovu je manjkao jedan crijep. On uspije podvući na njegovo mjesto daščicu koju je našao na tavanu. Onda je sišao dolje i javio:

— Krov je popravljen.

— I kiša prestaje padati! — primijeti družba.

Budala je postajao sve smješniji. Nos mu je dobio kvrge. Čelo je posve stisnulo oči. Prigovarao je što nisu ranije pošli kući. To mu se onda svakako ne bi bilo dogodilo. Pero ih opominje da najvažnije nisu još vidjeli, a to je mlin iznutra.

— Sve bi dobro bilo, samo da nam se napiti vode! — neprestano mrmlija Medo. Pokušali su srkati kišnicu iz šaka. Nespretno je bilo skakati kroz prozor van i unutra.

— Ta, mi imamo i vrata, narode! — kriknu Pero.

— Ali vrata su zaključana! — odgovara družba.

— Treba ih otvoriti! — veli Pero dalje.

— Zar silom? — čudi se družba. Pero im se smije.

— A zar nismo već u kući? Ta mi smo već ionako provalili!

Za kratko vrijeme otvorili su vrata silom. Udarahu željeznim koturom s peći po bravi dok je ne izbiše.

Kišnica im je bila bljutava i nikako im nije mogla ugasiti žeđ. Svi su se složili u tom da moraju u svom ljetovalištu najprije očistiti bunar. Pero prekida razgovor o bunaru:

— Vi ste dobri članovi! Ne pitam tko je učinio, ali u sobi više nema one sramote. To se mora pohvaliti.

Medo je pocrvenio preko ušiju. Šilo mu pristupi:

— Čestitam! To si ti bio čistilac!

Medo se brani da nije. Drugi isto tako. Nastade graja. Dvojica se već i guraju:

— Kvržica! — vikne Pero i svi se umire.

Pero predlaže:

— Dok još kiša pada, da održimo školu! Jeste li za to?

— Jesmo!

— Nećemo množiti niti dijeliti! Nećemo bubati pjesmice napamet. Mi ćemo učiti ono što nam ovdje treba.

— Da čujemo što?

— Evo slušajte: Jednog od nas ujede zmija. Što ćemo raditi?

— Isisat ćemo ranu!
— Povezat ćemo mu nogu iznad ugriza.
— Ispeći ćemo ranu!
— Vrlo dobro. Sjednite!
— Nećemo tako, Pero! Ti se igraš učitelja!... Pa i gdje da sjednemo?
— Ne igram se. To je sasvim ozbiljno. Evo drugog pitanja: Jedan se utapa, što ćemo raditi?
— Bacit ćemo mu slamku pa neka se za nju hvata!
— Neću tako! — ljuti se Pero. — Moramo plivati do njega i spasiti ga. Ili ćemo do njega veslati čamcem.
Divljak uzima riječ:
— A da vas ja nešto zapitam? Doleti sedmoglava aždaja da nas sve proguta. Što ćemo onda raditi?
— Ništa jednostavnije od toga. Šilo će je probosti i svršena stvar.
Družba se smije. I Pero će kroz smijeh:
— Tako je! Mudro pitanje, mudar i odgovor. Divljak mlati svašta kao o tarabe... Sad čujte opet moje pitanje: Najednom se čuje: Drr! Drrh! Potres! Što ćemo onda?
— Ja bih se sakrio pod stol — odgovara Divljak.
Družba se smije. Šilo diže dva prsta.
— Tko je tu učitelj? Molim van!
On otvori prozor i počeo se penjati.
— Ta, imaš otvorena vrata! — upozori ga Pero. — Kuda opet srljaš kroz prozor?
Oblak je preletio prema istoku. Još pada rijetka i sitna kišica. Sa zapada se vedri, kao da ponovno sviće dan nakon kratke noći.
— Moglo bi biti oko šest sati — veli Pero.
Najednom naleti izvana na otvoreni prozor Šilo i naglo se penje u kuću kao da je pomahnitao. Ovi iz kuće grakću na njega:
— Kuda opet kroz prozor?! Vrata su ti otvorena.
Šilo ništa ne čuje. Blijed je i uskače kroz prozor.
Sad tek opaziše drugi da je on u strahu upao u kuću bez hlača. Bile su pod prozorom. Šilo im tek sada može govoriti:
— Netko tu u blizini stenje i plače!... Pravi dječji glas!
— Možda vodeno dijete?!
— Možda koga zmaj guta?!
— Stoj! — vikne Pero. — Za mnom, junak tko je!

Idu svi za njim. Kreću se polako stazicom između vrba. Stadoše. Osluškuju! Zaista! Tamo od mlina dopire jecaj. Najednom začu se odanle i oštar krik. Družba pade od straha na zemlju, u blato.

— Pero!... Deečki! — dopire i dalje vika od mlina. Družba sada hrabro ustaje iz blata.

— Pa to je Milo dijete!

Sad su junaci i trče k mlinu. Kad su došli do odvojka, imaju što vidjeti. Milo dijete želi prijeći preko, ali ne može. Nema daske. Plače. Odijelo na njemu slijepljeno. Skroz je naskroz mokr. Preko ramena visi mu torba.

— Čekaj! — vikne mu Pero silno obradovan. Onda se okrene družbi: — Svi za mnom! Na tavan! Po čamac!

Izmučili su se dok su teški čamac spustili dolje s tavana i dok su ga dovukli do jezera. Čamac se opet nakon mnogo godina našao u vodi. Od veselja se ljulja. Poigrava. U čamac su se usudili uskočiti samo Pero i Šilo.

Najprije im se nagibao sad na jednu, sad na drugu stranu. Onda Pero zareže veslom po vodi. Čamac jurnu i zabode se u ustavu. Veslaj ovako, ne ide, veslaj onako, opet ne ide. Napokon mu uspije pogoditi onako kako treba. Viče on družbi na obali:

— Veslati treba učiti, djeco, a ne samo bubati pjesmice napamet!

Doveslali do Milog djeteta. Ovaj sav drhturi. Hladno mu je. Boji se u čamac. U njemu je dobio još jaču drhtavicu. Sad zaveslaju. Čamac pođe krivim smjerom prema rijeci. Onda Pero počne drukčije. Čamac pođe nazad k obali. Na staro mjesto.

— Ha! Sad ga imam! — uskliknu on i zaveze. Čamac se jako nagnuo i malo da se ne izvrnuše u vodu. Milo dijete je zažmirilo prije smrti. Šilo je naoko hrabar, a zapravo mu se gaće tresu od straha.

Pero se sav kupa u znoju. Pokušava sreću u veslanju na još jedan način. Onda se čamac opet stao na jednom mjestu okretati oko sebe. Milo dijete zažmiri nasred jezera drugi put. Šilu se ovo okretanje svidjelo pa se šali:

— Ne može se maknuti. Netko je od nas grešan!

Sad se Peri dogodi slučajno i on veslom tako zahvati vodu da je kljun čamca poletio k obali gdje je družba čekala.

— Tako! Tako! Reži! — klikće družba kod svakog Perina zamaha. Čamac je jurio takvom snagom da je naletio na obalu. Družba zaplješće od sreće. Ova trojica sad lako izlaze iz čamca na obalu. Šilo savjetuje:

— S Milim djetetom u kuću! Da se svuče. Da se ne prehladi.

Prvo im je bilo da pregledaju pridošlu torbu. Bila je puna ranih trešanja. Kiša ih je oprala. Bile su čiste i mirisale su. Družba navali na trešnje. Htjedoše rastrgati torbu. Divljak

udari Među šakom među oči. Ovaj njemu vrati nogom u trbuh. I tako nastane oko trešanja čitavi rat.

Šilo namignu Peri. Njih dvojica navale na zavađene, isklopaju ih i svladaju. Napokon se sve smirilo.

— Sad pogledajte! — reče im Pero. — Polovica je trešanja zgaženo! To se zove sloga! Od svega ovoga neće biti ništa! Mi nećemo moći u mlinu ništa dovršiti!

Ostale trešnje podijeliše na jednake dijelove. Nisu ih ni žvakali. Halapljivo su gutali. Tako su utažili žeđ. Svaki je od družbe posudio Milom djetetu po jedan komad od svoje odjeće i obukoše ga u suho. Zato ovi drugi bijahu tek napola obučeni. Jedan je bio bez košulje, drugi bez gaća, treći bez hlača.

Siti i utažene žeđi grlili su Milo dijete i ispitivali o svemu i svačemu, a ovaj obasipan ljubavlju, neprestano je gledao nabubrenu Budalinu glavu i pitao:

— A tko je ovo?

Otečenoga se nije više moglo prepoznati. Milo dijete je pripovijedao:

— Bio sam na trešnji i odanle gledao stari mlin. Nisam mogao odoljeti. Nabrao sam trešanja i došao k vama. Na mlinskom me putu uhvatila velika kiša. Čuo sam u selu i to da se cijeloj družbi spremaju batine kad se iz skitnje vrate kući. Nitko ne zna, gdje ste vi. Svi misle da ste otišli u šumu brati jagode.

— Hoćemo li se sastati drugi put ovdje poslije batina? — pita ih Pero.

— Hoćemo!

Dok je Pero ispitivao Milo dijete za kojekakve druge novosti iz sela, ostali su članovi družbe izišli napolje. Za kratko vrijeme ušli su oni opet u kuću, okićeni zelenim grančicama. Stali su pred Milo dijete, skinuli šešire i poklonili se malo smiješno, ali duboko. Šilo stoji prvi i govori:

— Milo dijete! Ti si nas spasio od gladi i žeđi. Zahvalni smo ti! Kao da si pao s kišom. Dogodilo se kao u staroj priči. Neka bude i dalje nevjerojatno kao u priči. Ti si kao mali princ! Darujemo ti ovo jezero i ovu palaču!

Smiju se svi. Radosni su. U taj se čas pokaže sunce. Sve je naokolo bilo čisto i kišom oprano. Jedino opaziše da je sunce već dosta nisko.

Svi odlučiše da odu kući. Ali kako? Jednostavno. Pero će ih prevesti na čamcu.

Dotrčali su do obale, ali — čamca nema. Mali valovi na jezeru odljuljali su ga nasred jezera. Ne zna družba što će. Kako da prijeđu? Od muke čupaju kosu. Pero bi doduše mogao doplivati do čamca, ali je već hladno. Šilo se dosjetio:

— Pa imamo vrata!

Istaviše vrata iz vratnica.

Vrata su preteška i padaju u jarak. Teškom su ih mukom ipak prebacili preko odvojka kraj male ustave. Tako su od vrata dobili most. Kad svi prijeđoše preko, reče im Pero:

— Neka je čamac na jezeru. Neće mu se ništa dogoditi. Njegov je život na vodi... I vrata mogu ostati dok ne dođemo drugi put ovamo. Kuća će se bolje zračiti.

— Zdravo, kućo! — viče družba.

— Zdravo, čamče!

— Do viđenja!

Čamac se kljunom okrenuo djeci na malim valovima. Ziba se i klanja im se.

Kad su došli do seoskih voćnjaka, sunce je već zalazilo. Zadnji su ostali Pero i Šilo. Njihove su kuće najdalje. Napokon se i Šilo rastaje. Udari Peru u leđa:

— Baba!

Pero mu vrati.

— Baba!

Baba Pero! Baba Šilo! Baba! Baba! Ovaj. Onaj. Onda Pero prestade:

— Dokle ćemo tako? Pametniji treba da popusti. Ja ne udaram više.

Onda se Šilo veselo zaleti i jeknu Peru u leđa:

— Da znaš, ostaješ baba!

Onda krene dalje svojim voćnjakom i vikne Peri:

— Da pametniji uvijek popuštaju budalastijima, ne bi valjalo. Onda bi budale prevladale!

Družba pod zemljom i pod oblakom

Sad su u školi nastali najtužniji dani. Vani ljeto, a u školskoj sobi tvrde klupe, hladno i ništa zanimljivo. Radi se, ali taj rad nije ništa novo. Zove se ponavljanje. U školi su svi prozori otvoreni i to je sreća. Ako te još veća sreća posluži i učitelj ode nekamo na kratko vrijeme, možeš sjesti na prozor u katu da ti noge vise van. Tako si na slobodi, divljoj, iz koje možeš pljučkati na prolaznike. Ako si pristojan đak, odozgor ćeš učtivo pozdravljati.

Odrasli prolaznici nisu jednaki. Jedni se tome dive, drugi padaju u nesvijest od straha, a treći glasno govore: — To je nered! To je strašan nered!

U deset sati je odmor i đaci idu na trčanje po dvorištu. Odmor je prekratak. Opet sjedaju u razred i ponavljaju.

Preko podneva je najljepše. Onda su nekoliko sati na miru. Pero i njegova družba nisu u srijedu išli kući na ručak. U školi su se dogovorili, pa kad bi se svi đaci razišli, oni su neopaženi pošli u stari štagalj na dogovor.

U štaglju su najprije pregazili svu staru slamu. Ne, nitko nije spavao. Sami su. Mogu slobodno razgovarati o najvećim svojim tajnama. Članovi Perine družbe tužni su i smrznuti kao da su pokisli. Pero pita:

— Tko ne kani više poći u stari mlin?

Nitko ne odgovara. Svi gledaju Šila. On bez riječi otkačča hlače i razvezuje gaće, te pokazuje modre masnice po debelom mesu.

— To je od biča. Mislio sam, ubit će me čača...

Družba je zanimjela. Svi su oni sretnije prošli kad su se iz mlina vratili kući, ali Šilo je zaista teško stradao. Medo veli posve pametno:

— Da priznamo našim starima kamo idemo i što kanimo izvesti, ništa ne bi pomoglo! Još bi naše priznanje sve pokvarilo. Ne može se s njima raditi.

— Oni nisu nikad u školi učili o jezerima! — kaže Milo dijete. — Moj je tata zapamtio iz škole jednu jedinu pjesmicu: Daj mi grle jedno zrno...

— Oni ne znaju da čovjek ima nepotrebno slijepo crijevo — veli Pero.

— A o kakvom ljetovalištu da i ne govorimo! Pravo veli naš Medo, oni bi nam sve upropastili!

Dogovorili su se da će sutra poći ranije. Sastat će se na početku mlinskog puta. Ponijet će svakovrsnog oruđa. Donijet će jela i vode.

U školi se popodne opet ponavljalo. Pero je pisao ceduljicu i slao je od člana do člana družbe. Na njoj je napisao: »Ovaj čas razmišljam o tom, kako mi ovdje dangubimo! Mogli smo to vrijeme korisnije upotrijebiti u mlinu. Meni nije potrebno ponavljanje. Ne bi li ipak jedino učitelju priznali naš posao u mlinu?«

Kad se papirić vratio Peri, članovi su družbe pripisali: »Učitelju ni riječi. Meni se učitelj inače sviđa, ali o tom ni riječi. On će sazvati roditeljsko vijeće, i mi smo onda slavno propali!«

Učitelj vikne: — Pa vi neki i ne radite! Vinca, Pero, čim se to zabavljate ispod klupa?

— Triglave, u pomoć! — zavapi Medo. — Što će sada biti?! Gdje je papirić?... Kod koga je?!... Potrebe iz Japana, dođi ovamo i zadrmaj!...

Milo dijete pocrvenje. Učitelj se digne i pođe k njemu. Ništa nije našao. Istražuje dalje. Pretraga pod klupama. Ništa. Pretraga džepova. Opet ništa. Đaci su radosni. Oni vole, kad se vodi kakva istraga. Osobito onda kad su sigurni da nisu ništa krivi.

Ana s malim nosom veli učitelju:

— Medo se s nečim zabavlja pod klupom.

Dok učitelj pretražuje, Medo, Šilo i Pero se sastali i namigujući nešto šapuću. Šila nestade među klupama. Učitelj nije našao ništa. Sva djeca sjela u klupe.

Tad ustane Šilo i reče posve ozbiljno:

— Da pokrije sebe, Anica tuži druge. Trebalo bi pogledati pod njezinu klupu.

Učitelj to poslušao i nađe pod Aničinom klupom cijeli donji dio neke stare lule. Cio razred upravo zaurla od veselja.

— Anica, lulica! Anica, lulica!

Tako su u veselju došla četiri sata i đaci su pošli kući. Družba je bila u redu dva i dva. Svi u hrpi nablizu. Medo upita Peru:

— No kako ti se svidjelo današnje popodne?

Pero je bio oduševljen:

— S Anicom je ispalo slavno!

Milo dijete upita:

— A gdje je papirić?

Pero veli:

— Išlo je teško, ali u zadnji čas, u mucu, ja sam ga stisnuo u kvržicu i progutao.

— Kvržica je spas u nevolji! — veli Medo.

Na kraju sela ostali su zadnji Pero i Šilo. Veli Pero na rastanku:

— Bez tebe će mi biti kao bez brata rođenog. Ali kad je tvoj otac strog, nemoj dolaziti u mlin. Ubit će te.

Sutradan je bio četvrtak. Šilo je prvi sjedio na mlinskom putu pod grmom. Onda su dolazili svi drugi redom. Nosili su sobom dosta jela i vode za piće. Osim toga donijeli su sjekiru, pilu, čekić, kliješta, mnogo čavala, pa i dvije lopate.

Bilo je osam sati kad su se svi sakupili. Bili su sigurni da ih nije nitko opazio. Za pô sata stigli su do mlina. Zanimala ih je sudbina čamca. On ih je čekao uz obalu. Sam se tako na valovima i nehotice doklatio.

— Zdravo, čamče! — viknu družba, a u tom času zaboravili su sve nevolje koje ih čekaju kod kuće, kad se naveče vrate.

Uskočiše u čamac trojica. I opet se dugo okretao oko sebe, dok nije Pero pogodio pravo veslanje. Dvojica nisu htjela čamcem prijeko, nego su prešla preko vrata. Pero je svezao čamac za vrbu, da ne odluta. Potrčali su svi do mlinareve kuće. Zaviriše u sobe. Pod je čist. Razigrala se družba. Skaču na tavan. S njega dolje. Bježe bosim nogama po pličinama i hvataju žabe.

— Družbo!! — saziva ih Pero. Jedva se nekako skupiše. Veli im on: — Vrijeme nam prolazi. Najprije sve u red staviti, a onda ljetovati! Ta mi poznamo dosad samo jezero i palaču, a u industriju nismo ni zavirili.

— Mlin je zaključan lokotom.

— Zašto?

— Sigurno je unutra remenje na točkovima. Pero, sav u vatri, zapita odlučno:

— Da provalimo?!

— Da!! — pristaju svi. Ponesu čekić i kliješta. Šilo prijeđe preko ustave i penje se na golemi mlinski točak koji je imao guste lopatice za vodu. Viče drugovima:

— Učitelj mi je više puta u školi rekao: »Ti nemaš sve točkove u glavi!« Da mi nije ispao ovaj? Haj! Haj!

Dotle Pero i Medo muku muče kako da otvore vrata na mlinu. Morali su razbiti lokot. Drvena su vrata zacviljela. U mlinu je sve stajalo kao i pred nekoliko godina. Remenje na točkovima bilo je napeto. Samo je sve isprepleteno paučinama. Družba je oprezno obilazila sve prostorije mlina. Penjala se na kat gdje su bila dva kamena. Na njima je bilo još starog zaostalog brašna. Ono je bilo sve ugrudano, puno crvi i moljaca.

Ogledavali su dječaci željezne točkove i pokušavali ih okretati, ali da, oni se i ne miču. Sve kao da je zaleđeno, mrtvo i zakleto. Dva su točka posve crvena od rđe. Na njih pada kiša kroz rupe na krovu.

— Sve se to mora začepiti! — zamišljeno govori Pero i silazi s kata u prizemlje. Odavde se spušta još niže. Zadiqljen, zagleda se u glavnu debelu osovinu koja ulazi izvana, iz velikog točka, kroz zid, u mlin. Ona se završava koturom čvrstih zubaca.

— Svi su! — klikne on. — Pita ga družba:

— Tko svi?

No on ne odgovara, nego promatra dalje. Ova osovina tjera opet željezne osovine. One pokreću točkove. Točkovi okreću teško mlinsko kamenje. Peri se čini da tu ništa ne manjka. Sve je na svom mjestu. Sve je spojeno. Sve je na čvrstu temelju! Kako bi bilo da oni sve to pokrenu! Od same pomisli zavrtje mu se u glavi. Kad su svi izišli na zrak pred mlin, reče Pero:

— Družbo! Zasukati rukave! Na posao! Urediti ljetovalište. Prvo nam je bunar!

Dogovorili su se: vodu će svu iscrpsti. Tako će bunar očistiti. Medo želi da se prvi spusti čabrom u bunar. Ponijet će prut da izmjeri dubinu vode.

Milo dijete dobi od straha drhtavicu. Rekao je da to neće nikako gledati. Drugi su pristali. Ogledali su dobro lanac. Bio je čvrst i siguran. Čabar je bio hrastov, velik. Medo je mogao u njega sjesti. Vreteno je bilo jako.

— Dakle, sve u redu, Medo — kliknu Pero.

— Idem! — veli on. — Nego, braćo, hajte amo da se izljubimo, jer ja idem u podzemlje. A ako se više nikad ne vratim, evo moje oporuke: Šilu ostavljam na brigu da još jednom izlupa Pavla, što sa mnom u školi sjedi. Divljaku sve trešnje u selu. Milom djetetu sve bombone u seoskom dućanu. Budali ostavljam općinsku blagajnu.

— Blagajna je prazna!

— Peri dajem jedino svoje blago, moju pernicu.

Onda uze prut, istina, problijedio je, ali se penje i sjeda u čabar, a drži se grčevito za lanac. Pero zapovijeda onima što okreću točak da rade oprezno i polako, a on će gledati u bunar. Izmakne li im se točak, težina će povući i Medo se može o stijene bunara na mjestu ubiti.

Polako ga spuštaju. On iz dubine viče veseo. Najednom zamuknu kao presječen. Pero vidi, Medo je dolje u dubini klonuo i prut mu ispao iz ruku.

— Vuci polako, oprezno!!! — krikne Pero onima kod točka. — Medo visi u čabru. Samo malo jači trzaj i on će pasti u dubinu.

Izvukoše ga. U nesvijesti je, blijed, zelen i ne zna za se. Pero i Šilo ga izvuku i polože na travu kod bunara. Milo dijete udari u plač, a Budala kriknu i pobježe prema selu. U taj čas vikne Divljak:

— Ja nisam ništa kriv! — i potrči prema selu za Budalom.

Peru, Šila i Milo dijete jednako zahvati veliki strah te nagnu bježati i oni prema selu za onom dvojicom.

Kad su ostavili mlin, Šilo se napolju sjeti Mede, kako je ostao sam ležati na travi. Pero bježi preko polja, i najednom mu se pričinu, kao da pred očima vidi Medu, kako se bolestan diže, a sam je, nema blizu nikoga svoga. Šilo osjeti da ga je zabolo oko srca. Pero

isto tako. I jednom i drugom kao da se orosilo oko. Stali su i pogledali se. Okrenuli se i kao strijele pojurili natrag u mlin. Za njima potrči i Milo dijete.

Našli su Medu još u nesvjestici. Šilo se prvi dosjetio:

— On nije umro. On se onesvijestio. Da ga polijemo vodom?

— Da! Da! — progovori konačno i Pero. — Brzo vode!

Šilo je donosio, a Pero ga je polijevao po glavi, po licu, po vratu i vlažio mu prsa. Dotle je Milo dijete trčao kao lud, cmizdrio i šmrcao. Ne smjede onamo ni pogledati, jer onesviješteni ljudi liče na mrtve, a on mrtvace ne može gledati.

Za kratko vrijeme ležao je Medo u vodi. Odjednom mu se otvore usta. Kao da je zijevnuo. Peri udari srce jače. Oslovljava on Medu. Zove ga. Drma. Konačno Medo progleda i opet zaklopi oči. Onda poče dublje disati. Njegovo je disanje postalo sve dublje i dublje, a obrazi mu se zarumenjeli.

Pero se dosjeti. Viče Milom djetetu:

— Pomozi nam barem u tom. Trči što brže možeš za Divljakom i Budalom. Makar poginuo! Vрати ih nazad. Reci da Medo nije umro. Napraviti će u selu strku. Naš posao je onda propao!

Milo dijete zatabanja i zaista, poletio je poljem kao munja. Dotle su ova dvojica odnijela Medu u hlad i svega ga obrisali svojim košuljama. Ni maknuli se nisu od druga. Nijemo su ga motrili. On je postajao sve rumeniji, a katkad je i zijevnuo. Za četvrt sata došuljali su se kao uplašene zvjerke Divljak, Budala i Milo dijete. Bili su prašni i znojni. Pero reče:

— U bunaru je ugljična kiselina. Ne smije se u nj ulaziti, ali mi ćemo ga ipak očistiti.

Milo dijete je ostao uz Medu, a drugi su prišli strašnom bunaru. Vukli su pune čabrove vode. Iskopali su jarčić i izlijevali u nj vodu. Voda je otjecala u rijeku. Čabrovi su bili teški. Radnici su se umarali. I kad su opazili da je vode sve manje, veselje im poraste. Odijela su im se kod toga posla tako mazala i močila da su morali skinuti sa sebe sve osim gaća.

U jednom su čabru izvukli ogavna štakora. Kad su se odviše umorili, otišli su pod drvo u hlad da se odmore. Tamo je Milo dijete razgovarao s Medom. On se već posve osvijestio. Nasmiješio se drugovima, a onda im reče kreplekim glasom:

— U oporuci je trebalo da ostavim poruku đacima u školi, da učiteljeva pričanja ipak vrijedi zapamtiti. Sjećam se da nam je učitelj jednom govorio kako se na dnu starih bunara može katkada naći otrovne ugljične kiseline.

U razgovoru u hladu začuli su crkveno zvono. Zvonilo je podne. Družba je slatko ručala slaninu, kruh i crveni luk. Voda je u čaturama bila mlaka. Veselili su se kako će drugi put piti svježu vodu iz svoga bunara.

Do podne su izvukli četrdeset i osam čabrova vode. Poslije podne su nastavili dalje. Kad im je bilo prevruće, polijevali su se vodom. Kad im se opet poslije odmora vratila nova snaga, nastavili su mučan posao. Oko četiri sata već su bili malaksali. Rekoše Peri:

— Nećemo više! Idemo kući!

Pero je na mucu. Veli družbi:

— Idem i ja u bunar!

— Ne! Ne! — viču svi. Pero ih ne posluša.

— Ja mislim da smo plin rastjerali! Idem dolje! Samo me polako spuštajte! Šilo! U tebe se pouzdajem.

Svi ga odvrćaju:

— Ne idi! Mi te nećemo spuštati.

— Spuštajte me, molim vas! Htio bih izmjeriti.

Nekako ih ipak nagovori. Družba je bila u velikom strahu i napetosti kad se Pero čabrom spuštao u dubinu. On im je stalno odozdo vikao:

— Još! Još! Još!

Prošao je ono mjesto kod kojeg se Medo onesvijestio. Zato vikne odozdo:

— Još je malo zagušljivo, ali se diše! Samo spuštajte, bez brige!

Najedanput se Divljaku izmače točak. Šilo se prestrašio pa i on popusti. Vreteno se strelovito zavrta i čabar jurnu u dubinu. Pras!!!

Družba osta gore kao skamenjena. Iz dubine viče Pero:

— Vi ste zaista prava, nepažljiva stoka! Mogao sam se ubiti! Ipak nisam! Pogledajte! Stojim u vodi.

Nešto još više od pô metra ostalo je vode u bunaru.

— Kako ti je dolje? — pita Milo dijete.

— Dođi mi u posjete! — našali se Pero. — Nije baš najljepše. Strašljivo je. Puno je stonoga. Još samo da iznikne kakav vodenjak, pa da me odnese u podzemno carstvo!...

Dogovorili su se ovako. Pero će ostati dolje i mulj grabiti čabrom. Oni gore moraju biti jako oprezni da im se pun čabar ne izmakne i ne jurne dolje, jer bi onako težak mogao ubiti Peru.

— Vuci! — vikao je Pero kad je napunio čabar.

— Pazi! — vikala je družba odozgo kad su spuštali prazni čabar.

— Vuci!

— Pazi!

— Vuci!

— Pazi!

Koliko puta tako?! Tko bi nabrojio?!

U jednom je čabru došao u mulju stari šešir. U drugom opet dječja lopta. Različite su stvari vadili iz bunara i stavljali na travu. Na kraju nije više mogao Pero dolje na dnu napuniti ni polovinu čabra. Zadnji čabar izvuče i njega gore.

On kliknu kad ga obasja toplo sunce:

— Ipak je, dečki, ljepše pod oblakom, nego pod zemljom!

Cijela družba bila je toga dana strašno umorna. Slabo su i spavali. Svi su se nekako sretno izvukli kod kuće. Samo je Milo dijete stradao. Majka je uzela tanku šibicu te ga šibala po bosim nogama.

U petak su se jedva dovukli do škole. Boljele su ih ruke i noge. Kao da ih je tko ispremlatio. Nisu htjeli ni misliti na stari mlin.

U subotu su već bili potpuno zdravi. Polovica družbe kazala je Peri u školi, na odmoru, da neće više u mlin. O podne ih je Pero nagovorio da se popnu na zvonik crkve. Zvonar je meo crkvu za nedjelju, pa ju je ostavio otvorenu.

Družba se popela do zvonâ. Na gredi su visili šišmiši. Dvije su sove drijemale na gredi i buljile u čudne goste. Pero otvori prozor prema istoku. Mlin je bio duboko dolje.

— Zar vas ne zanima — upita Pero — da li u bunaru ima pitke vode?

— Mene zanima! I mene! I mene! — potvrđuju svi ne skidajući oka s mlina. Da im je moguće, odavde bi poletjeli onamo.

— Jesmo li za slogu? — upita Pero.

— Jesmo! — pristaju opet svi. Pružaju ruke i Milo dijete još jednom presijeca. Na rastanku reče Pero:

— U ponedjeljak, znate već, ne idemo u školu. Kod nas je godišnji sajam. Što god je živo, sve će poći na sajam. Na poljima neće biti ljudi. Mi ćemo moći lakše u mlin na posao. U ponedjeljak ujutro je sastanak na početku mlinskog puta. Treba ponijeti sav alat i hranu. Vode ne treba nositi. Bit će pitke u ljetovalištu do grla!

Svi silaze sa zvonika. Šilo ostaje zadnji, da se izdovolji:

— Divno je pod oblacima!

Nagne se kroz južni prozor i pljuče na tu suznu dolinu.

Krasno je biti poglavica

Ponedjeljak je osvanuo lijep. Nebo je bilo modro. Na polju je sve bujalo. Tog je jutro gazda-Markova trešnja osvanula posve čista. Preko noći je svu netko obrao. Družba je tvrdila da oni noćas nisu ni dirnuli u trešnju.

Bilo im je teško danas ostavljati selo, jer je sajam zanimljiva stvar. Tamo se prodaje i kupuje. Na sajmu žandari vežu džepare. Ljudi se opijaju i gube novce. Djeca ih nalaze pa kupuju medene kolače i prašnjave bombone. Ako nemaju novaca, neki uzmu i bez novaca. Kad ih medicar opazi, hvata ih. Onda ih smije tako nalupati da jedva ostanu živi.

Članovi družbe sjede pod grmom. Danas donesoše, osim svega drugoga, kosu i brus. Čini im se, već je kasno, ali Pere nema. Šilo im javi:

— Pero je bolestan. Nahladio se. Tako mi je kazala jutros njegova majka.

— To je sigurno dobio u bunaru — kaže Medo.

Što će sada družba? — Jedan bi išao u mlin. Drugi ne bi. Trećeg privlači sajam. Pa i boje se nekako bez Pere u mlin. I tako opet nastala među njima žestoka prepirka. Budala zašuti, zagleda se i kliknu:

— Kvržica!

Članovi se nasmijali. Vinca je tu riječ zakreštio sitnim glasom. Divljak se digne i progovori važno:

— Poslije te riječi dolazi sjajno djelo!

— Neka nam danas Divljak bude vođa! — predloži Budala.

— Poglavica divljih plemena! — dobaci Medo, ali u zao čas. Divljak skoči na njega i njih se dvojica opet uhvatila ukoštac. Bilo bi kako-tako da su se časno rvali. Ali nije bilo tako! Oni su se, kao kakve babe, čupali za uha i kosu. Budala je oko njih skakao i vikao:

— Kvržica! Kvržica! Kvržica! — no sve to nije pomoglo. Divljak je bio jači. Bacio je Medu na zemlju u prašinu. Viče družba:

— Svršeno, Divljak je vođa!

— Ali samo onda kad Pero ne može doći — zahtijeva Milo dijete.

— Hajde, Divljače! Idemo! Vodi nas! Već je kasno!

Družba sretno dođe do mlina. Nikoga nisu susreli na polju. Vrata su na mjestu, prebačena preko odvojka. Čamac je još svezan. On poigrava na vodi. Raduje se družbi. Divljak se boji ući u čamac, ali on je u vrućici. Danas je vođa pa mora vršiti sva slavna djela kao i Pero. Skoči u čamac i pozove članove na malu vožnju.

— Hvala lijepa! Ti se sam malo provozaj!

Divljak uhvati nespretno za veslo i pomisli: Što li je užasno teško! Sad poče njim rezati vodu, ali tako da je čamac počeo poigravati kao nestašno ždrijebe. Divljak se uznojio, ali ne može čestito potjerati čamac. Jedino ga je odbio od obale i sad se vrti na mjestu. Šilo mu dovikuje:

— Dokle kaniš biti na vodi? Ako do večera, onda moramo između sebe birati novoga vođu.

Dječaci na obali priredili novu deračinu.

— Kvržica!! — vikne Budala opet.

— Sitan ti je glas, kao da si jutros žensko! — veli Šilo.

— Trebao si obući danas suknju. Čuli ste opet važnu riječ »kvržica«. Sad mora doći slavno djelo. Mi na obali bismo Budalu za vođu. On je poglavica na suhu, a Divljak na vodi.

— Uh, što sam žedan! Sav sam u znoju! — prizna vođeni poglavica na čamcu.

Sad se ovi na suhu sjetiše bunara. Potrčase onamo. U njemu voda narasla. Zagrabiše jedan čabar. Šakom su srkali dobru, svježju vodu. Svi kliknuše zadovoljni:

— Što li će se tome Pero veseliti!

Sad su se dogovorili: Medo i Budala moraju načiniti most preko odvojka, a Šilo i Milo dijete krčit će nepotrebne grmove i grane koje smetaju. Uklonit će i drač.

Nije prošlo ni četvrt sata, a njih su četvorica radili upravo mahnito. Medo i Budala trgali su daske sa svinjca i skraćivali ih pilom. Onda su ih odvukli do odvojka kod male ustave. Vrata s mlinareve kuće teškom su mukom uklonili i postavili četiri daske preko odvojka. Tako su dobili širok i vrlo čvrst mostić. Nije potrajalo dugo, i veliki crni mravi trčkarahu preko mostića.

— Prvi izletnici idu preko našeg novog mosta — zadovoljno će Medo.

— To su Crnci! — opazi Budala, pa nastavi u oduševljenju: — Što li će se Pero tome veseliti!

Otrčali su veseli javiti onoj dvojici da su svršili posao. Kad oni tamo, a imaju što vidjeti! Ova su dvojica sjekirom i lopatom uklonila sve grmove koji su bili obrasli sve do jezera. Osim toga, sasjekoše grane vrba i drugog drveća koje su se bile pružale do jezera.

Sad je Šilo kosio gusti drač, a on kosi kao pravi kosac. Milo dijete je rukama odvlačilo drač tamo iza staje.

— Kako je to sada pitomo! — kliknuše ova dva došljaka. Uto spaziše da je jedan grmić ostao usamljen. Kad su tražili razjašnjenje, zašto i njega Šilo nije posjekao, odvede ih Milo dijete do grma i bez riječi rastvori mu grane. Bilo je unutra malo ptičje gnijezdo i u njemu četiri sitna ptičeta.

— A gdje je Divljak? Da se nije utopio?! — upitaše ova dvojica.

— Samo nemojte opet bježati prema selu! — bocne ih Šilo.

Kad bolje pogledaše, a ono Divljak doveslao do obale ispod vrbe i nikako ne umije izići na obalu. Čamac se vraća i on bi pao u vodu.

— Da mu pomognemo? — upita Šilo.

— Idem ja! — kaže Medo.

— To je slavno! — opet će Šilo. — Tako vam se pružila zgoda da se pomirite.

Kad su se vratili Divljak i Medo, svi prionuše da oko jezera očiste tlo od grmlja, granja i drača. Do podne su mnogo učinili. Oko jezera je bilo sve očišćeno na dva metra širine. Sad se jezero pričinjalo šire. Ispod drača i grmlja ostala je vlažna zemlja. Oni su na obali uz vodu okolo-naokolo načinili stazu široku jedan metar. Zemlju, koju su iskopali za stazu, bacali su na obalu i krpali rupe izderane od vode. Iza staze bili su grmovi i drveće. Iz sela je dopro zvuk zvona. Podne. Odlaze u hlad pod orah. Tu su tečno jeli i još tečnije pili vodu iz svog bunara. Danas Medo nije donio jela. Dali su mu drugi.

Sunce je jako peklo te im se nije htjelo ispod oraha na rad. Razgovarali su o Peri:

— Zašto on onda u školi reče »kvržica«?

Šilo zna:

— Meni je jednom priznao. Činilo mu se, reče, kao da je vidio na čelu nadzornikovu kvržicu kao bradavicu. Tako nešto slično. Onda je on bio u vrućici zbog ovog mlina i ta mu je riječ pala na jezik...

Najednom družba prekida razgovor i naćuli uši. U vodi se čuje neki pljusak na drugoj strani jezera.

— Da nije vodenjak? — upita u strahu Budala.

— Da nije zmija? — upita Milo dijete.

— A zmaj?! — dršće vodeni poglavica Divljak. Medo je najhrabriji. Ustaje pa će priгушено:

— A tko nam je danas vođa? Treba da nas povede sa sobom! Kao ono Pero prvi put! Ta zar vi ne znate da je to zmaj? Pije vodu!

— Zmaj! — vrisnu Milo dijete.

Šilo je ipak najhrabriji:

— Ne! Zmaj je noćna zvijer! Po danu je slijep. Hajde, družbo, sa mnom. Vaš će Šilo naprijed. Po danu će zmaj biti proboden! S njim ćemo na ražanj.

Taman se družba ojunačila da skoči u borbu sa zmajem, kadli se iza vrba ukaza čamac. Digao je radosno kljun i vozi — Peru!

Družba skoči veselo na obalu te udari u pljesak. Plešu na obali. Cikću. Ne mogu dočekati da čamac pristane, te da opipaju Peru da li je živ i zdrav.

— Zdravo! — klikće Pero i pristaje s lađom u luku. On već dobro vesla.

Čim je skočio na obalu, opaziše članovi da je blijed i slab. Osim toga u plućima mu je grgoljalo. Pero će družbi:

— Nahladio sam se u bunaru. Kašljem. Ali nisam imao strpljenja kod kuće. Došao sam. Donio sam svakomu medenjak sa sajma. To mi je poklon od ujne i strine.

Poslije su vodili Peru oko jezera. On je drhtao od uzbuđenja i sreće. Zavirio je i u grm da vidi ptičice. Obišao je i novi mostić preko odvojka. Kad je htio s njima na posao, rekli su mu, neka danas ne radi. Oni su zadovoljni što je on uz njih. Da su svi na broju.

— Pa nismo svi! — kliknu Medo. — Gledajte, nema Divljaka!

Traže ga, zovu, ali nitko se ne odazivlje. Sad su Peri ukratko ispričali sve što se danas dogodilo. On se zabrinuo. Govori sav utučen:

— Divljak je otišao u selo. On će sve odati. Sve će biti upropašteno! Sad vidite, što može da učini nesloga.

Razmišljali su dugo, a onda konačno smisliše. Treba brzo nekoga poslati i javiti mu: Ako oda njihovu tajnu o mlinu, svi će ga tući, i to: dan na dan u školi i putem u školu, te iz škole kući. Tući će ga kao vola, da će jedva živ ostati do kraja školske godine.

Milo dijete otrči s porukom. Šilo, Medo i Budala krčili su dalje. Pero je radio lagan posao. Vukao je grmlje, granje i drač daleko od mlina na jednu hrpu. Prokrčili su prolaz od mlina do mlinareve kuće. Uklonili su tri vrbe i desetak grmova. Trideset grana su odsjekli. Stazu su proširili i lijepo je ostrugali. Pero pozove družbu i predloži im: — Mi bismo trebali sav gusto zarasli prostor ispred mlinareve kuće iskrčiti i urediti ga za cvjetnjak.

Iako su bili umorni, ipak navališe odmah na posao. Dječaci vole krčiti. Lijevo uz jezero imaju stazu i grmlje. Desno će iskrčiti toliko da se tamo od mlina bude moglo vidjeti cijelo pročelje mlinareve kuće. I na desno će iskrčiti stazu, a iza staze će ostaviti grmlje.

Dječaci su bili toliko radosni da su grmovi nestajali kao da ih netko proždire. Pero je pao u vatru i uhvatio sjekiru iz Medinih ruku, da ga zamijeni. Sjekao je i krčio kao mahnit. Srušio je pet grmova, a onda ga uhvati kašalj. Medo mu ote sjekiru i zapovjedi mu oštro da miruje i da se sunča.

Moglo je biti šest sati poslije podne. Premda se nitko ne bi tomu nadao od Milog djeteta, on je ipak prevalio tu daljinu i došao opet u mlin. Našao ih je sve kako sjede pred mlinom i promatraju kuću. Ona kao da im se smješkala svojim prozorima. Dogovarali su se kako će ostaviti te dvije glavne staze, a između njih će zemlju prokopati, usitniti i posaditi cvijeće. Moraju s tim poslom požuriti, dok zemlja odviše ne presuši.

— Sutra da nam je doći! — kliknuše svi. Veliko ih je veselje obuzelo sad, kad su vidjeli, kako im posao napreduje. Prekinuli su dogovor kad se Milo dijete vratio. On im je pričao kako je Divljaka pronašao u igri s dvjema djevojčicama.

— Vodeni, bapski vođa — ljuti se Medo.

Milo dijete ispriča:

— Pozvao sam ga na stranu i rekao mu, što mu družba iz mlina poručuje. Divljak mi je na to isplazio jezik. No to mu nije bilo dosta, nego me je još i udario u prsa, da sam pao.

— To će mu se svakako vratiti! — obeća Pero.

Članovi su već tako gladni, a nemaju više nikakva jela. Zato se spremaju kući.

Pero i Šilo ostadoše sami u gornjem kraju sela. Skrenuše iz voćnjaka u polje, na Divljakove njive, i nađu ga na putu s kravom na paši. Provukli se kroz kukuruze i banuli preda nj.

Divljak se smrtno prestraši, vrisnu, ostavi kravu i pobjegne ravno kući. Ova su dvojica i odviše umorna da bi za njim bježali. A krava? Ona zađe mirno u kukuruze i preždera se.

Šilo i Pero vrate se kući. Šilo je plesao pred majkom kao ono jednom Milo dijete. Ona uze tanku šibicu i opleće ga njome po bosim nogama. Viče mu:

— Sramoto moja! Tepčino! Propalice jedna!

Šilo cmizdri. Guta suze, pleše i samo što ne prizna sve pred majkom. I plačući penta:

— Sve bi onda propalo!

— I propast će, propasti, propalice jedna, a ne moj sine! — prihvaća majka. — Priznajesh li?

Pero je opet cijelu noć kašljao.

Ujutro nije pošao na pašu, jer je bio slab i neispavan. U školu je ipak otišao. Kad je došao u razred, dočeka ga Milo dijete. On mu otkri tajnu:

— Šilo i Medo su otišli u mlin. Ponijeli su i potrebno oruđe... Ne ispituj dalje ništa! Glavno je da se u mlinu radi dalje, a i to je važno da se pobrineš, kako treba da nas trojica popodne odemo u mlin, a oni će se vratiti u školu.

Pero je za odmora nagovarao Budalu, ali ovaj nije htio poći. Divljak se uklanjao pred Perom, no Pero je ipak imao sreću. Kad je zazvonio svršetak odmora, i kad su se djeca sva skupila u razrede, dočeka ga Divljaka na hodniku, iznenada ga pograbio i odvuкао u kancelariju. Znao je da tamo nema učitelja. Tu je Divljaka pritisnuo o zid i priklješčio ga za grlo.

— Odaš li komu ma i jednu riječ o mlinu, bit ćeš bijen tri puta na dan! Ni riječi više ne govorim... Bolje će ti biti da se vratiš k nama!

Poslije ručka Pero je s Milim djetetom umjesto u školu otišao — u stari mlin. Na ramenu je nosio torbu, a u ruci košaru. Tamo nisu našli nikoga, no zato su cijeli prostor pred

kućom našli prekopan. Zemlja je bila vlažna i Pero je s drugom sitnio zemlju i pravio uske gredice za cvijeće.

Kad je to bilo gotovo, izvadio je iz torbe deset zamotaka u starom novinskom papiru. U svakom je bilo drukčije cvjetno sjemenje. Skupio je to kod svoje kuće, u rodbine i susjeda, što je njima preostalo.

Posijao je rijetko i zatrpao sjeme grabljicama. Onda je izvadio iz košare dvadeset povelikih cvjetova s korijenjem. Bilo je tu karanfila, tulipana i drugog cvijeća. Divio se Milo dijete, kako je Pero dospio sve to nabaviti u ta podnevna tri sata. Cvijeće su zasadili i u šeširu nosili vodu iz jezera da ga zaliju. Svršili su posao, oprali ruke, a onda je Pero pozvao Milo dijete u čamac. Vozio ga je jezerom okolo-naokolo. Kad ga je dovezao nasred jezera, reče mu:

— Hej, prinče naš bez carevine! Vidiš li, što se već stvorilo iz tvojeg dara! Pitomo jezero! Cvjetno šetalište!

Sad Pero potjera čamac u rijeku. Tu je Milom djetetu pružio veslo, da se vježba veslati. On je sav drhtao, ali nikako nije mogao potjerati čamac posred vode, nego ga je zakretao u vrbe, sad desno, sad lijevo, i tako neprestano. U šašu ispod vrba uzbudio je komarce i oni pošeće ubadati. Pero nato prihvati veslo, potjera čamac u jezero i onda stade govoriti drugu:

— Mi moramo drugi put iskrčiti i drač i granje uz rijeku. Barem na dvjesto metara uzduž. U ljetovalištu ne smije biti komaraca.

— Oni prenose malariju! — primijeti Milo dijete.

— Odlično! — dometne Pero. — Sjetio si me škole. Što đaci rade sada? Sigurno ponavljaju, a to nama ne treba, jer mi smo svi u družbi odlični i vrlo dobri đaci... Da, Budala nije više htio u mlin. Bojim se što će učiniti on i Divljak! Hoće li nam sve upropastiti?

Kad su pošli kući, pogledali su još jednom vrt ispred kuće. Presađeno je cvijeće klonulo.

— U hladnoj noći cvijeće će dići glave — rekao je Pero.

Vraćajući se kući, morali su se često sakrivati ispod grmlja. Ljudi su radili na livadama. Sušilo se sijeno. I kad se nisu ni najmanje nadali, začuju iza leđa glas.

— Odakle vi, djeco?

— Kupali smo se u rijeci.

— A što će vam košara? Pa i to oruđe? Čak i grabljice nosite — čudi se seljak. Djeca se skamenila. Kako će se sada izvući iz škripca? Seljak ih prestigao i nastavlja:

— Da niste i vi išli u lov na vidru?

— Da! — odgovori mu Pero. Seljak se smije i veli:

— Naša dva lovca vrebaju vidru već deset dana. Vidjeli su je, vele, u rijeci. Ako je oni puškom ne ucecaju, sumnjam, da ćete je vi lopatama!

I tako ih on, srećom, ostavi, a oni podoše dalje, bez neprilika kući.

Jedan slavni dan

Družba nije imala sreće cijeli jedan tjedan. Padala je kiša sedam dana i sedam noći. Samo se, upravo po sreći, u četvrtak poslije podne malo razvedrilo i družba je otišla u mlin. Toga su dana očistili uz rijeku drač, grmlje i granje što je visilo u vodu. Očistili su stotinu i osamdeset koraka u duljinu. Sad se rijeka činila širom i ljepšom za ljetovanje i za vožnju čamcem.

Kod toga su ih posla komarci iz šaša tako izboli da su uvečer išli kući krvavi po licima, kao da su bili na ratištu. Da je družba bila potpuna, bilo bi se i više uradilo.

— Dvojica više ne dolaze — tužio se Pero svojoj maloj družbi. — Premalo nas je. Osim toga prekratko nam je vrijeme, da sve dovršimo.

— Kada ima biti sve gotovo? — pita ga družba.

— Na dan završne školske svečanosti.

— A da još neke pozovemo u družbu?

— Bojim se da je prekasno! I koga? Kad se Divljak i Budala nisu s nama slagali, tko će drugi? Tko je mogao i pomisliti da će nas ta dvojica iznevjeriti!

— Divljak bi htio biti vođa. To je razlog — ustvrdi Šilo.

— On uz Peru neće da bude — veli Medo.

Tako su se oni razgovarali u petak o podne u štaglju. Milo dijete je rekao:

— Pero, naša je sreća da nas nisu još nikom odali Boje se. To će tako biti dok škola traje. Zato se moramo žuriti da svršimo posao u mlinu do svršetka škole.

Poslije ovih riječi svi su se utješili. Jedino su se tužili na kišu. Nadali su se da će prestati padati, barometar je naime u školi pokazivao da će se vrijeme popraviti.

Sutradan, u subotu, bio je četrnaesti lipnja. Osvanuo je lijep, vedar dan. Pero je dojurio u školu vrlo rano. Bio je prvi. Nestrpljivo je iščekivao članove svoje družbe. Uto su zajedno došli Divljak i Budala. Kad spaziše Peru, pocrvenješe, kao da ih je Pero u nečemu nepoštenom zatekao. Pero se ganu, pristupi im i upita ih lijepo, toplo:

— Dečki, evo opet lijepa vremena! Zašto ne idete i dalje s nama u mlin? Da vidite što smo već uradili, ne biste prepoznali mlina!

— Mi više ne idemo! — odgovori odrješito i grubo Divljak. Začuju se koraci drugih đaka. Pero upotrijebi zgodu da im ponovo zaprijeti:

— Ali, pokušajte onda komu odati! Da vidite što ćete doživjeti!

Divljak isplazi jezik, a u razred nahrupila trojica članova družbe koji povikaše:

— Pero! Pero! Znaš li novosti?

— Mir! Ni riječi! Ovdje su izdajice! Pred njima ni slova!

Družba je otrčala u stari štagalj. Tamo se otkrilo da svi članovi o tom znadu. Velika novost za družbu! Danas, u subotu poslije podne, imadu seljaci njihova sela, njihovi roditelji, sastanak na ledini. A zašto se sastaju? Zato, da se dogovore kako bi opet proradio njihov zadružni mlin, koji je sada prava sramota njihova sela.

— Mi bismo svakako morali biti na toj skupštini — veli Pero. Svi su bili za to. Ali ima jedna poteškoća, a ta se zove škola.

— Sreća! — kliknu Medo. — Danas poslije podne dolazi župnik. Moći ćemo lakše izostati.

Tu se stali opet grdno prepirati, jer su neki tvrdili da nije potrebno da idu svi, a drugi su bili za to da svi budu na skupštini.

— Kvržica! — viknu Pero. — Ako i nas četvoro ne možemo biti složni, onda bolje da se odmah razidemo!

Složili su se da odu Pero i Šilo. Družba je opazila u školi da je učitelj toga dana bio uzrujan. Šetao je po sobi neprestano gore-dolje i pri tom je nešto bilježio na komad papira. Đacima je rekao da vježbaju čitati. Činilo se da će to čitanje potrajati najmanje do — sudnjega dana! Pero je pisao pisamce svojim članovima: »Dangubimo. Oh, da mi je sjesti u čamac!« Kad je ceduljicu dobio nazad, članovi su mu pripisali: »Raste li naše cvijeće pred mlinarevom kućom?« — »Ta kuća nam još nije u redu.« — »Ja ću danas u školi iz kože iskočiti od dosade.«

Pero je u jednom času ustao i zamolio učitelja:

— Molimo da nam dopustite slušati vaš radio.

Učitelj pristade i posla ih u dvorište. Njegova im gospođa stavi zvučnik na prozor i otvori radio. Radio-stanica krupnim glasom javlja: — Halo! Sad ćemo dati vremenski izvještaj. Nakon dugotrajnih kiša, javljaju nam iz svih krajeva države da se vrijeme popravlja i meteorolozi obećavaju stalno lijepo vrijeme...

— Slavno! — kliknula je družba jednoglasno.

— Pssst! — ušutkuju ih drugi. Začas javlja se opet ženski glas:

— Dajemo jelovnik: Što ćete sutra moći kuhati. O podne: juha od pasirana pasulja s kockicama od žemlje, prženima na masti.

— Juha! — kliču djeca. Ženski glas na radio-stanici nastavlja, a djeca viču:

— Zar nije dosta?

— ... pečenka: teleći pohani odrezak...

Djeca:

— Aha!

— ... tome restani krumpir...

Djeca:

— Mi jedemo samo krumpir, to za nas ne vrijedi!

— ... uz to špinat...

Djeca:

— Juh, brate! Pa to su čitavi svatovi!

— ... poslije pečenke kolač: roščići s pekmezom.

Djeca:

— Ne znamo, što je pekmez! Ne možemo roščiće! Preporučite za nas kukuruznu bazlamaču.

Ženski glas sa zvučnika preporučuje dalje:

— ... A za večeru? Nešto posve lagano i jednostavno: žablji kraci s vrtnom salatoom glavaticom.

Djeca se primaju za trbuhe i jauču:

— Zlo nam je, gospođice na radiju!...

Učiteljevoj se gospođi ne sviđa takvo slušanje i ona zatvara aparat. Šalje djecu u razred.

Kad su se vratili gore, našli su praznu učionicu. Učitelj je valjda otišao u svoj stan. Jedino zatekoše dva dječaka kod peći. Oni su crveni i kupaju se u znoju. A usred mjeseca lipnja buktu vatra u školskoj peći.

— Jeste li poludjeli? Zašto ložite peć? — pitaju đaci ovu dvojicu.

Oni se ne miču od peći i ne daju nikakva razjašnjenja. Onda otvaraju vratašca i žaračem izvlače dva užarena siva kamena. Staviše ih u umivaonik i viknuše:

— Svi za nama u dvorište!

Djeca u divljem trku jure dolje. Ona dvojica bacaju kamenje u jamu s vodom. Voda uzavri i zapari se.

— Vapno! Vapno! — kliču djeca. Ona dva majstora likuju. Oči im sjaju. Viču ostalim đacima:

— Mi smo našli kamen vapnenac kod mosta i pretvorili smo ga u vapno.

Djevojčice potrčale učitelju da mu jave. Došao on brzo i kad se uvjerio da je istina, pozvao je onu dvojicu k sebi. Pomilovao ih je i rekao:

— Lijepo! Čestitam! To mi je milo!

Pero izrabi tu zgodu i povuče iza drva svoju družbu pa im reče:

— Kapa dolje! Miloš i Đorđe načinili su slavno djelo. Oni bi bili zgodni da stupe u našu družbu!

Tu se iza drva dogovore da će ih o podne pozvati u štagalj na dogovor. O podne je u štaglju išlo sve glatko. Nova su dvojica pristala. Pero ih je pohvalio da su slavni. Osim toga je na rastanku tvrdio družbi i ovo:

— Učitelj mi se danas svidio! Sve ide na bolje.

Kad je poslije podne započela škola, učitelj je bio još nemirniji nego prije podne. Prenuo ga je kucaj na vratima. Upao je župnik. Bljesnuše njegove zlatne naočari. Šilo viknu Medi prigušeno:

— On je kratkovidan! To je dobro!

Župnik je rekao učitelju u razredu:

— Zar vi idete na skupštinu sazvanu zbog mlina!... Ja ne idem. Ne pačam se! Sve će biti obična svađa i galama na ledini i ništa više!

Pero piše ceduljicu članovima: »Dunave, izlij se i podavi nas! Nemamo sreće. Eto, i učitelj ide na skupštinu.« Članovi mu otpisuju: »Treba ipak otići potajno.«

Kako je župnik kratkovidan, družba se mogla naveliko dopisivati. Medo je poslao Peri ceduljicu: »Pismeno smo se dogovorili. Da znaš. Ja vodim Miloša i Đorđa u mlin. Milo dijete ostaje jedini u školi da pripazi neće li se sve to okrenuti na zlo. Ne protivi se ništa, inače ću iz kože iskočiti!«

U dva sata i pô ustade Pero i zamoli župnika da ga pusti napolje.

— Jednostavnije je da me ne smetaš. Izađi bez pitanja, ako ti je baš potrebno.

Šilo reče:

— O, i te kako je potrebno!

Župnik prigovara:

— Ne zanimaju me sitnice o tom!

Onako nagluh i kratkovidan, on nije ni opazio da je to drugi rekao. Za pet minuta izašao je i Šilo. U tri sata dade župnik svima kraći odmor. Moglo se izići.

Kad je svršio odmor, u klupama nije bilo Mede, Đorđa i Miloša. Da njih petorice nema, nije se opazalo, jer ih u razredu ima preko osamdeset. Neki javiše župniku:

— Nema petorice đaka.

— Zapišite mi kojih to nema, pa me na to sjetite u slijedeću subotu.

I sad poče đacima pričati o zadnjoj pomasti, koja se daje umirućima. Milo dijete ne voli slušati o mrtvima, to je već poznato. On se, osim toga, osjećao vrlo osamljen. Zato ustade i reče:

— Molim van!

Župnik se začudi:

— Pa, sad je bio odmor!

Milo dijete odgovori tako tužno:

— Ne! Uistinu. Slabo mi je. Tu je sparina i zadah.

— A ti se prošeći na zraku!

Milo dijete ispade na hodnik, pa na cestu, a odavde skrenu na mlinski put i otrči za onom trojicom.

A gdje su Pero i Šilo? Njih možete vidjeti na ledini među seljacima na sastanku. Oni su preko polja došli do kućice za seosku stražu i popeli se na tavan. Gore su oprezno odignuli jedan crijep. Vidjeli su sve a njih nije nitko mogao ni opaziti. Srce im je burno udaralo. Pero ne bi znao reći da li se tome seoskom sastanku veseli ili ne.

Seljacu su dolazili u skupinama. Što ih je više bilo na ledini, sve su veću viku podizali, a sve je ličilo na sajam. Djeca na tavanu ne razabiru koji je uzrok galami, ali primjećuju da još uvijek ima ljudi koji nisu za to da se most pred mlinom popravi.

Odjednom Peri zastade dah: Ispred lipe penje se na humak njegov otac i počeo govoriti. Govorio je o onom što je Pero mnogo puta slušao kako je i majci pričao kod kuće. Rekao je i ovo:

— Sramota je da je naš zadružni mlin obrastao u draču i korovu.

— Varaš se! Nije više! — poluglasno će Pero na tavanu, sav u vatri. Otac nastavlja plameno:

— Putovi su obrasli trnjem. Staze su se oko mlina pretvorile u zmijska legla...

Pero drhti uzbuđen i šapće prema ocu:

— Varaš se! Tamo raste divno cvijeće! Sve se ono pretvara u šetalište!

Njegov otac produžuje:

— ... a mlin, braćo, on je zabravljen i zaključen lokotom. Lokotom naše sramote!

Pero se zanio na tavanu i, kao da ne zna za se, vikne prema ocu:

— Smrvljen je!

Gomila se seljaka uskomeša i okreće se na sve strane. Traže, odakle je došao taj glas. Šilo grunu Peru u stranu i zaklopi crijep. Tu sada proživješe nekoliko sekundi velikoga straha. Izvana se ponovo začu glas Perina oca:

— ... Neko se ovdje podrugnuo. Neka mu. Ne marim za to! Neću da duljim, ali vam kažem, braćo: U našem nas životu uvijek upropašćuje to podrugivanje, ta nesloga i jal! Trgnimo se! Otvorimo oči. Na čiju štetu trune naš zadružni mlin? Možda na štetu naših parnih mlinova? Ili na našu štetu?

— Haj! Haj! Sad je počeo! — viče jedna skupina seljaka.

— Da! Treba i to reći otvoreno! Palo je u džep nekolicine zavedene naše braće mito. Napili se muktaši rakije! Potplaćeni su!

— Ohoho! — viču na Perina oca sa svih strana. — Tko je podmićen? Govori! Kaži mu ime!

I otac Perin pokaza na jednog seljaka:

— Pa baš ti, brate! Ti si skrivio da smo još pod tom sramotom. Djeca će nam se rođena moći narugati.

Šilo otvori crijep na krovu. Pero se prestrašio. Onaj uvrijeđeni seljak gura se kroz gomilu do njegova oca. Sprema se da napadne Perina oca štapom. Pero htjede s tavana dolje, ali ga Šilo zadrža. Seljaci se uskomešali i brane onom razbješnjelom da dođe do govornika. Jedva se sve umirilo. Najednom đaci na tavanu problijedješe. Na humak se popeo učitelj. Seljaci su zašutjeli i slušaju. Učitelj im je tihim glasom ispričao nekoliko teških gubitaka iz naše narodne povijesti koje smo sami svojom neslogom skrivili. Onda im je prikazao koristi koje bi imali od toga svi da melju jeftino u svom zadružnom mlinu. Na kraju im je spomenuo da se odmah poslije rada na livadama prihvate posla na mlinu kako bi već novi ječam mogli u svome mlinu mljeti. Molio ih je da ne čekaju i da to ruglo i sramotu ne predaju svojoj djeci u nasljeđe.

Mnogo ih je koji glasno obećavaju učitelju da će se primiti posla, ali jedna skupina počne vikati na učitelja:

— Brini se ti, učo, za svoje poslove! Sjedi tamo u školi i šibaj djecu, a ne soli nam tu pameti!

— Sramota je kako govorite! Vi ste podmićeni! — Ovako mnogi brane učitelja. Činilo se da će se te dvije stranke pobiti. Onda se umiješa općinski redar i počne rastjerivati seljake. Tek poslije jednog sata nije više bilo ni jednog seljaka na ledini.

Pero i Šilo kupaju se u znoju na tavanu. Nešto od uzbuđenja, a nešto od ugrijana crijepa. Kad su se našli u polju, stade Pero zamišljen i reče:

— Moj otac i učitelj spadaju u našu družbu! Učitelj je naš... Da mu sve priznamo?

Zaključiš da ipak neće. I otpute se zagrljeni na mlinski put.

U mlinu nađoše sve u redu. Posijano cvijeće niklo. Ono presađeno osovalo se. Četvorica je članova na čamcu. Tko vesla? A tko drugi nego Milo dijete! Reže veslom vodu, pa stalno vrti drugove okolo-naokolo, ali naprijed nikako!

Onda Pero odbaci odijelo i skoči u jezero. Dopliva do čamca. U njega nije mogao, jer su se bojali da će se čamac prevrnuti. Zato zapliva jednom rukom a drugom dovuče čamac do obale. Tu se sad obuče. Iskrca Među i Milo dijete i zavesla jezerom da poveze nove članove Đorđa i Miloša. Sve im je putem pokazao i onda ih zaveze u rijeku. Nova su se dvojica divila i obećala da će marljivo s njima raditi. Bili su iskreno oduševljeni. Oči su im blistale.

Moglo je već biti blizu sedam sati. Pero okupi cijelu družbu u kuću i tu održe dogovor. Pero i Šilo ispričaju im sve o skupštini seljaka. Djeca se dogovorila da će sada morati

raditi više da do kraja lipnja uredi mlin. Takav ih je strah uhvatio da ih seljaci ne nađu u nedovršenu poslu da su neki htjeli raditi još i u subotu do u noć.

Ipak pođoše kući, jer su bili umorni, a oni oruđa nisu imali. Prvi i najvažniji posao bit će im da popravi veliku ustavu i da zemljom začepi razrovane pukotine kako ne bi voda mogla iz jezera otjecati kad ona hoće, nego samo onda, kad to budu oni htjeli, to jest kad podignu ustavu. Tako će oni i dobiti više vode u jezeru. Ono će postati dublje i ljepše.

— Osim toga, treba i kuću urediti! — veli Medo.

— No za to treba novaca, a otkud nam novac? — domogne Pero tužno.

Svi su o tom mislili i šutjeli, dok ih nisu prenuli i prestrašili neki seljaci na livadi.

Pitaju oni dječake:

— Odakle vi, derani?! Da ne idete možda i vi s kakve skupštine?!

— Idemo s rijeke.

— Da možda ne popravljate mlin? — podrugljivo pitaju seljaci dalje. Pero se prestraši. Milo dijete viknu:

— Ne! Vidru smo htjeli uhvatiti!

Seljaci se smiju, a djeca trče putem kući. Sretni su što su izbjegli opasnost. Na kraju sela, kad se Pero rastajao sa Šilom, rukovali su se kao stari ljudi. Pero na rastanku reče:

— Reci i sam, nije li danas bio slavan dan?!

Družbu je obasjalo sunce i zvijezda Danica

U nedjelju je Pero pozvao družbu u stari štagalj na dogovor. Saznao je od drugih đaka, da je župnik u ponedjeljak odredio ispovijed. Na dogovoru bilo je razgovora o tom, moraju li svoje izostanke povjeriti na ispovijedi kao grijeh. Složili su se ovako: Oni će reći župniku: Bježimo pomalo iz škole! Ali nitko ne smije spomenuti mlina! To mora ostati tajna sve do završne školske svečanosti, ako se na koji drugi način prije ne sazna.

Družba se veselila danu ispovijedi samo zato jer toga dana nema škole, i oni će moći otići u mlin. Članovi su družbe došli vrlo rano u crkvu i bili su vrlo nestrpljivi. No to im nije ništa pomoglo. Župnik nije dolazio, kad su oni htjeli. A kad je konačno sjeo u ispovjedaonicu, članovi družbe naglo potrčaše k njemu da se on prilično začudio njihovu oduševljenju i žurbi.

Pričestit će se tek sutra ujutro kod rane službe, prije škole. Preporučio im je da do tog vremena ne sagriješe.

Iz crkve potrča družba u polje. Iz visoka kukuruza povadiše spremljeno oruđe koje su tamo sakrili prije ispovijedi. Sve su našli u redu i otpute se oprezno prema mlinu. Silno su se veselili kad god bi bez nepritika došli do mlina. U mlinu im se činilo kao da su u svojoj posebnoj zemlji, negdje vrlo daleko, kamo do njih nitko ne može doprijeti da im smeta u radu.

Već su se jučer u štaglju dogovorili što će danas raditi. Ima se obaviti jedan od najvećih poslova: Urediti veliku ustavu, da ona može zaustavljati vodu. Zar im se hoće vode da melju? Ne! Nisu oni na to mislili. Htjeli su da im voda ne otječe iz jezera neprestano. Htjeli su je zaustaviti, da dobiju duboko jezero, puno vode.

Dva su dijela ustave bila dobra, a treći je ležao svaljen. Njega je stalno namakala voda. Djeca su ga spasila od truleži. Teškom su ga mukom podigli u njegov okvir. Kako je sve bilo rasklimano, Pero reče:

— Moramo ga zabiti u okvir, da ne ostane tako stalno, i da ga više ne pomičemo.

To su i učinili. Kad su ga okovali daščicama i prućem, pozva Pero sve, da ga pokušaju srušiti. Upotrijebili su svu snagu, ali nije išlo.

— Kad navali sila vode, ona je stotinu puta jača, opet će nam srušiti ustavu — tvrdio je Đorđe.

— Neće, ako se zdravi dijelovi otvore da višak vode slobodno otječe — protumači Šilo.

Tako su se razgovarali vrlo pametno, a onda zasukali rukave, pljunuli u dlanove, i stali kopati žutu zemlju iz nasipa kraj rijeke da začepi provaljene rupe na obje strane ustave. Da im velika, jaka voda ne odnese novi nasip, pleli su vrbovo debelo pruće i zatrpavali ga zemljom.

Kod ovog su se posla vraški znojili. Sjedali su često u hlad pod orah i tješili se, kako će to sve ipak jednom biti svršen posao. Čudili su se tome, kako ne opažaju ni po kakvim znakovima, da su ih Divljak i Budala izdali. Medo kaže.

— Ili Divljak nešto sprema ili nas se zaista boji, u što opet ne vjerujem!

Miloš im je rekao važnu vijest:

— Naš učitelj imade nepritika. On je za to, da seljaci rade u zadružnom mlinu. To je krivo bogatom vlasniku parnog mlina. Ljudi pričaju da će učitelj morati otići odavle...

Pero klikne:

— Šteta! Ali će prije barem vidjeti bajno jezero! Ljetovalište!... Samo vas molim, družbo, nikom, ni svojim najbližim ne govorite o našem poslu ni riječi.

Milo dijete zapita plaho Peru:

— Je li istina da će onaj uvrijeđeni seljak tužiti tvog oca?

— Hoće! Sve je opet zakuhalo. Još i gore! A dotle? Mlin bi posve propao, da nas nema! Na noge! Na posao!

Kad su svršili posao kod ustave, onda su tek pošli da pojedu što su sobom donijeli. Kod jela su se tužili kako sve smognu, ali novaca nikako. Zato će mlinareva kuća ostati u neredu.

— Pljesniva palača! — veli Šilo.

— Nije još sve izgubljeno — tješi ih Pero i oni krenu da poprave nasip kod male ustave.

Upravo su počeli natrpavati zemlju kadli se sasvim jasno začu u blizini razgovor.

— Pa to su ženski glasovi!

Pero dospije u zadnji čas natjerati družbu u šikaru da odande skriveni motre tko će to doći. I nisu trebali dugo čekati. Ukazale se dvije djevojčice iz njihova razreda. Bile su to Marija i Danica. Pero zastanja bolno:

— Propast, družbo!

Činilo se zaplakat će kao da mu je majka umrla. Šilo mu šapne:

— Da ih prestrašimo odavde, nevidljivi. Možda se više ne bi nikad ovamo navratile?!

Nisu dospjeli da što pametnije smisle. Djevojčice su došle vrlo blizu i Marija viknu junačno iz svega grla:

— Perooo! Dječaaaaciii!

Pero i svi za njim iskoče naglo na stazu. Djevojčice prestrašeno vrisnuše, no onda su se radosno nasmijale. Pero ih upita odlučno:

— Po što ste došle ovamo?

Marija odgovori isto tako:

— Po ono, po što i ti!

Šilo se naljuti:

— Mi ćemo vas odavle isprašiti!

Nato će Marija:

— To ne bi bilo pametno. Sutra bi cijelo selo saznalo za vaš posao u mlinu.

Pero stade pred njih dvije. Veli im odlučnije:

— Sad je ionako sve otkriveno. Više nema smisla. Mi napuštamo mlin. Htjeli smo urediti ovdje ljetovalište. Svemu je sada kraj! Mi idemo kući, a vi nastavite s našim poslom, ako želite...

— Ne ostavljajte mlin! — upade mu Danica u riječ. — Pokažite nam, što ste sve već uradili.

— Pa možemo — reče Pero — ali nam prije reci kako si saznala da smo ovdje.

— Budala i Divljak su nam otkrili tajnu.

Družba škrgutnu zubima i stisne pesnice. Djevojčice su se nasmijale.

— Nemojte se ljutiti na njih. Otkrili su nam tajnu za dva mala ogledalca.

— Divljak ostaje pravi divljak! On bi i rođenog oca prodao za kakvu svijetlu stvarčicu — naruga se Medo.

Pero je upravo bijesan. Stade pred Mariju i reče joj izazovno:

— No, pa dobro. A po što ste došle ovamo?

— Ta i mi bismo htjele u družbu.

— Dečki, ne smijte se! Dosad mi je bilo kao da je pao na sve nas mrak, a sada mi je kao da je družbu obasjalo sunce...

— I zvijezda Danica! — upade Šilo.

Svi zajedno odu sada u hlad pod orah. Tamo sjednu i stanu oduševljeno pričati o svojim namjerama. Djevojčice su se svemu tome mnogo radovale. One su obišle mlin okolo-naokolo, a kad su ga upoznale, dotrčale su veselo. Marija je klikkala:

— Imat ćemo pune ruke posla. Kuća je u neredu. Uredit ću je. Cvjetnjak je poslije kiše sav u draču. Zagušit će se cvijeće. Oplijevit ću ga.

Danica je ne može dočekati da završi, pa prekida:

— Sve ću zidove oslikati. U školi, znate i sami, najvještije crtam.

Pero skače na noge u uzbuđenju i veli muškim članovima družbe:

— Dečki! Ove su djevojke slavne! Velim vam odmah, djevojčice, ovo: Dosad su i jezero i mlin pripadali kao dar Milom djetetu. Mi ga sada njemu oduzimamo i poklanjamo vama!

One su se smijale od dragosti, i uto opaze čamac. Pero se ponudi da će ih provesti preko jezera u rijeku. One su se iz početka plašile vode i čamca, koji se ljuljao, ali kad je Pero duboko zarezao veslom vodu, čamac jurnu naglo naprijed a djevojčice zapjevaše. To se ovdje nije već davno čulo. Pero viknu družbi na obali:

— Čujete li? Ljetovanje već počinje!

Onda im dovikne da odu dovršiti onaj posao kod male ustave. On će se vratiti za nekoliko časaka.

Čamac je zašao u rijeku. Pero upita djevojčice:

— Jeste li ozbiljno za slogu? Ne kanite li nas izdati?

— Nikako! — kliknuše one.

Onda Pero još jače zareže veslom i čamac zađe u obrasli i neiskrčeni dio rijeke. Već su se prilično udaljili od mlina te ga više i ne vide.

Najednom djevojčice vrisnuše problijedjevši u licu. Zure u nešto iza Perinih leđa. On se naglo okrenu i kriknu kao van sebe:

— Vidra!!

Životinja je brzo plivala glavom gore iznad vode. Pero planu. Silnom snagom zamahne veslom i udari prema vidri. Pljusak vode i ništa više. I opet se ukaže lijepa životinja! Pliva prema obali. Pero se obeznanio. Osjeća golemu snagu u cijelom tijelu, u rukama i noktima. Baci se iz čamca u vodu.

Sve je to trajalo dvije sekunde. On drži u vodi vidru za vrat. Ova se bijesno otimlje iz Perinih ruku. Djevojčice vrisnuše u čamcu. Voda se oko Pere zacrvenjela od krvi.

— Odgrizla mu je palac! — zastenje Danica. Djevojčice pokriše oči rukama. Sjedile su tako u čamcu dok ih Pero ne pozva umornim glasom:

— Evo maramice! Vežite mi prst, gore, čvrsto. Isteći će mi sva krv...

— Zar je prst odgrizen? — zaprepasti se Marija.

— Nije! Samo dobro nagrizen! — odgovori Pero i dopliva do čamca da ga dovuče do obale. Tamo je ležala udavljena vidra s iskešenim bijelim zubima. Glava joj je blatna. Pero ju je udavio tako, da joj je glavu zario u obalu.

Prst je spašen. Pero je toga dana postao junak nad junacima. Lovac nad lovcima. Teško će se moći sačuvati u selu tajna o tome, ali opet — mora se! Vidrino se krzno ljeti ne plaća mnogo, ali njima će dati dosta novaca. Palaču će na jezeru moći ukrasiti.

Miloš i Šilo oderu vješto kožu s vidre i razapnu krzno da se suši. Pri tom su svi sudjelovali kao promatrači i razgovarali živo. Prodat će je što prije u kotarskom mjestu.

— Trgovac će djecu prevariti — opaža Milo dijete.

— Da! Pedeset dinara će nam najmanje dati — kaže Pero.

Onda baciše oguljeno tijelo vidrino u vodu. Tu su opazili da voda više ne prodire napolje, nego da sva ostaje u jezeru.

Iako je ljeto, oni su znali, da će za koji dan jezero biti puno. Najradije bi čekali ovdje i preko noći sve dok se jezero ne napuni!

Gladni nisu toliko, koliko su žedni. Kako je to dobro da su najprije očistili bunar!

Razgovarali su putem kući o tom kako im roditelji sve više bjesne zbog njihove »skitnje« pocijele dane.

Dosad se izgovaraju da beru jagode, ali što će kad jagoda nestane!

Pero i Šilo ostadoše zadnji, a onda će Pero drugu:

— Muči me jedna misao: Neće li Marija i Danica sve odati?

Sutradan rano ujutro, prije škole, bili su u crkvi i pričestili se. Kad su izašli iz crkve, razgovarali su o tome, komu je najbolje uspjelo progutati hostiju. Pero, Šilo i Medo tužili su se da im se priljepila za nepce. Znojili su se od muke, što da učine. Ne smiju je jezikom motati, ne smiju je zubima gristi, pa što? Srećom se je rastopila.

Inače im je župnik u crkvi održao oprosni govor za ovu školsku godinu. Rekao je da više neće dolaziti na vjeronauk, jer u subotu neće biti svih đaka u školi.

Družba se toj vijesti začudila. Pero, radostan što je izbjegao kazni, uspije krišom bubnuti Medu u rebra. Pri tom mu žmigne i reče:

— Slavno!

U školi se susretoše Marija, Danica i Pero i namignuše jedno drugom bez riječi. Toga dana bilo je u školi dosta zanimljivo. Učitelj je bio nešto veseo. I Pero je imao stalno na umu da mu ispriča barem novost o vidri, no stisnuo je čvrsto zube. Osim toga, donio im je učitelj četku za odijelo, sapun za ruke i četkice za zube. Nema ništa ljepše od sapuna-nja ruku, pa ti postaju bijele i meke kao baršun. Čudila su se djeca tolikoj raskoši koja ih je iznenada snašla.

Osim svega toga, došao je najodrpaniji drug u novim hlačama. Bacio je one stare zakrpane, koje su krpama ličile na oceane s kontinentima.

Družba se prije podne prilično zabavljala i nije bježala u mlin. Ipak su stalno mislili na to kako se vidra suši, a jezero puni vodom do vrha.

Srijeda je bila važan dan. Kad se družba sastala ujutro u školi, skupiše se tajno iza školskih drva. Tu su saznali novost: Jučer poslije četiri sata otišli su Đorđe i Medo u mlin. Nisu mogli srcu odoljeti. Tamo su našli mnogo više vode u jezeru. Družba je saznala još jednu novost koja ih je ozbiljno zabrinula.

— Čamac smo našli odvezan. Luta po jezeru. Osim toga je cvjetnjak zgažen.

— Tko bi to dolazio u mlin?

Pero reče:

— Ako su Divljak i Budala, lako ćemo s njima. Ali ako je tko drugi otkrio našu tajnu, onda je sve upropašteno. No, to ćemo onda danas ili sutra u selu primijetiti.

Tu su se dogovorili da će danas Pero i Šilo otići u kotarsko mjesto, da prodaju vid-rino krzno. Samo treba smisliti kako će najzgodnije izmaknuti iz škole.

Školsko zvono je zazvonilo. Medo se lijeno vukao. Prigovara:

— Ovaj osmi sat i ovo cin-cin zvonice, što dreči, sjedi mi već navrh glave.

U razredu nađoše učiteljicu. Kad je Šilo išao mimo njen stol, bio je tako slobodan i upitao je:

— Zar danas neće doći naš učitelj?

Učiteljica mu ponešto nevoljko odgovori:

— Neće na žalost! I — hvala na pitanju!

Šilo nastavlja kao ožalošćen:

— Neće?! Oh!...

A kad je sjeo na klupu, napisao je Peri ceduljicu: »Učitelj neće doći danas u školu. Smisli, kako da odemo u kotarsko mjesto.«

Učiteljica naloži djeci:

— Čitajte časopise! Možete pisati račune. Zabavite se radom.

Pero je bio zabrinut. Nikako nije mogao smisliti kako da odu. Uhvatio je neki dječji časopis. Našao je tamo priču. Počeo ju je čitati. Došao je do mjesta gdje vrana govori čovjeku tako mudro, kao kakva stara baba. Nije više htio čitati.

Uhvatio je drugi časopis. Tamo je našao opet jednu priču. Pričala je o magarcu koji je htio jesti meda, pa je razbio nogom košnicu s pčelama. Pčele su ga svega izbole.

Pero je pomislio kako to nije moglo biti. Sjeti se kotarskog mjesta i mlina i zapade od brige i nestrpljenja u vrućicu.

Baci časopis, a učiteljica ga opomene:

— Zašto ne čitaš, Pero? Zar ti se ne sviđaju časopisi?

Pero odgovori učtivo:

— O, da! Sviđaju mi se. Uzet ću ovaj čas drugi. Imam ga već!

Odmah na prvoj strani nađe pjesmicu. Naslov joj je: »Opći mir«. U njoj se javljaju, valjda đacima građanima, novosti sa sela. Pero pomisli: Da nije o našem selu? Možda o mlinu? Ili o svađi u selu. Onda stade čitati:

»Da su se sa zecom izmirili psi, i s pilićima jastrebi zli.«

»Da su se s korovom izmirile kose, i s malom djecom i stršljeni i ose.«

»Da se sa žabama izmirile zmiје, da u selu nitko sad u svađi nije.«

Pero se razljutio i zaklopio časopis. Gledao je učiteljicu. Ona je čitala novine. Čitala ih je napeto. Mislio je Pero: Eh, novine! Njih bih i ja čitao! U njima piše o dvjema malim pastiricama kako su ubile vuka. U novinama su samo novosti! Ima u njima i to kako je bomba digla u zrak brzi vlak. Vlak je imao vagone, u kojima ljudi spavaju. Novine pišu da je bio potres u Americi. Novine javljaju kako su radnici kopali vrt i našli jamu sa zmijama. Ubili su dvjesto sedam komada. Imade u novinama novost da je jedan apotekar našao stari rimski grad na Fruškoj gori.

A kakvih li samo zanimljivih slika ima u novinama. Tamo vidiš naslikane ćelave državnike. Oni putuju po Evropi. S njima idu njihove gospođe u svilenim haljinama i sa cvijećem u ruci usred zime. Naslikani su najbolji rvači i trkači. Osim svega toga ima i slika najljepše žene na svijetu i pape kako sjedi na velikom stolcu. Naslikani su novi aeroplani i azijske princeze.

Čeznuo je Pero za novinama. Ovako mu je dosadno. Čekao je, čekao je, još neko vrijeme, a onda naglo ustade i pođe učiteljici.

— Molim vas lijepo, pustite me u kotarsko mjesto. Morao bih za svoje ondje nešto obaviti...

— Za svoje, veliš? — pita ga učiteljica.

— Da. Za svoje. Osim toga mogao bih i vama štogod odanle donijeti, ako treba.

Učiteljica ga pusti. On je zamolio dopust i za Šila da mu bude ljepše na putu. Učiteljica na to ne pristade. Pero pođe sam. Dok je uhvatio za kvaku, sjeti se učiteljica i reče:

— Dat ću ti osam dinara, pa mi donesi krupice iz mlina!

Pero još jednom pokuša:

— Šilo, molim!

— Što — začudi se učiteljica — kakvo šilo tražiš od mene?

— Mi tako zovemo Ivana — odgovori Pero.

I učiteljica pusti da i Šilo ide.

Njih dvojica upravo otrčase u mlin. Čamac nije bio na svom mjestu. Cvjetnjak je zaista zgažen. Vidrino krzno je netaknuto. Vode je mnogo u jezeru.

Nisu se u mlinu zadržavali. Stazom preko polja krenuli su u kotarsko mjesto daleko šest kilometara. Tamo su ušli u najveći dućan. Cio dućan se sjatio, da vidi vidrino krzno. Trgovac im je davao samo stotinu dinara. Oni nisu htjeli pristati.

— Putujte onda dalje. Sluga pokoran! — rekoše im oni u dućanu. Stvar je spasila trgovkinja. Ona im vikne:

— Stanite, mališani! Tko je uhvatio tu vidru?

Pero reče ponosno:

— Ja! Gotovo mi je prst odgrizla.

I sad im Pero morao sve ispričati, samo o mlinu ne reče ni riječi. Kad je pripovijest svršio, gospođa je svima u dućanu kazala nešto na njemačkom jeziku, i oni su prodali krzno za stotinu i pedeset dinara. Pero je onda rekao:

— Sad ćemo mi od vas nešto kupiti.

Pomoćnici su postali odmah prijazniji. Dječaci su kupili stolarske boje i četke. Kupili su vapna i drugih boja za bojadisanje zidova. Osim toga, uzeli su čavala. Svidjela im se i velika staklena kugla, pa su i nju kupili za cvjetnjak pred mlinarevom kućom. I još nekih drugih sitnih stvari uzeše. Napokon im pomoćnici ponudiše bombone i čokoladu. Svilenih bombona i čokolade nisu Pero i Šilo nikad u svome životu jeli, pa uzeše i to. Kad im je pomoćnik sve izračunao, nije im preostao ni jedan dinar.

— To nije nikakvo gospodarstvo — reče Pero, ali nije mogao dalje nikud. Oni su to sve ponijeli kući. Bombone i čokoladu su pojeli putem.

— Nije lijepo da smo sve pojeli — kazao je Pero — ali sad je kasno.

Dječaci su sve druge stvari odnijeli u mlin na tavan, i teško umorni vratili se kući.

Milo dijete se proslavio

U četvrtak se sastala sva družba na mlinskom putu i otišla u mlin. Tamo podijeliše posao. Jedni su razrušili svinjac dokraja a drvenu će građu upotrijebiti za popravak mosta na ulazu u mlin. Tako će opet kola moći prelaziti preko mosta. Jedni će dokraja iskrčiti sve guštike, grmlje i korov, gdje ga još ima previše. Treba sve izgledati pitomo! Toga dana su natakli sjajnu staklenu kuglu na štap, usred cvjetnjaka. Lijepo je to bilo kad se sunce ljeskalo na sve strane.

Još su svršili jedan zgodan posao. Od pruća su načinili košarice. U njih su stavili zemlju i zasadili zelene puzavce. Deset takvih košarica objesili su ispod dugačke strehe na kući. Taj ih je ukras silno oduševio.

A što su radile djevojčice? Marija je okopavala cvjetnjak. Kad ga je okopala, oplijevala je drač sa gredica.

Danica je, znate već, slikarica. Ona se putem dogovorila s družbom što će crtati. Neki su htjeli da ona riše naše velikane iz povijesti, a među njima da bude svakako i Kraljević Marko na svom Šarcu. Ona nije na to pristala, jer da je velikane teško nacrtati, a i konje ona slabo riše. Narisat će pune zidove cvijeća i voća. Pristali su svi na to.

Najprije je Danica skinula svu prašinu i paučinu sa zidova. Milo dijete je načinio vapneno mlijeko. Njih su dvoje obijelili sve zidove iznutra. Zidovi su se brzo sušili. Milo dijete je onda nastavio bijeliti kuću izvana. Sav je bio uprskan vapnom. Imao je kaplje i na nosu i na bradi. Danica je toga dana obojadisala dvije sobe. U prvoj je nacrtala vijenac okolo-naokolo od samih trešanja, a u drugoj ukras od ruža.

Članovi družbe su svaki čas dolazili gledati njezine crtarije i divili se umjetničkom poslu. Kuća je iznutra postala svjetlija i ugodnija. Oživjela je! Kao da će progovoriti. Oni su svi toliko danas uradili, da je Peri bilo žao, što im svima nije donio bombona iz dućana. Savjest ga je pekla uistinu! Da popravi, što je pogriješio, on im reče uveče da će ih sve provesti čamcem. Svi su se tomu veselili, osim Milog djeteta. On je vjerovao da će čamac sigurno potonuti pod njima tolikima. Pero mu reče:

— Pa dobro. Ti ostani kod mlina. Budi na straži. Ako dođe neprijatelj, javi nam da navalimo na njega.

Čamac je bio prepun. Pero je teško veslao. Pomicali su se vrlo sporo. Svi su mahali Milom djetetu na obali.

Kad je čamac nestao u daljini, u Milom djetetu plane tajna želja koju je već dugo gajio u svom srcu. On je u mlinu našao jedno oveće, staro, ali cijelo korito. Sad ga izvuče iz mlina i uze jednu usku daščicu. Sve to odnese pod mlin u plitku vodu ispod točka. Tu sjede u korito i stade se učiti veslati. O, kako se gordo osjećao u svom čamcu! Veslao je, mahao, znojio se i puhao! Skinuo je sa sebe prsluk. Bacio i košulju! Veslao je i opet veslao. Ljudi, gledajte, Milo dijete vesla! Vozi čamac!

Zlo je bilo u tome što je stalno veslom po zemlji rovaio. Bilo je tu pod mlinskim točkom preplitko. Ne sviđa mu se. On želi dubinu, pa da prenese svoj čamac u jezero? A, to ne smije nikako! Jezero je sad puno vode i strašno duboko.

Izvuče svoje korito i popne se do male ustave kroz koju bi voda suknula kad bi je on digao, jer je sada voda narasla i nešto više od ustave. On bi trebao samo malo podići ustavu, i voda bi se izlila u njegovu lokvu pod točkom. Oh, onda bi on imao više vode, pa bi bolje veslao!

Vidjelo se na njemu da ga je strah neki uhvatio, ali opet, on se odvaži. Blijed je i dršću mu ruke. Vadi klinove sa strana. Sad je ustava slobodna. Treba je samo podići i — svršena stvar. — Hoće li samo moći?

I napokon, prihvati za držalicu i podigne. Ne ide. Pokuša još jednom. Ne ide. Treći put napne se najvećom snagom. Hlače mu od muke pukoše.

Ustava se malo odškrinu. Još jednom povuče. Ustava se digne za deset centimetara. Voda grunu u snažnom mlazu kroz drveni kanal i udari u veliki točak. Ovaj zaškripi i pomaknu se. Jedan! Dva! Tri! Točak se stade okretati. Osovina zaškripi i potjera sve točkove i kamenje u mlinu. Cijela zgrada zatutnji. Prozori se tresu. Krov se drma. Milo dijete se skameni. Zuri kao izvan sebe u točak. Onda stade vikati:

— Peeeroooooo!! — Sam sebe jedva čuje. Šum vode i tutanj u mlinu zaglušuju. Pokuša spustiti ustavu, ali ne može. Poče u mucu plakati. Htjede bježati uz rijeku do družbe. Onda odustane, jer se bojao zmijske i druge vidre, a napokon, tko će znati, nisu li oni već stigli do Dunava, a možda i u Crno more!

Pokuša još jednom da zatvori ustavu. Kad nije ni sad mogao, smirio se i motrio veličanstveni mlaz vode, golemi točak i tisuće bisernih kapljica što pršte preko točka.

Poslije nekoliko minuta zaviri bojažljivo u mlin. Ovaj se iznutra sav zadimio. Neka-kve su se sitne leptirice uzbudile, pa lete preplašene. Crvi pojure iz kata u prizemlje. Na sve strane uzbuna. Točkovi se brzo okreću. Remenje klizi i sikće. Kamenje tutnji, prazno bez žita. Mlin ječi i sav se trese.

Milo dijete otrči časkom van do točka, časkom opet u mlin i konačno je uvidio da je to važna stvar. On je bio svjestan da je to njegovo djelo. Nije on tek neka šuš! Tako gorda napade ga i vrućica, ali s vrućicom steče i kuražu. Odvuče korito do rijeke i spusti ga u vodu. Sjedne u njega i pokuša veslati. I gle! Danas Milom djetetu svi poslovi polaze za rukom. Korito klizi po vodi. On je prvorazredan veslač! Krene družini u susret. Čini mu se da je narastao i da je slavan. I visok kao jablani uz rijeku.

A gdje je zapravo čamac s družbom? Pero je bio daleko odveslao, a onda su začuli tutanj i silno se tomu začudili. Mlinovi tako tutnje, znali su oni, ali da bi to njihov mlin radio, to nisu mislili. Prestrašeni i začuđeni okrenuše natrag. Pero je veslao snažno, tek što ne pukoše vesla. Drugi su pomagali veslati rukama, samo da što prije stignu do jezera.

Kad najednom iza zavoja ugledaju Milo dijete. Pero kliknu:

— Narode! Pa taj momak vesla!

— U koritu!! — klikću drugi.

— Kolike li hrabrosti!

Milo dijete je blizu čamca. Mimoilaze se. Družba pita:

— Kakav je to tutanj?!!!

Milo dijete odgovara:

— Naša je industrija proradila!

— Tko ju je pokrenuo?

— Ja!!! — klikne Milo dijete, okrene svoje korito i žurno zavesla za njima.

Svi su članovi kliknuli od sreće. Jurili su k mlinu. Divili su se strelovitom remenju i brzim točkovima! Zadivljeni promatraju veliki točak u slapovima i biserju vode. Oni su skakali, kričali, grlili se i ljubili!

Kad je Milo dijete stigao na svojoj posebnoj lađi, priredila mu je družba u pristaništu svečani doček. Pero je blijed od uzbuđenja, ali je ipak smogao govor. Morao je vikati, tolika je buka dolazila iz mlina:

— Milo dijete! Ti si naš velikan! Mi smo bili nepravедni i oduzeli smo ti palaču i jezero i poklonili Mariji i Danici. Sad ćemo to popraviti. Ti ćeš upravljati našom industrijom!

Milo dijete se smješka i pita Medu ozbiljno:

— Zar ja moram sada nešto odgovoriti?

— Ako nisi naučio govor napamet, onda reci samo: hvala.

Tako on i učini. Pri tom je držao jednu ruku postrance na rupi od hlača, da družba ne vidi tu nevolju barem sada! Upravitelj industrije ne smije imati poderane hlače. Barem ne ovaj čas, dok svečanost traje!

Družba se dalje veselila i zavirivala u svaki kutić mlina. Vikali su i galamili u mlinu i uživali u tom kako su jedva jedvice jedan drugoga razumjeli. U tom veselju najednom opazi družba kako se Pero snuždio. On pojuri napolje, a oni za njim. Pero uhvati ručicu ustave i spusti je. Onda je klinovima zabravi.

Točak stade. Mlin se stiša i nastade opet čudan mir poslije one tutnjave. Onda im reče:

— Mogli bi ljudi u selu čuti tutanj mlina i mi smo propali!

— Pa zar nije sada sve svršeno? — upita Šilo. — Neka dođu. Mogu mljeti. Mlin im možemo predati!

— Ne! Ne! Nije sve još gotovo. Čuvajte, molim vas, još nekoliko dana tajnu. Ja smišljam, kako da sve to udesimo, pa dok smislim, neće nam biti žao.

— Dobro — rekoše onda svi — čuvat ćemo još tajnu.

Pero je presretan. Opet se obraća drugovima:

— Družbo slavna! Danas je naš najsretniji dan. Milo dijete se proslavio. Sve je kao u priči. I ne ide mi se kući. Najradije bih ostao ovdje stalno!

Družbini crni dani

U petak ujutro dođe Pero u školu zabrinut. Iza školskih drva sakupi svoju družbu, pa im saopći:

— Moj otac je pozvan danas u kotarsko mjesto. To je zbog one uvrede na sastanku seljaka.

U podne odlazi kući vidjeti da li mu se otac vratio. Dolazi tužan. Saziva naglo družbu iza drva.

— Nesreća me stigla. Mojeg su oca zatvorili na osam dana. On nije kriv i nije ništa ukrao. Onom je seljaku rekao da je podmićen. Zna sigurno da je tako, ali nema svjedoka. Neću moći u te dane nikuda od kuće. Ni u školu neću dolaziti. Šilo će vam donositi poruke od mene.

Družba se poboja što će dalje biti. Pero ipak ne zdvaja:

— Sve će biti dobro, ako budete složni...

— Bit ćemo složni!

— Makar i mene ne bude?

— Zadivit ćeš se što ćeš sve naći za osam dana!

Pero je veseliji:

— Družbo! Svako slobodno vrijeme otrčite u naše ljetovalište. Blizu je konac školske godine. Mi moramo biti posve gotovi s mlinom.

— Ne brini se! Vidjet ćeš! Začudit ćeš se!

— Dobro! Ali još jedno: Sada zadnje dane najstrože čuvajte tajnu!

Učitelj je dao Peri dopust od nekoliko dana. Rekao mu je: »Tvoj je otac pošten čovjek! Nastojat ćemo da vam se i prije osam dana vrati kući.«

Šilo, Medo, Miloš i Danica otiđoše poslije četiri sata u mlin. Tamo su opazili da je neprijateljska noga opet gazila po njihovu ljetovalištu. Na lijepom bijelom zidu mlinareve kuće napisana je ugljenom jedna rečenica puna prostote. Čamac je opet odvezan i gurnut u jezero. Cvjetnjak izgažen.

Družba je škrgutala zubima od bijesa i stiskala pesnice:

— Ovakve divlje poslove rade jedino Divljak i Budala! Taman društvo! Mi im za takve bezobrazluke moramo najmanje nosove razbiti!

Svu su štetu popravili i primili se novog posla. Očistili su lijepo mlin izvana i iznutra. Osim toga su ga i obijelili. Danica je u to vrijeme crtala po kuhinji kruške, jabuke, trešnje, dinje i lubenice. Miloš i Đorđe umiješali su stolarsku smeđu boju, pa su bojadisali drvene dijelove bunara.

Kasno uveče vratili su se kući. Polovica ih dobila batine zbog tobožnje skitnje. Majka je Danicu žarila koprivom po bosim nogama. Muka je to bila podnositi, no oni su opet stisnuli zube i tajne nisu odali!

Sutradan, u subotu ujutro, pozove Šilo družbu iza drva da im kaže poruku vođe.

Pero je bijesan na Divljaka. Treba ga jače ustrašiti. Medo i Šilo uhvatili su ga još prije škole pred zahodom i pritisnuli ga o zid. Najprije je htio vikati, ali je dobio šakom u prsa. Onda je prijetio da će odati tajnu. Šilo ga lako iglicom bocne u bedro. Ne umiju više čime da mu zaprijetu. U mucu govore i ovako: Nos ćemo ti odsjeći, budemo li vidjeli da nam kvariš posao. U mlin ne smiješ!

Učitelj je došao i rekao djeci da ih pušta kući. Neka se svečanije obuku i donesu pola dinara pa će ići na izlet u obližnje selo na školsku predstavu. Zove ih onamo učiteljica iz tog sela. Treba ponijeti i jelo, jer će ostati cio dan. Pita Šilo:

— Što će biti s onima koji ne mogu dobiti novaca?

— Ostat će u školi i prijeći u učiteljičin razred.

Šilo odmah ustaje i namiguje družbi: »Mi ne idemo!« — onda se obraća učitelju:

— Ja ne mogu ići. Meni je nemoguće dobiti pol dinara.

I ostali članovi družbe izjaviše tako. Učitelj ih šalje odmah u učiteljičin razred. Šilo će im u hodniku:

— Slavna stvar! Prepustite sve meni. Mi ćemo danas cijeli dan biti u mlinu.

Kad su ušli u učiteljičin razred, ona uzviknu:

— Taman! Upravo sam još vas trebala!

Kad se smjestiše u klupe, Šilo je napisao družbi na papiriću: »Sve ide kao po loju.«

Učitelj je odveo djecu u drugo selo oko deset sati. Za četvrt sata ustane Šilo i zamoli učiteljicu:

— Molim lijepo, pustite me, ipak bih i ja htio na predstavu.

— I ja, i ja! — povikaše ostali članovi družbe. Učiteljica ih sve pusti. Oni su joj rekli da će trčati za učiteljem. Družba je zaista trčala, ali u — mlin.

Upravo u podne stigli su u mlin. Dogovorili su se u hladu oraha, što će danas uraditi. Sjetili su se i Pere. Stalno su poslije govorili za vrijeme rada:

— Kad ovo Pero vidi! Pa ovo, i ovo!

— Družbo! Mi smo sve složniji! Sjetite se, Pero već dulje vremena nije trebao vikati riječ »kvržica«, da nas umiri.

Danas su posve dovršili palaču. Bojadisali su okvire, prozore i oprali stakla. Počistili su i staze, jer je bila trava izbila. Osim toga, još su bolje utvrdili zemljane nasipe kod velike i male ustave.

U pet sati pozvao je Milo dijete družbu na čamac, da ih provoza. Sretno je prošlo. Svi su dječaci sada dobili volju da se nauče veslati. Idući tjedan bit će manje posla, pa će učiti veslanje. Milo dijete bit će učitelj. On je u tom ljetovalištu već svašta bio: bio je princ, onda upravitelj industrije pa napokon, bit će i učitelj veslanja.

Poslije vožnje Šilo je rekao:

— Družbo! Cijelo vrijeme kopka u meni želja da samo načas čujemo kako radi mlin!

Neki se boje da će čuti u selu, a i Pero je protiv toga. To barem svi znadu. No opet, svi su pristali kad je Šilo rekao:

— Ma, samo jednu minutu!

Svi otvoriše usta, oči i uši. Medo i Šilo izvade klinove, podignu ustavu i voda opet jurnu u debelom mlazu i potjera točak. Mlin zatutnji. Djeca su radoznalo trčala časkom u mlin da vide hitre željezne točkove i remenje, a časkom van da gledaju dostojanstveni točak u slapovima vode. Medo kriknu:

— Narode! Cijelo to ljetovalište, i jezero, i palača, sve to nije tako vrijedno kao ova industrija!

Kad zaustaviše mlin, rekoše da će druge sedmice donijeti kukuruza i pšenice da pokušaju samljati. Dogovorili su se da će sutra, u nedjelju poslije podne, doći samo na zabavu u svoje ljetovalište. Doći će da se naužiju jezera na čamcu. Koji budu htjeli, moći će se i kupati. I ribe će hvatati udicom, jer se u jezero uselila riba otkako je voda dublja.

Sutradan, jedva je prošlo podne, sastala se družba na mlinskom putu. Šilo im je donio pozdrav od Pere. On im poručuje kako im zaviđa što će popodne moći tako lijepo provesti u ljetovalištu.

Danas nije družba ništa ponijela sobom, osim tankih laganih udica i kutije sa crvićima.

Kad su došli u mlin, opaziše odmah da sjajne kugle nema više na štapu usred cvjetnjaka. Ukradena je, a na njezino je mjesto nataknut stari lonac s dvadesetak rupa.

U palači, u najljepše oslikanoj sobi nađoše nasred poda nešto ružno i sramotno, kao ono i prvi dan, kad su bili došli ovamo u mlin.

Družba se sada pogotovo strašno uzrujala. Sastali su se pod orahom na dogovor. Bilo im je pokvareno cijelo veselje. Gadio im se Divljakov postupak.

— To je Divljak prije podne bio ovdje. Prije nas.

U taj tren udari kamen u orah. Družba se sakri između drveta i kuće. Šilo viknu:

— On je tu! Družbo, spremaj se! Hvataj tko što nađe. Rat počinje!

Djevojčice nisu u toj uzbuni znale što će. Danica je zaplakala.

— Babe u kuću! — vikne Medo.

Kad dječaci pođuše oboružani batinama prema mlinu, saspe se na njih kiša kamenja. Jedan kamen rani Milo dijete u desno uho, srećom lako. Družba opet uzmaknu iza kuće.

— Ima ih više! — viče Šilo. — Odakle dolazi kamenje? Mora da su u mlinu na tavanu i da bacaju odanle kroz prozorčić kamenje na nas.

Tu se dogovore da ne smiju svi najednom nego jedan po jedan da pretrči što brže može preko cvjetnjaka do mlina.

Tako i učiniše. Prvi pretrča Šilo. Onda svi redom. Na svakoga su neprijatelji bacali kamenje iz mlina, ali ranili nisu srećom nikoga.

Sad družba pokuša provaliti u mlin, ali odmah ustuknuše natrag. Sa kata sasu se gusto kamenje.

Družba se povuče pod strehu i dugo nešto važno šapuće. Na tavanu mlina čula se škripa dasaka. Neprijatelji u mlinu bili su napeti i pažljivi.

Najednom Medo i Šilo skoče naglo k maloj ustavi. Podignu je. Mlin se zatrese. Družba podiže viku:

— Joj! Potres!! Joj! Potres!

Divljak, Budala i još dva neprijateljska dječaka u užasnom strahu pojuriše dolje i izađu na vrata. Družba ih dočeka noktima i zubima. Budalu i drugu dvojicu priklještiše o zemlju, iako su se ovi junački opirali, ali Divljak pobježe.

Medo nagnu za njim i uhvati ga još na tlu mlinskom za kaput, Divljak nasrnu na Medu kao zvijer. Upotrijebio je ruke, noge i zube. Udarao je mahnito oko sebe nogama. Grebao noktima Medu po licu. Medo je samo vrebao da Divljaka zgrabi svojim rukama. Onda se on njegovih oštarih nokata neće bojati.

Kad se već činilo da će Medo uspjeti, baci Divljak nešto crveno Medi u oči. Medo vrisnu. Baci se na zemlju i zajauče:

— Majko moja! Majko jedina! Oslijepit ću!

Šilo skoči u pomoć. Medo je dobio ljutu papriku u oči. Divljak je na mlinskom putu. Praši. Za njim juri Šilo. No Šilo gubi nadu, time i snagu. Predaleko mu je Divljak! Neće ga moći dostići.

Kadli najednom! Što je to? Divljak je stao. Bježi nazad! Skače u kukuruz! Netko juri za njim. Tko? Pero glavom! Šilo pohita u pomoć. Nije bio potreban, jer, eno, Pero tjera Divljaka naprijed. Ruke mu je svojim kajišem svezao odostrag, na leđa. Sav zadihan, reče Pero Šilu:

— Baš sam stigao u dobar čas. Oca mi pustiše danas iz zatvora. Potrčao sam sretan u mlin!

Družba se silno obradovala Peri i njegovu plijenu. Neprijatelji vratiše sjajnu kuglu i iznesoše na daski svoju sramotu s poda u sobi... Medo nabije stari lonac Divljaku na glavu.

Pero će sada četvorici neprijatelja:

— Jeste li za mali razgovor s nama?

— Najprije mi skini lonac s glave — zamoli ponizno Divljak.

Medo ga okrunio, Medo mu i skine krunu s glave te je baci u duboko jezero. Onda Pero reče neprijateljima:

— Hoćete li pristupiti u našu družbu i raditi još osam dana? Ako nećete, mi ćemo vas tući i nećemo prestati do večeri! Osim toga, svako jutro, za svakog odmora, do podne i poslije podne dobro ćemo vas svaki put izbatinati.

Neprijatelji izjaviše da će radije pristupiti u družbu. Sad je družba brojila dvanaest članova. Medo je brundao:

— Ova četvorica dolaze na kraju, kad je posao već obavljen. Samo da se naužiju!

I drugi su stari članovi počeli prigovarati. Nastala je prepirka.

— Kvržica!!! — viknu Pero opet nakon dugog vremena. Sve se umiri, a onda nastavi, mjereći pogledom stare članove:

— A što se drugo dalo učiniti sada u ovaj čas? Zar ne razumijete?!

Djevojčice su ovo prekinule i zamolile:

— Mi bismo se tako rado malo provezle čamcem.

Milo dijete skoči i stane pred njih. Nakloni se i pokaže čamac:

— Izvolite! — Ja sam danas veslač!

Kad su odlazili kući, viknu Pero:

— Stoj, družbo! Pogledajte u cvjetnjak! Kape dolje!

Prvi je velik i gordi cvijet procvao. Bio je to crveni mak.

Svi su u vrućici

Družba je sada još imala vrlo malo posla u svom ljetovalištu i u svojoj industriji. To je i sreća, jer su sada već imali sve manje vremena da bježe u mlin što se više približavao konac školske godine.

Oni u mlinu nisu više imali nikakva važnijeg posla. Sve je bilo gotovo i u redu. Sada su samo učinjeno dotjerivali. Strugali su stazice, čistili mlin, da ne ostane u njemu ni najmanja paučina. Cvjetnjak su uređivali. U njemu je procvalo sve presađeno cvijeće. Zato su dolazili u mlin poslije popodnevne škole, a vraćali su se kući uveče, dosta kasno.

U srijedu su otišli u mlin o podne. Nisu mogli dočekati popodnevni četvrti sat. Ponijeli su pet kilograma kukuruza. Podigli su malu ustavu i mlin zatutnji. Svi su na katu prisustvovali svečanom činu kad je Pero stao sipati kukuruz u veliki drveni lijevak iznad kamena.

Onda začuše kako se zrnje drobi. Jurnuše dolje u prizemlje. Podmetnuli su svi šake pod drveni kanalić. Za kratak čas procurilo je žuto, vruće kukuruzno brašno. Članovi družbe vrištali su od veselja i sreće da se sve orilo!

Toga su dana zakasnili popodne u školu. Učitelj im reče:

— Još ovih nekoliko dana i gotovo je!

Zaboravivši se, Pero i družba uskliknu:

— Jest! Jest! Sve je već gotovo!

Učitelj se strašno rasrdio. Udari rukom o sto i viknu:

— Kakva je to drzovitost! Zaista, sretan sam da je za nekoliko dana sve gotovo i da se više neću morati susretati s tako neuljudnom djecom.

Družba se bez riječi uvuče u klupe. Za vrlo kratko vrijeme dobio Pero ispod klupe papirić. Piše Šilo: »Gotovo si se odao. Ohladi se malo i šuti!«

Učitelj nije mirovao. On je upravo uvrijeđen.

— Ne čudim se da kasno dolazi Divljak i Pero...

U taj čas ustade Divljak:

— Ja nisam kriv! Ja moram! Oni...

Pero vidi, sve će se ovaj čas stropošitati. Naglo ustane i namignu družbi, pa podigloše svi galamu:

— Što mora?! Što tu priča! Divljak mora silom u šumu po jagode! O siromah...

Cio razred to prihvatio i sada nastade prava buka. Tako se družba spasila. Učitelj snažno kriknu:

— Dosta! Ni riječi više!!

Kad se sve stišalo, on nastavi dalje:

— Ne čudim se dječacima, ali se čudim Danici i Mariji.

Sve su oči u razredu uprte u njih dvije. One su pocrvenjele preko ušiju. Pero je u užasnom strahu. Nova opasnost! Djevojčice će sigurno sada priznati.

I, što se dogodilo? Ništa. Marija i Danica oboriše glave i šute. Začas šalje Pero pisamce Šilu: »Sad lijepo usporedi našeg Divljaka i naše dvije djevojčice. Ja više ne mislim zlo o djevojčicama. One su slavne!«

Tako je srijeda nekako sretno prošla. U četvrtak je družba u svom ljetovalištu imala lijep dan. Jedino su se zabrinuli što danas nema Divljaka. Inače nisu ništa radili. Jedino su se zabavljali. Dječaci su veslali. Dotle su se djevojčice kupale. Onda su se dječaci kupali i hvatali ribu, a djevojčice su otputovale na čamcu daleko uz rijeku. I slikarica Danica se uvježbala dobro veslati.

Dječaci su ronili i preplivali jezero. Natjecali se. Zadihali. Umarali. Sunčali. Ugrijali. Nanovo skakali u vodu i plivali, opet plivali, ronili, ronili!

Kad su se goli nasunčali na velikoj ustavi, reče Pero:

— Drugovi! Lijepo je! Ali sve se bojim, sve nešto slutim, brzo će tomu biti kraj.

Tada Budala izgovori što ga je već od jutra mučilo:

— Ja znam nešto. Čujte me! Divljak mi je jučer poslije škole kazao da on više neće u mlin i da će sutra u školi sve odati đacima.

Svi se zbog toga uzrujaše i nestade dobrog raspoloženja.

Dogovore se da netko mora otići do Divljaka s najvećom prijetnjom da barem danas nikom ne oda. Otišao je Šilo.

Družba se sutradan opet ujutro rano skupila u školi. Morila ih je znatiželja da li je Divljak odao, to više, što ih je Šilo obavijestio da nije jučer mogao nigdje pronaći Divljaka. Htjeli su ga dobiti u šake prije škole, ali on nije dolazio. Na đacima u razredu nisu primjećivali, da išta znadu o mlinu. Ipak, družba je već bila odviše napeta i nestrpljiva.

Oko sedam i pô pozva Pero družbu iza drva. Tamo im odlučno reče:

— Ja više ne mogu izdržati! Bojim se, da će nam Divljak na koncu sve pokvariti. Ja predlažem da danas priznamo učitelju sve i da ga zamolimo da nas pomogne očuvati od Divljakove izdaje.

Svi su kliknuli:

— Priznajmo!

Pero i Šilo blijedi, ali i odlučni stoje pred vratima učiteljeva stana. Pokucaju. Otvara sam učitelj:

- O, momci! Što vas nosi k meni?
- Došli smo priznati!... Sve je gotovo...
- Što je gotovo?! — u čudu će učitelj. Dotle se Šilo dospio snaći:
- Moramo vam dulje pričati o tom.
- E, onda izvolite unutra!

Zvonce je zvonilo, ali učitelja nema, a s njim ni Pere ni Šila. Prošlo je već osam i pô, i devet, a njih još nema.

Uto uđe učiteljica da kaže đacima neka nešto rade prije podne, jer da učitelj neće doći. Kad je učiteljica otišla, reče Medo ostalim članovima družbe da ide izvidjeti što se događa. On je izišao iz razreda i otrčao ravno do zvonika. Nije imao sreće. Crkva je bila zaključana. Onda potrča do gazda-Markove trešnje. Oprezno i neopazice popne se na njen najviši vrh i pogleda prema mlinu. Srce mu zaigra od radosti. Lijepo se odanle vidjelo kako se nekoliko osoba vozi na čamcu. Bit će to sigurno Pero i Šilo koji voze učitelja.

Najedanput mu srce jače zakuca. Jao! On se prevario! Na jednom zavijutku mlin-skog puta opazi učitelja i Peru sa Šilom. Ovi tek putuju prema mlinu!

— Divljak! — viknu Medo na vrhu.

— Tko je Divljak! — grmnu gazda-Marko ispod trešnje. — Dat ću ja tebi. Sada barem znam, tko moje trešnje krade! Dolje silazi, bitango!

U Medi nije ostalo ni kapi krvi. On se strašno sporo spuštao dolje. Dočekale su ga čvrste ruke gazde Marka. Medo zna da ne može pobjeći. Stisne zube, zažmiri i pretrpi deset dobrih šiba po debelom mesu.

Kod osmog je udarca tiho zaplakao. Bol mu do škole nije prestajala.

U jedanaest i po došli su učitelj, Pero, Šilo, Divljak i još dva Divljakova druga. Nitko ništa ne govori, samo se vidi na učitelju da je sav uzbuđen. Često prolazi između klupa. Zaustavlja se osobito kod članova družbe i ne može odoljeti da ih ne pomiluje.

Pero je poslao ceduljicu članovima družbe: »Popodne svi u stari štagalj!«

U jedan sat svi su u štaglju. Došao je i Budala. Jedino nema Divljaka. Pero reče družbi:

— Družbo moja slavna! Evo vam je Šilo svjedok! Učitelj je ostao u mlinu zapanjen. Bio je blijed kao stijena. Kad je sve obišao, pao je u vatru. Grlio nas je. Mal' nas ne izljubi tamo u mlinu. A kad smo mu htjeli čamac pokazati, opazili smo da ga nema. Tu smo mu spomenuli Divljakovu rabotu od početka do kraja. Nije prošlo ni nekoliko minuta, kadli opazismo Divljaka sa dva druga, kako se vraćaju na čamcu iz rijeke. Kad nas je opazio, trebali ste vidjeti to lice! Kad doveslaše do obale, reče im učitelj: »Dakle našao sam vas!

Mi u školi, a vi ovdje na veslanju!» Divljakovi drugovi počeli plakati a Divljak nato reče: »Ja nisam kriv. Mene je ovamo Pero dovukao.« Učitelj će onda: »Dosta o tom. Pitam vas, tko je ovo sve tako krasno uredio?« Divljak odmah prihvati: »Ja! To sam sve ja učinio!«

Tako je učitelj Divljaka najbolje upoznao. Zaprijetio mu je strogo da ni on ni ona dvojica ne smiju jednu jedinu riječ nigdje kazati o mlinu.

Družba je bila silno radosna. Pero im na kraju reče:

— A sada, drugovi, ono najglavnije! Mi ne moramo u školu uopće! Učitelj nam je dao dopust da sve svršimo u ljetovalištu što smo nakanili i da ih na dan završne školske svečanosti dočekamo u mlinu.

Došao je dan završne školske svečanosti. Školska soba učiteljeva bila je sva okićena zelenilom, cvijećem, ćilimima i slikama. Dječaci su dolazili u svečanom odijelu, a djevojčice povrh toga sa cvijećem u ruci i s nakovrčanom kosom.

Oko osam sati počeli su dolaziti roditelji u školu. Učitelj ih je dočekivao. Rukovao se s njima i sa svakim razgovarao. U devet sati došao je načelnik općine. Bili su i tamburaši. Oko devet i pô učitelj će roditeljima:

— Vi ste naučeni redovno svake godine na našoj završnoj školskoj svečanosti slušati čak kako pjevaju i deklamiraju. Danas nećete imati taj raspored. Silom prilika sve se u zadnji čas preokrenulo. Naš školski raspored prenesen je danas u naš zadružni mlin. Ja vas molim, pođimo svi oдавde u mlin, gdje će biti dostojno proslavljen završetak školske godine!

Još nije učitelj niti završio, kadli u mnoštvu svijeta nastade žamor. Nisu mogli razumjeti učiteljev postupak. Oni, koji su sjedili u prvom redu, vidjeli su dobro, kako načelnik naglo ustaje, prilazi učitelju, te ga pita:

— Da to nije, prijatelju, kakva podvala? Po što da idemo u mlin?!

Načelniku učitelj nešto govori i on se sada uspinje na podnožje i govori roditeljima:

— Vaše čuđenje nije na mjestu. I ja vas molim da pođemo svi u mlin. Naš je učitelj prenio svečanost u prirodu zbog velike vrućine. Mogli ste primijetiti da ovdje i nisu svi đaci. Oni nas već tamo čekaju...

Perin otac kliknu:

— Ta, vidim ja da mi Pere nema!

I drugi javljaju da u razredu nema njihove djece. I tako se ipak dadoše skloniti i pođoše. Jedan velik dio nije htio poći, nego su se vratili kućama prigovarajući učitelju da je spreman na kojekakve djetinjarije.

Svi ostali pođoše. Bila je povorka i u njoj oko stotinu i pedeset ljudi. Putem su razgovarali o sijenu i ječmu što će ga početi kositi ovih dana.

Kad su stigli blizu mlina, najednom stadoše svi u čudu i slušaju. To mlin tutnji! Ljudi nešto slute. Blijedi su i žure u mlin. Došli su do mosta. On je popravljen. Trče ljudi u

neredu prema mlinu. Ostaviše učitelja i načelnika. Čim prijedohu preko prvog šikarja, stadoše zadivljeni. Pred njima je pitomo jezero, mlinareva kuća sa cvjetnjakom i mlin, koji radi, tutnji!

Ljudi ne mogu vjerovati da je to istina. Zinuli su, nijemo okreću glave i kruže očima. Gomila se prenula i htjela jurnuti dalje, ali sad tek opaziše jedanaestoro djece. Stoje ispred mlina u redu kao vojnici.

Kad gomila stiže do njih, đaci, članovi družbe podigoše ruke i zavikaše:

— Molimo časak!

Muškarci, žene, djeca, sve se to zgrnulo na prostoru ispred mlina. Stigao je i načelnik s učiteljem. Sad Pero vikne:

— Dečki! Zaustavite mlin!

Skočiše Medo i Šilo i spustiše ustavu. Mlin stade. Nastala je tišina. Mnoštvo zuri u djecu i čini im se svima kao da sanjaju.

Sad Pero skoči na jedan panj. U ruci drži komad papira i počeo čitati. Najprije mu je drhtao glas, a onda je čitao sve jačim i sigurnijim glasom. Ispričao je seljanima o svemu, što su učinili od prvog lipnja do danas, i što su sve zbog toga morali od njih i od Divljaka pretrpjeti.

Muškarci su u čudu klimali glavama. Žene su plakale. Pero je na kraju uzviknuo:

— Predajemo vam mlin!!

Ljudi su pljeskali i podigli graju. Onda su jurnuli uz rijeku, u mlinarevu kuću i u zgradu mlina.

Čula se vika, radost i čuđenje na sve strane. I mlin je opet zatutnjio. Članovi družbe imali su pune ruke posla, jer su ih odrasli o svemu i svačemu ispitivali. Perin otac pograbi sina u jednom času i podiže ga uvis. Onda ga pritisnu na prsa i poljubi u čelo. Sav je sjao od sreće. A onda mu reče:

— Sine! Tvoja je družba nas stare naučila pameti!

Nakon jednog sata učitelj viknu:

— Družba izvodi svoj program na jezeru!

Šilo, Miloš, Đorđe, Budala i Medo osvanuše najednom na mostu velike ustave u platenim gaćicama za kupanje. Svijet podiže viku:

— A gdje je Pero?!

Plivači zaroniše, izroniše i zaplivaše jezerom. Doplivali su nazad. Sad su skakali sa grede velike ustave i izvodili svakojake majstorije u vodi. Svijet se smijao i pljeskao rukama.

Najednom podiže mnoštvo novu graju. Odavde rijekom juri čamac u jezero.

Na sredini je pribit prut kao jarbol, a na vrhu vijori mala zastavica. U čamcu vesla Pero i vozi Danicu i Mariju. Svijet nagrnu na obalu i živo uzvikuje. Članovi plivači skoče u vodu i plivaju u susret čamcu.

No, sad svijet zagraja najjače. Udariše u zaglušan pljesak i smijeh. A čemu? Eno, pogledajte! Iz rijeke plovi korito. U njemu vesla Milo dijete i smješka se.

Uzbuđeni načelnik sav izvan sebe od oduševljenja viče:

— Ovo treba proslaviti!

— Treba! — povikaše svi i poslaše u selo ljude koji će u mlin dovući pet buradi piva. Načelnik reče sakupljenom svijetu:

— Mislim da vas ne treba nitko više nagovarati da preuzmete ovaj mlin od svoje djece!

Jedan stari, sijedi čiča zavikne:

— Hvala djeci! Živjeli!

— Živjeli! — zaori iz stotinu grla, a načelnik nastavi:

— Predlažem da se Perinoj družbi dade sva zarada prvog mjeseca! To se mora staviti u ugovor koji će selo sklopiti s novim mlinarom!

— Tako je! Treba! I više su zaslužili!

Pero pomisli: Kupit ću pravi pravcati sat. Stalno će mi u džepu tiktakati. I usred noći će pokazati vrijeme. Pero se gotovo onesvijestio od sreće.

Družba nije mogla odahnuti do tri sata poslije podne. Stalno su stajali u službi da svakom odgovaraju na pitanje i da pričaju o svakoj sitnici iz života za vrijeme rada u mlinu. Morali su odrasle djevojke voziti u čamcu. Smijali su se djevojkama, jer su u čamcu stalno vrištale.

Pero i njegova družba bili su već oko četiri sata teško umorni. Piva je kod odraslih počela djelovati. Glazba je svirala. Momci i djevojke počеше plesati. Muškarci se već prilično ponapili. Stadoše pjevati. Oni su se sve više okupljali oko bureta. Djevojke su opet stalno mislile samo na ples. Momci nikog drugog i ne gledaju nego samo djevojke. Đaci, koji nisu u službi, jure okolo-naokolo ili se igraju skrivača.

Peru i njegovu družbu svijet je zaboravio i tako su oni mogli napustiti svoju službu. Polovica je družbe prešla u igru s ostalim đacima, a Pero, Šilo, Medo i Milo dijete ostave mlin. Putem su susretali mnogo ljudi koji su žurili iz sela, da vide čudo u mlinu. Među ovima susreli su župnika. On sigurno nije dugo htio vjerovati pričanjima, dok tako kasno odlazi u mlin.

Pero s drugovima krenu prema crkvi. Bila je otvorena. Oni se popnu na zvonik. Gledaju kroz istočni prozor. Mlin sada više ne izgleda kao čarobni dar princu za rođendan. Mnoštvo, što vrvi po mlinu, podsjeća na sajam. Dječaci se stisnuše na prozor i zure u mlin. I nehotice se ogrliše. Šute. Medo prekida šutnju:

— Predali smo im mlin. Ta, morali smo, ali kažem vam: Oni će opet sve upropastiti!

— Imaš pravo! To će se sigurno dogoditi — potvrđuje Milo dijete.

— Možda — uzdahne Šilo i pljuče po treći put na Zemaljsku kuglu.

Sad ova trojica zažele čuti, što o tom misli Pero. On ne govori ništa, nego samo zuri u daljinu. Navaljuju na njega:

— Jesi li čuo, što je rekao Medo? Pero! Što ti veliš na to?

Pero i dalje gleda u daljinu i ništa ne govori. A onda pogleda još jednom u mlin i vikne:

— Kvržica!!

Družba zanižem. Nova radosna jeza prođe im tijelom.

— Zar novo slavno djelo? — pita družba. Pero i dalje gleda u daljinu i šapće u zanosu:

— Da. Novo djelo! Psst! Ne bunite me!... Smišljam... Budite strpljivi! Reći ću vam — sutra!

Metodički instrumentarij

dr. sc. Vladimira Velički

Razmisli i stvaraj

- Što znate o piscu Mati Lovraku?
Koji ste njegov roman već čitali?
- Kako je nastala *Družba Pere Kvržice*? Gdje je nastala?
- Kako se zove vođa družine?
Što ste o njemu saznali?
- Odredite temu romana.
- Kako ste vi doživjeli poruku ovoga romana? Porazgovarajte o tome u razredu.
- Ispišite imena članova družbe i razvrstajte ih prema zajedničkim osobinama.
Čiju biste ulogu rado odglumili? Zašto?
- Prisjetite se likova odraslih osoba iz romana.
Kako su se ponašali odrasli u romanu?
Prisjetite se razgovora Perinih roditelja. Sažeto ga prepričajte ili zapišite.
Kako su se djeca ponašala prema odraslima?

- Što su djeca svojim radom željela stvoriti?
- Možete li iz njihovog odnosa izvući pouku?
- Pronađite u knjizi opis prirode koji vam se najviše sviđa. Iz njega izdvojite dvije rečenice koje to iskazuju. Rečenice možete izražajno interpretirati i snimiti, prepisati ili ilustrirati.
- Po redu razvrstaj događaje iz romana:

Kad je dječak u vrućici
Svi su u vrućici
Školski se nadzornik proslavio
Družba pod zemljom i pod oblakom
Družbu je obasjalo sunce i zvijezda Danica
Palača na jezeru
Milo dijete se proslavilo
Krasno je biti poglavica
Družbini crni dani
Jedan slavni dan

- Razmislite o pridjevima: hrabar, hvalisav, snalažljiv, plemenit, podmitljiv, pravedan, sebičan, odlučan, lijen, kukavica, razmažen, vrijedan
Odaberite nekoliko pridjeva i pridodajte ih uz dječji lik kojemu najviše odgovaraju.
- Koje ste nove riječi naučili čitajući ovaj roman?
- U romanu se spominje koračnica. Kakva je to pjesma?
Naučite pjevati ili ilustrirajte koračnicu autora Mladena Kušeca i Pere Gotovca: *Kad se bratska srca slože*:

*Kad se bratska srca slože
I mlin se uredit može,
Nesložni dok svud se svade,
Složni kao braća grade.
Ne može im nitko ništa,
Dižu čuda sred bunjišta.
Tko radi, tko radi,
Nikad se ne svadi.
Tko radi, tko radi,
Ne boji se gladi.*

Usporedite tu pjesmu s poznatom pjesmom Arsena Dedića iz filma *Vlak u snijegu*.

Po čemu su slične?

Rad u skupinama

- Nacrtajte zajednički kartu mjesta: stari mlin (onako kako ga zamišljate nakon čitanja romana), mjesta zbivanja u romanu ili izradite reljefni prikaz mjesta. Pripremite i pripadajuću legendu oznaka na karti ili reljefu. O svakom dijelu karte ili reljefa napišite po jednu rečenicu.

- Poslovice kažu:

Sloga kuću gradi, a nesloga je razgrađuje.

Sloga gradi divne stvari, a nesloga sve pokvari.

Objasnite ove mudre izreke uz pomoć događaja iz ovog Lovrakovog romana.

Što je sloga donijela djeci?

- Biste li ovu knjigu preporučili drugima? Zašto?
- Napišite pismo ili pošaljite audio snimku piscu kao da je još živ. Opišite kako ste se osjećali dok ste čitali (slušali) ovo djelo.
- Zamislite sebe u Perinoj družini i opišite dan s družbom u mlinu.

- Odaberite jedan dio knjige, pretvorite ga u igrokaz i uvježbajte s drugim učenicima u razredu.

NAUČI, TO JE VAŽNO

ROMAN je duga ili vrlo duga priča s mnogo događaja i likova.

ROMAN ZA DJECU posebna je vrsta romana. Glavni likovi u dječjem romanu najčešće su djeca i prikazani su njihovi životi i doživljaji.

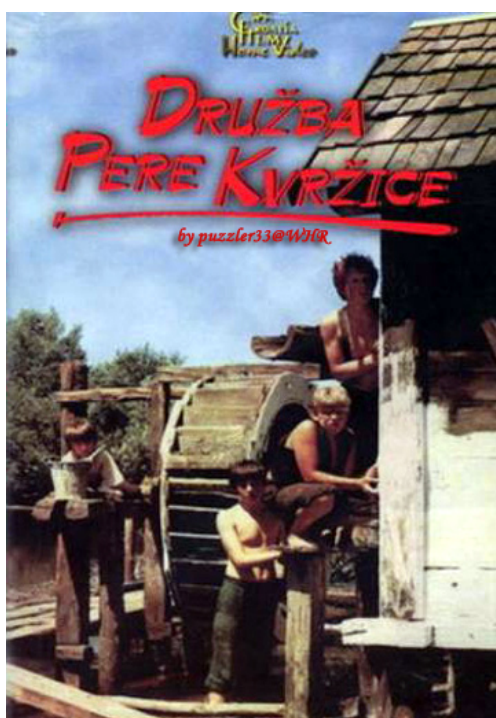
GLAVNI LIK je onaj o kojem se najviše govori.

SPOREDNI LIK spominje se manje, možda tek jedanput. U romanu je obično više sporednih likova.

Poticaji za daljnji rad

1. Film prema ovome romanu snimljen je davne 1970. godine, nekoliko godina prije nego što je snimljen film *Vlak u snijegu*. Lik Pere Kvržice tumači Mladen Vasary, a scenarij i režiju potpisuje Vladimir Tadej.

Izvor: imdb.com

Najava filma dostupna je na poveznici:

https://www.youtube.com/watch?v=Z_7ZbeJ6las

Usporedite knjigu i film!

2. Na ovoj poveznici pogledaj kratki prilog Hrvatske televizije o Kulturnom centru Mato Lovrak u Grđevcu:

<https://www.youtube.com/watch?v=LkMFRKQUD90>

3. Na YouTube kanalu Croatia Records Kids objavljena je radio-drama *Družba Pere Kvržice*.

<https://www.youtube.com/watch?v=vHqbdunRBT8>

4. Na portalu e-Lektire objavljen je i drugi omiljeni roman Mate Lovraka, [*Vlak u snijegu*](#).

Na popisu je lektire za 3. razred, pročitaj ga ako ranije nisi!

Rječnik

bazlamača – vrsta jednostavnog, tradicionalnog, »siromaškog« kolača iz sjeverne Hrvatske

brechnuti se – trgnuti se

čabar – vedro, kaca, kotao

djelilo – djelitelj, divizor (u matematici)

istaviti – skinuti, ukloniti

kopanj – plitki drveni ili limeni sanduk za nošenje zemlje, korito

kotar – okrug, teritorijalna upravna jedinica koja je u staroj Jugoslaviji obuhvaćala nekoliko općina; **kotarsko**

mjesto – glavno mjesto, središte kotara

krupica – grubo mljeveno brašno, griz

kuraža – hrabrost

ljesa – drvena vrata na plotu

malaria – opasna zarazna bolest koju prenose komarci

medičar – prodavač medenjaka i drugih slatkiša

pasulj – grah

pentati – mucati, zamuckivati

sokak (tur.) – uličica

šanuti – šapnuti

štagalj – sjenik, žitnica

taraba – plot, drvena ograda

tepčina – uvećanica od *tepac*, deran, vragolan, mangup

zatabanjati – tapkati nogama, tabanima

Impresum

Naručitelj:**Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET**

Josipa Marohnića 5, 10000 Zagreb

tel.: +385 1 6661 500

www.carnet.hr/**Nakladnik:****Bulaja naklada d.o.o**

Radnički dol 8, 10000 Zagreb

tel/fax: +385 1 4822 154

info@bulaja.com

www.bulaja.com**Urednik:** Zvonimir Bulaja**Oblikovanje:** Luka Duplančić, Zvonimir Bulaja**Naslovnica:** Luka Duplančić**Bilješka o autoru i djelu:** dr. sc. Diana Zalar**Metodička obrada:** dr. sc. Vladimira Velički**Rječnik:** Zvonimir Bulaja**Tehnička realizacija:** Bulaja naklada d.o.o.**Za nakladnika:** Zvonimir Bulaja

Pri pripremi ove elektroničke knjige uloženi su maksimalni mogući trud i pažnja, te su svi uključeni materijali pažljivo kontrolirani, korigirani i testirani. Međutim, Bulaja naklada d.o.o., CARNET i autori ne mogu biti odgovorni za bilo kakve štete, izravne i neizravne, prouzročene upotrebom ove elektroničke knjige, odnosno pogreškama u tekstovima (nekompletni, netočni ili oštećeni podaci, greške pri unosu i slično).

Sva autorska prava na knjigu su pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, kopirati niti na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova dopuštenja.

ISBN: 978-953-328-374-6

© Mato Lovrak

Zagreb, 2018.